



გიორგი ყუფარაძე

საბადასახალო პოლიტიკა და პირდაპირი უცხოური
ინვესტიციები საქართველოში
(მონობრაფია)

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი



გიორგი ყუფარაძე

საგადასახადო პოლიტიკა და პირდაპირი
უცხოური

ინვესტიციები საქართველოში

(მონოგრაფია)

დაბეჭდილია „ვი აი პი პრინტ“-ში

თბილისი 2013

UDC(უკ)336.22+336.143+342.743(479.22)

ყ-981

ნაშრომში განხილულია საგადასახადო და საინვესტიციო პოლიტიკის თეორიული მოდელები და მიდგომები, განხილულია საინვესტიციო გარემოს მნიშვნელოვანი ასპექტები, საქართველოს მაგალითზე შესწავლილია საგადასახადო და საინვესტიციო პოლიტიკის ურთიერთმიმართება 2005-2012 წლებისათვის.

ნაშრომი შექმნილია შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის დაფინანსებით, „საქართველოს პრეზიდენტის გრანტები ახალგაზრდა მეცნიერთათვის“ პროგრამის ფარგლებში.

ნაშრომი განკუთვნილია მეცნიერ-მკვლევარებისა და პრაქტიკოსებისათვის, ასევე დაინტერესებულ მკითხველთა წრისათვის.

რედაქტორი:

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სრული პროფესორი რევაზ გველესიანი

ISBN 978-9941-0-6119-6

(C) გ. ყუფარაძე, 2013

დაბეჭდილია „ვი აი პი პრინტ“-ში, 2013

მისამართი: ლ. პასტერის ქ. #5

ტელ.: +995 32 2 91 05 25

E-mail: info@vipprint.ge

ბ/კ: TBCBGE22

ა/ა: GE79TB5688536020100004

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Giorgi Kuparadze



Tax Policy and Foreign Direct Investments in
Georgia

(Monographic Work)

Printed by “VIPPRINT”

Tbilisi 2013

UDC336.22+336.143+342.743(479.22)

K-981

In the presented work is reviewed the different models of tax and investment policies with the analysis of different factors of investment environment. On the example of Georgia, for the 2005-2012 years, is analyzed the relations between the tax policies and foreign direct investments.

Monographic work was done through the financing of Shota Rustaveli National Science Foundation within the program “Presidential Grants for Young Scientists”.

The book is intended for researchers and practitioners, also for any person interested in this field.

Scientific Editor: Doctor of Economics Sciences, Full professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Revaz Gvelesiani

ISBN 978-9941-0-6119-6

(C) G.Kuparadze, 2013

Printed “VIPPRINT”

Address: #5 str. L. Paster

Tel.: +995 32 2 91 05 25

E-mail: info@vipprint.ge

B/C: TBCBGE22

A/C: GE79TB5688536020100004



აღნიშნული პროექტი განხორციელდა შოთა რუსთაველის
ეროვნულ სამეცნიერო ფონდში მოპოვებული გრანტის
(12/12) მეშვეობით

არაკომერციული გამოცემა

(c)

საავტორო უფლებები დაცულია. ავტორის წერილობითი
ნებართვის გარეშე აკრძალულია წიგნის გადაბეჭდვა
ნებისმიერი, მათ შორის ელექტრონული ან მექანიკური
ფორმით, ქსეროკოპირების, ინფორმაციის შენახვისა და
მოძიების ელექტრონული სისტემებით.

შინაარსი

შესავალი

**საგადასახადო პოლიტიკა და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები
საქართველოში**

**თავი I. საბაზასახადო პოლიტიკა და უცხოური
ინვესტიციები..... 16**

1.1 საგადასახადო პოლიტიკის საკითხები და
გლობალიზაცია.....16

1.2 OLI პარადიგმა (მფლობელობა, მდებარეობა და
ინტერნალიზაცია).....30

1.3 ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის
პოლიტიკის მოდელი უცხოური ინვესტიციებისათვის36

1.4 ინვესტიციების ნეო-კლასიკური მოდელი.....52

1.5 ახალი ეკონომიკური გეოგრაფიის მოდელები.....66

1.6 საგადასახადო პოლიტიკისა და ინვესტიციების ურთიერთგავლენა-
ემპირიული კვლევები.....77

**2. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლი და მოტივაცია
ბარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში.....89**

2.1 პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები გარდამავალი ეკონომიკის
ქვეყნებში.....89

2.2 საინვესტიციო საქმიანობის დინამიკა და ანალიზი
საქართველოში.....98

**3. საბაზასახადო პოლიტიკასა და ინვესტიციებს შორის კავშირის
ანალიზი.....103**

3.1 საქართველოს საგადასახადო პოლიტიკა ინვესტიციებთან
მიმართებაში.....103

3.2 საგადასახადო პოლიტიკასა და ინვესტიციებს შორის კავშირი
საქართველოში.....117

რეზიუმე
გამოყენებული ლიტერატურა
დანართები

CONTENT

PREFACE

TAX POLICY AND FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN GEORGIA

CHAPTER I. TAX POLICY AND FOREIGN

INVESTMENTS.....16

1.1 Issues of Tax policy and Globalization16

1.2 OLI Framework (Ownership, Location and Internalization).....30

1.3 OECD Policy Framework Model for investments.....36

1.4 Neo-Classical Model of Investments.....52

1.5 New Economic Geography Models.....66

1.6 Relation between Tax Policies and Foreign Direct Investments:

Empirical Findings77

CHAPTER II. THE ROLE AND MOTIVATIONS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN TRANSITION ECONOMY COUNTRIES.....89

2.1 Foreign Direct Investments in Transition Economy Countries.....89

2.2 Foreign Direct Investments Flows in Georgia:.....98

CHAPTER III. ANALYSIS OF RELATION BETWEEN TAX POLICIES AND FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN GEORGIA.....103

3.1 Tax Policies of Georgia in relation to FD.....103

3.2 The relation between the tax policies and FDI inflows
in Georgia.....117

SUMMARY

BIBLIOGRAPHY

ANNEX

შესავალი

ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისა და ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპების მიღწევაში არსებით როლს ინვესტიციები ასრულებს. ინვესტირების მაღალი მოცულობის მიღწევა, როგორც შიდა ასევე უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების კუთხით, საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის ძირითადი პრიორიტეტია.¹ საქართველოს ეკონომიკის ზრდის საპროგნოზო მაჩვენებლები მნიშვნელოვანწილად ინვესტირების მოცულობის ზრდის პროგნოზს ეფუძნება. ამ მიმართებით არსებული ეკონომიკური პოლიტიკის ორიენტირი - ეკონომიკური ზრდის უზრუნველსაყოფად ინვესტირების მაღალი დონის მიღწევა, ფართოდ აღიარებული და შეთანხმებული საკითხია, რომელიც უკვე ეკონომიკის არსებულ თეორიულ ნაშრომებშიც არის ასახული.² ინვესტირების მოცულობის ზრდისათვის არსებით ფაქტორს ქვეყნისათვის ეფექტური საინვესტიციო

¹ ქვეყნის ძირითადი მონაცემები და მიმართულებები, 2012-2015 წლებისათვის, საქართველოს მთავრობა, თბილისი, 2011 წ. გვ: 3, გვ. 8

² იხ, მაგლითად, Frederic S. Mishkin. *Macroeconomics Theory and Practice*, Addison Wesley. Wesley, 2012 გვ. 145, გვ. 487; N. Gregory Mankiw *Principles of Macroeconomics*, Fifth Edition, SOUTH-WESTERN CENGAGE Learning, 2008. გვ. 256, გვ. 258

გარემოს ქონა წარმოადგენს. საინვესტიციო გარემოს ფაქტორთაგან მნიშვნელოვანი წონა ე.წ. ტრადიციულ(ბაზრის ტევადობა და რესურსები) და ინსტიტუციურ ფაქტორებზე მოდის. ინსტიტუციურ ფაქტორებს შორის კი მნიშვნელოვანი საკითხი საგადასახადო პოლიტიკის საკითხებია. ინსტიტუციური ფაქტორების როლი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბუნებრივი რესურსებით შედარებით ნაკლებად უზრუნველყოფილი და მცირე ბაზრების მქონე ქვეყნებისათვის.³ ამ უკანასკნელთა რიგს სხვა ქვეყნებთან ერთად საქართველოც მიეკუთვნება.⁴

2005 წლიდან საქართველოში ახალი საგადასახადო კოდექსი ამოქმედდა, რომლის გაცხადებული მიზანი ლიბერალური საინვესტიციო გარემოს მხარდაჭერაა.⁵ ამ მიზნით საქართველოს საგადასახადო კოდექსი უცხოელ და ადგილობრივ ინვესტორებს მნიშვნელოვან შეღავათებს თავაზობს, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მიმართ ლიბერალური

³ TAX Effects on Foreign Direct Investment” Recent Evidence and Policy Analysis. #17, OECD Paris 2007 p. 27

⁴ Jacek Cukrowski, George Kavelashvili Determinants of Foreign Direct Investment in Georgia, CASE-CEU, Working-Paper Series, 39, Warsaw, 2001 p. 8

⁵ http://georgia.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=41
(საქართველოს მთავრობის ოფიციალური ვებგვერდი, ვებგვერდზე უკანასკნელი ვიზიტი: 1.07.2013 წ.)

პოლიტიკის კიდევ ერთი დამატებითი ინსტრუმენტია „ორმაგი დაბეგვრის თავიდან აცილების შესახებ“ შეთანხმებები, რომლებიც დადებულია ქვეყნის ძირითად სავაჭრო და ეკონომიკურ პარტნიორ ქვეყნებთან.⁶ ქვეყანაში ინვესტირების მოცულობის ზრდა და მის მიმართ არსებული ეკონომიკური პოლიტიკის საკითხები ჩვენი ქვეყნის აქტუალურ საკითხთა რიგს მიეკუთვნება.

ქვეყნის საგადასახადო კოდექსში ასახული პოლიტიკა ქმნის სტიმულებს დაზოგვისა და ინვესტირებისათვის, ხოლო უცხოელ ინვესტორთათვის შექმნილი დამატებითი შეღავათები ამ უკანასკნელის ზრდის ძირითადი ფაქტორია სხვა თანაბარ პირობებში. 2005 წლიდან საქართველოში სახეზე გვაქვს ერთის მხრივ საგადასახადო პოლიტიკის ლიბერალიზაცია, საგადასახადო ადმინისტრირების გაუმჯობესება,⁷

⁶ საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს ოფიციალური საიტი, <http://mof.ge/4793> (ვებგვერდზე უკანასკნელი ვიზიტი: 1.07.2013 წ.)

⁷ იხ. მაგალითად, კვარაცხელია დემნა, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოს ეკონომიკაში: ტენდენციები, შედეგები, პერსპექტივები, ჟურნალი-სოციალური ეკონომიკა 2007 N4.- გვ.101-108. დავთაძე, გიორგი ფინანსური ბაზრების გლობალიზაცია და ინვესტიციები, ჟურნალი ეკონომიკური პროფილი 2007 N2. - გვ.9-12, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები 2009 წელს, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, ყოველწლიური პულიკაცია, თბილისი 2010 წ. International

ხოლო მეორეს მხრივ ამ პერიოდიდან მოყოლებული ფიქსირდება ინვესტიციების მოცულობის ზრდა. ეკონომიკურ კვლევებში არის აზრთა სხვადასხვაობა იმის თაობაზე თუ რამდენად მნიშვნელოვანი და გადამწყვეტი ფაქტორია საგადასახადო საკითხები ამა თუ იმ ქვეყანაში ინვესტირების მოცულობის ზრდისათვის, ეს განსაკუთრებით ეხება პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებსა და საერთაშორისო კაპიტალის მოზიდვას. აღნიშნულს ქვემოთ ნახსენები ფაქტორთა ნაკრები განაპირობებს.

მე-20 საუკუნის 1960-იანი წლებიდან მოყოლებული სახელმწიფოთა როლი საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში გაიზარდა სოციალური უზრუნველყოფის კუთხით, რაც მთავრობებისაგან გაზრდილ სოციალურ დანახარჯებს მოითხოვდა.⁸ როგორც ცნობილია საბიუჯეტო შემოსავლების ძირითადი წყარო საგადასახადო შემოსავლებია. აქედან გამომდინარე მთავრობებმა დააწესეს უფრო მაღალი საგადასახადო ტვირთი თავიანთ კორპორაციებსა და საწარმოებზე. რამაც თავის მხრივ უზიარა კორპორაციებს თავიანთი წარმოება გადაეტანათ იმ ქვეყნებში, სადაც მინიმალურად მისაღები

Monetary Fund, Georgia: Selected Issues, April 2011, IMF Country Report No. 11/93, p.12, 33-38

⁸ Dunning, J.H. International production and Multinational Enterprise, Allen & Unwin, London 1981

ინფრასტრუქტურული პირობები და დაბალი საგადასახადო ტვირთი იყო. ხოლო მეორეს მხრივ 1990-იანი წლებიდან მოყოლებული ე.წ. პოსტსაბჭოთა, გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნები ცდილობდნენ თავიანთი არაკონკურენტული ეკონომიკების საბაზრო რელსებზე გადაყვანას, რაც მნიშვნელოვან საინვესტიციო რესურსებს მოითხოვდა. მათ ქვეყნების შიდა საინვესტიციო რესურსები კი შეზღუდული იყო.⁹ აღნიშნულმა ფაქტორებმა განაპირობა ერთგვარი კონკურენცია ქვეყნებს შორის უცხოური ინვესტიციების მოსაზიდად. საწყის ეტაპზე იმ ქვეყნებმა მოიპოვეს შედარებითი უპირატესობა, რომელთაც დიდი გასაღების ბაზრები ან ბუნებრივი რესურსები გააჩნდათ, ხოლო იმ ქვეყნებმა რომელთაც ნაკლები ბუნებრივი რესურსები და გასაღების ბაზრები გააჩნდათ უცხოელ ინვესტორებს ძირითადად ფართო საგადასახადო შეღავათები შესთავაზეს.

ამ ყველაფერმა პრაქტიკოსებსა და აკადემიური სფეროს მეცნიერებში წარმოშვა სადისკუსიო საკითხი იმის შესახებ თუ რამდენად ეფექტურია არსებული საგადასახადო შეღავათები უცხოურ ინვესტიციათა მოსაზიდად და რამდენად დიდი წონა აქვთ მათ

⁹ ON DETERMINANTS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN TRANSITION ECONOMIES, Andrzej Baniak et.al. Center for Social and Economic Research 2002 p.2-4

ინვესტირების სხვა ფაქტორებთან შედარებით. აღნიშნული საკითხი ფართოდაა შესწავლილი განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში ხოლო, გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის ამ საკითხის კვლევა სიახლეს წარმოადგენს.

წარმოდგენილ ნაშრომში შესწავლილია საგადასახადო პოლიტიკასა და პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს შორის კავშირი საქართველოში. საანალიზო პერიოდად აღებულია 2005-2012 წლები. მონოგრაფიაში გაანალიზებულია როგორც ოფიციალური სტატისტიკის მონაცემები, ასევე უცხოელ ინვესტორთა გამოკითხვების შედეგად მიღებული მონაცემები. ნაშრომში გამოყენებულია როგორც ეკონომიკური კვლევის რაოდენობრივი, ასევე სოციოლოგიური კვლევების თვისობრივი მეთოდები.

საინვესტიციო პოლიტიკის მასშტაბებიდან და პერსპექტივებიდან გამომდინარე, ბუნებრივია ნაშრომში ყველა საკითხი და პრობლემა ვერ იქნება წარმოდგენილი. აღსანიშნავია, რომ ნაშრომი ქართულ ენაზე ერთ-ერთი პირველი მონოგრაფიაა, რომელიც საინვესტიციო და საგადასახადო პოლიტიკის კონკრეტულ ასპექტებს ეხება, ამ მხრივ წარმოდგენილი მონოგრაფია უკვე არსებული

ეკონომიკური კვლევების რაციონალური
გაგრძელებაა. დასმული კვლევის საკითხის
კონკრეტული ორიენტაცია თავის მხრივ ქმნის
საფუძველს სამომავლო კვლევების
განგრძობისათვის.

ავტორი ყველა საქმიან შენიშვნასა თუ წინადადებას
სიამოვნებით გაეცნობა.

ღრმა პატივისცემით,
გიორგი ყუფარაძე

Giorgi.kuparadze@tsu.ge

თავი I. საგადასახადო პოლიტიკა და უცხოური ინვესტიციები

1.1 საგადასახადო პოლიტიკის საკითხები და გლობალიზაცია

ქვეყნების სამეურნეო ურთიერთობების გლობალიზაციისა და ინტერნაციონალიზაციის პირობებში განსაკუთრებულ როლს უცხოური ინვესტიციები და საერთაშორისო ვაჭრობა ასრულებს. მათზე მნიშვნელოვანი გავლენა კი საგადასახადო საკითხებს აქვს. მსოფლიოს უმეტეს ქვეყნებში ინვესტიციებისა და ვაჭრობისაგან მიღებული შემოსავლები საშემოსავლო და მოგების გადასახადებით დაბეგვრის ობიექტია. ამ შემოსავლების დაბეგვრის თავისებურებები დამოკიდებულია თითოეული ქვეყნის როგორც შიდა საგადასახადო კანონმდებლობაზე, ასევე ქვეყნის მიერ რატიფიცირებულ საერთაშორისო დაბეგვრის ხელშეკრულებებზე.

კაპიტალისა და ტექნოლოგიების ბაზრების განვითარების შედეგად უფრო მრავალფეროვანი გახდა იურიდიულ და ფიზიკურ პირთა შემოსავლების წყაროები, როგორც ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით, ასევე სხვადასხვა ქვეყნების მიხედვითაც. ქვეყნების სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების ზრდის კვალდაკვალ საერთაშორისო ტრანზაქციების

დაბეგვრის საკითხებმა განსაკუთრებული აქტუალობა შეიძინეს. სხვადასხვა ქვეყნებში საწარმოთა საქმიანობის გეოგრაფიული არეალების გაფართოება იწვევს ამ საწარმოთა განსხვავებულ დაბეგვრის რეჟიმებში მოქცევას. დაბეგვრის სხვადასხვა რეჟიმებს, კაპიტალის ერთიანობის პირობებში, აქვთ მნიშვნელოვანი გავლენა მრავალეროვნულ საწარმოთა საბოლოო ფინანსურ შედეგებზე, ხოლო მსოფლიო ეკონომიკის თვალსაზრისით ისინი ზემოქმედებენ ინვესტიციების ამა თუ იმ ქვეყანაში განთავსების გადაწყვეტილებებზე. ამ პროცესების შედეგად ქვეყნების საგადასახადო კანონმდებლობები სულ უფრო მეტად ურთიერთდაკავშირებულნი ხდებიან.

სხვადასხვა ქვეყნებში საგადასახადო სისტემის ჩამოყალიბებაზე ზემოქმედებს პოლიტიკური, ეკონომიკური, კულტურული და ფსიქოლოგიური ფაქტორებიც კი¹⁰. საკითხი იმის შესახებ, თუ ვინ არის უფლებამოსილი დააკისროს გადასახადი საერთაშორისო ტრანზაქციების სუბიექტებს, ან რომელ ეკონომიკურ საქმიანობაზე უნდა დაწესდეს

¹⁰ მაგალითად, ამერიკის შეერთებულ შტატებში მიაჩნიათ, რომ თუ გადასახადის მთლიანი ჯამობრივი განაკვეთი შეადგენს 75%-ს ქვეყანაში არავინ იმუშავებს, მნიშვნელოვნად შემცირდება სამეწარმეო და შრომითი სტიმულები, მაგრამ იგივე ჯამობრივი საგადასახადო განაკვეთების პირობებში შვედეთის ეკონომიკა წარმატებით ფუნქციონირებს

გადასახადი(რომელი გამოიმუშავებს დასაბეგრობიექტს), ასევე განიცდის პოლიტიკური, კულტურული და ისტორიული ფაქტორების ზეგავლენას. გადასახადის დაკისრებისას ქვეყნისშიდა საქმიანობასა და საერთაშორისო ტრანზაქციებზე ყოველი მთავრობა ეყრდნობა მის მიერ არჩეულ რაციონალურ პრინციპს- გადასახადის დაკისრების გამართლებისათვის. ცხადია, საბაზისო რაციონალური პრინციპი გამომდინარეობს თვით მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკიდან.

გლობალიზაციის მზარდი მასშტაბების გამო (განსაკუთრებით 80-იანი წლებიდან მოყოლებული), საერთაშორისო ბიზნესისა და საერთაშორისო ინვესტირების პროცესებში განსაკუთრებული აქტუალურობა შეიძინა დაბეგვრის საკითხებმა-შესაფერისი საგადასახადო ინსტრუმენტების დანერგვამ, რომელთა მეშვეობითაც განხორციელდებოდა მთავრობების მიერ ოპტიმალური საგადასახადო შემოსავლების მობილიზაცია. საგადასახადო პრობლემატიკა განსაკუთრებით დაკავშირებულია იმ შემთხვევებთან, როდესაც სუბიექტი განლაგებულია ერთ ქვეყანაში, ხოლო შემოსავლის წყარო მეორე ქვეყანაშია. საგადასახადო ორგანოები საჭიროებენ ჩამოყალიბებულ საგადასახადო პოლიტიკას, იმის განსასაზღვრად თუ როგორ დაბეგრონ შემოსავლები, რომლებიც მიღებულია მათ ქვეყანაში არსებული წყაროდან.

ქვეყნის მიერ გატარებული საერთაშორისო საგადასახადო პოლიტიკა გამომდინარეობს მისი ეკონომიკური და სოციალური მიზნებიდან. ხშირად, ცვლილებები საგადასახადო კოდექსებში განპირობებულია პარალელური, ურთიერთსაწინააღმდეგო მუხლების არსებობით ხელშემკვრელ სახელმწიფოთა კოდექსებში.

საერთაშორისო საგადასახადო პოლიტიკა დიდწილადაა დამოკიდებული ცალკეული ქვეყნის მახასიათებლებზე: არის კაპიტალის წმინდა იმპორტიორი(ე.ი. დამოკიდებულია უცხოურ ინვესტიციებზე, უცხოური ინვესტიციების ოდენობა აჭარბებს ადგილობრივს) ან არის კაპიტალის წმინდა ექსპორტიორი(ე.ი მოცემული ქვეყნის კერძო სექტორი, მთავრობა და საოჯახო მეურნეობები ახდენენ საზღვარგარეთ ინვესტირებას და ამ ინვესტირების მოცულობა აჭარბებს ქვეყნისშიდა ინვესტირების მოცულობას, რომელიც ხორციელდება უცხოელების მიერ).

აღნიშნული განაპირობებს ქვეყნებს შორის თანამშრომლობას დაბეგვრის სფეროში, რომლის ძირითადი მიზნებია:

- ორმაგი დაბეგვრის თავიდან აცილება
- სახელმწიფო კონტროლი გადასახადების თავის არიდებაზე
- უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა არარეზიდენტების შემოსავლების არადისკრიმინაციული დაბეგვრის გზით

საერთაშორისო საგადასახადო ურთიერთობებში ფართოდ გამოიყენება საერთაშორისო ორგანიზაციების ე.წ. სტანდარტული ხელშეკრულებები. რეალურად რატიფიცირებული საგადასახადო შეთანხმებები უმრავლეს შემთხვევაში ეყრდნობა ამ საერთო მოდელებს; აქედან გამომდინარე, სტანდარტული ხელშეკრულების გამოყენების, სულ მცირე, "მსუბუქი" ვალდებულება მაინც არსებობს, თუკი ამის საწინააღმდეგოდ არ არსებობს ისეთი მნიშვნელოვანი მიზეზი, როგორცაა ეროვნული კანონმდებლობის თავისებურებები ხელშეკრულების ცალკეულ დებულებასთან მიმართებით. ამ რეალობაზე დაყრდნობით, ზოგიერთი ავტორი ეჭვის ქვეშ აყენებს საერთაშორისო საგადასახადო სისტემის არსებობას, რომელიც ჩადებულია თითქმის იდენტურ სახელშეკრულებო სისტემაში. ვინაიდან ქვეყანათა უმეტესობაში საერთაშორისო ხელშეკრულებებს

უპირატესი ძალა ენიჭებათ ეროვნულ კანონმდებლობასთან მიმართებით, შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული შეთანხმებები შესასრულებლად სავალდებულოა ამ ქვეყნებისთვის. ზოგიერთ ავტორთა მოსაზრებით 2 000-ზე მეტი ორმხრივი საგადასახადო შეთანხმებისგან შემდგარი სისტემა, "რომლებიც ძალიან ჰგავს ერთმანეთს არა მხოლოდ პოლიტიკის, არამედ ენობრივი თვალსაზრისითაც, საერთაშორისო საგადასახადო რეჟიმს წარმოადგენს."¹¹ მართლაც, სავარაუდოა, რომ მიუხედავად მათი დამოუკიდებლობისა, ქვეყნები, განსაკუთრებით კი არაინდუსტრიული ქვეყნები, თავიანთი ნება-სურვილის შესაბამისად ვერ მიიღებენ საერთაშორისო წესებს – მათ მსხვილი მოთამაშეების მიერ უკვე შექმნილი საერთაშორისო საგადასახადო რეჟიმის ფარგლებში უნდა იმოქმედონ. ცხადია, არსებობს ნათლად ჩამოყალიბებული საერთაშორისო საგადასახადო პრაქტიკა, რომელიც საყოველთაოდაა აღიარებული, მაგალითად: დისკრიმინაციის დაუშვებლობა, ორმაგი დაბეგვრის თავიდან აცილება ორიდან ერთი მეთოდის მიხედვით, ფორმალური სტანდარტი და სხვა, თუმცა ზემოთქმული არ ნიშნავს,

¹¹ *Reuven, Tax Competition and International Tax Regime, Bulletin for International Taxation, April 2007 p 130-138.*

რომ ეს რეჟიმი სტატიკურია და არ იცვლება, პირიქით, იგი მუდმივად დგას ახალ-ახალი გამოწვევების წინაშე.

საერთაშორისო საგადასახადო ურთიერთობების ზოგადად აღიარებული პრინციპი გულისხმობს ქვეყნის თავისუფლებას დააწესოს გადასახადი მისი არჩევანის შესაბამისად, ამასთან სახელმწიფოს არ შეუძლია თავისი საგადასახადო მოთხოვნები გაავრცელოს სხვა ქვეყნების ტერიტორიაზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მისი დაბეგვრის უფლება არ ვრცელდება იმ დაბეგვრის ობიექტებზე, რომლებიც სხვა ქვეყანაში წარმოიქმნება. მაგალითად, საფრანგეთს არ შეუძლია დააკისროს გადასახადი იმ გერმანელზე, რომლის შემოსავლები მთლიანად წარმოიქმნება გერმანიაში. შედეგად, ქვეყნის საგადასახადო კანონმდებლობები ეხება იმ სუბიექტებს და ობიექტებს, რომელთაც აქვთ გარკვეული სახის კავშირი ქვეყანასთან. მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის მზარდი მასშტაბების მიუხედავად ჯერ კიდევ საკამათოა მეტნაკლებად უნიფიცირებული საერთაშორისო საგადასახადო სამართლის არსებობაც კი. აღნიშნულ მოსაზრებას ქვემოთ მოყვანილი განსხვავებული მიდგომებიც ამყარებს.

ზოგადად, საერთაშორისო საგადასახადო სამართლის შესწავლისათვის გამოიყენება ორი მიდგომა:

პურისტული და კონტექსტუალისტური¹². პურისტული მიდგომის ფარგლებში (ტრადიციული მიდგომა) განიხილება წმინდა საგადასახადო საკითხები ეკონომიკურ ეფექტიანობაზე დაყრდნობით. კონტექსტუალისტურის შემთხვევაში კი ეკონომიკური ანალიზი კომბინირებულია პოლიტიკურ, ისტორიულ, სოციალურ, ინსტიტუციონალურ და სხვა ფაქტორებთან. უმრავლეს შემთხვევაში საერთაშორისო საგადასახადო სამართალში ჭარბობს ეკონომიკური საფუძვლები გამომდინარე იქიდან, რომ საერთაშორისო საგადასახადო სამართლის ფუნდამენტური დებულებები ყალიბდებოდა ეკონომისტების მიერ.¹³ აქვე აღვნიშნავთ, რომ თანამედროვე რეალობის გათვალისწინებით უფრო მეტად მიზანშეწონილად მიგვაჩნია კონტექსტუალისტური მიდგომა, რადგან

¹² დაყოფა პურისტებად და კონტექსტუალისტებად რამდენადმე პირობითია. მას პირველად შეეხო ავტორი იხ. Arthur Cockfield „Commentary, Formulary Taxation versus the Arm’s Length Principle: The Battle among Doubting Thomas, Purists and Pragmatists (2004) , 52(1) Canadian tax Journal p 114. ავტორმა შემდგომ კვლევებში გამოიყენა ტერმინი „კონტექსტუალისტები” პრაგმატისტების ნაცვლად იხ. E-Journal of Tax Research, volume 5, Number 2/Michigan Issue, December 2007 p199

¹³ მაგ. 1923 წლის „მოხსენება ორმაგ დაბეგვრაზე”, შედგენილი იყო ცნობილი ეკონომისტების(პროფესორები: მ. ბრიუნსი(ნიდერლანდები), მ. ეინაუდი(იტალია), ე. რელელმანი(აშშ) და სირ ჟორიას სტემპი(გაერთანებული სამეფო) მიერ, დამტკიცდა ერთა ლიგის ეკონომიკური და ფინანსური კომიტეტის მიერ. ამ ანგარიშმა შექმნა საფუძველი პირველი ორმაგი დაბეგვრის ხელშეკრულების მოდელისათვის, 1927 წელს.

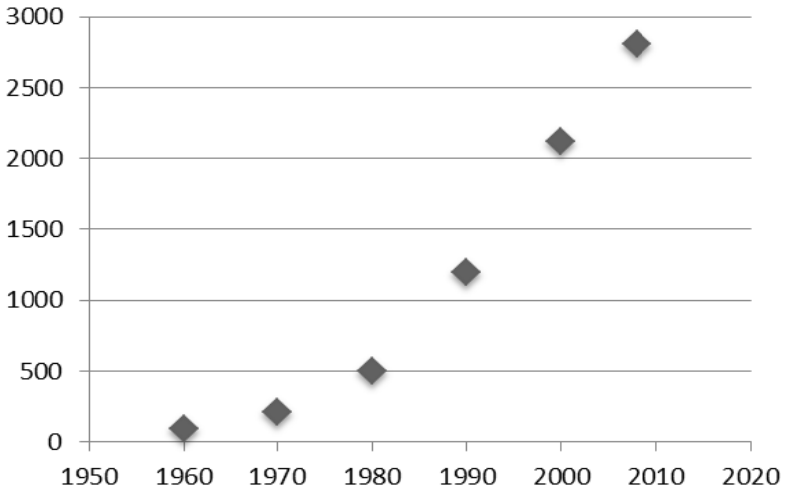
ქვეყნებს შორის საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები მრავალასპექტურია - წმინდა საგადასახადო საკითხების განხილვისას ყოველთვის მხედველობაში მიიღება სხვა დამატებითი ფაქტორები.

ჩვეულებრივ, უცხო ქვეყნის რეზიდენტები იბეგრებიან შემოსავლის იმ ნაწილში, რომელსაც იღებენ ქვეყანაში არსებული წყაროდან.¹⁴ წარმოდგენა იმის შესახებ მიეკუთვნება თუ არა შემოსავალი ქვეყანაში არსებული წყაროდან მიღებულ შემოსავალს ეფუძნება იმ ქვეყნის საგადასახადო კოდექს, სადაც საქმიანობს ეკონომიკური სუბიექტი. აქედან გამომდინარე, სხვადასხვა ქვეყნების კანონმდებლობების ჩამონათვალი თუ რა მიეკუთვნება ქვეყანაში არსებული წყაროდან მიღებულ შემოსავალს შეიძლება განსხვავდებოდეს;

საერთაშორისო სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებში საგადასახადო საკითხების როლის ზრდა ნათლად ჩანს საერთაშორისო საგადასახადო შეთანხმებების რიცხვის ზრდაშიც. რატიფიცირებული ორმაგი დაბეგვრის ხელშეკრულებების ოდენობის ზრდა დაიწყო 1960-იანი წლებიდან, ხოლო მათი ოდენობის მკვეთრ ზრდას ადგილი ჰქონდა 1990-იანი წლებიდან. (დიაგრამა 1). 2008 წლისათვის გაეროს ვაჭრობისა და განვითარების კონფერენციის მონაცემებით მთლიანად მსოფლიოში ხელმოწერილია

2.805 ორმაგი დაბეგვრის კონვენცია. თავდაპირველ ეტაპზე ორმაგი დაბეგვრის ხელშერულებების რატიფიცირება ძირითადად ხდებოდა განვითარებულ ქვეყნებს შორის (დიაგრამა 2); რადგან ეს ქვეყნები ტრადიციულად გვევლინებოდნენ, როგორც კაპიტალის ექსპორტიორ, ასევე იმპორტიორ ქვეყნებად და შესაბამისად მათთვის მწვავედ იდგა ინვესტიციათა ორმაგი დაბეგვრის საკითხები. 1960-იანი წლებიდან მოყოლებული, ე.წ. ახალი ბაზრების ეკონომიკების მქონე ქვეყნები თანდათან უცხოური ინვესტიციების რეციპიენტი ქვეყნების რიგიდან ინვესტიციათა დონორი ქვეყნების რიგში გადავიდნენ, შესამასად მათაც აქტიურად დაიწყეს ორმაგი დაბეგვრის ხელშეკრულებების რატიფიცირება. ეს ქვეყნები აფორმებდნენ ორმაგი დაბეგვრის ხელშეკრულებებს როგორც განვითარებად, ასევე განვითარებულ ქვეყნებთან.

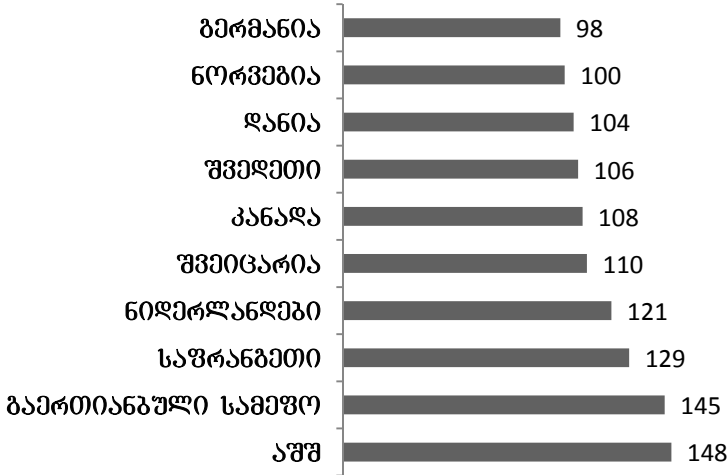
დიაგრამა № 1. მსოფლიოში რატიფიცირებული ორმაგი დაბეგვრის ხელშეკრულებების დინამიკა 1960-2008 წლებში



2008 წელს ხელმოწერილი 75 ორმაგი დაბეგვრის ხელშეკრულებებიდან 63-ში მონაწილე მხარეს განვითარებული ქვეყნები წარმოადგენდნენ¹⁵, ხოლო 18 მათგანი მხოლოდ განვითარებულ ქვეყნებს შორის დაიდო. განვითარებად ქვეყანათა ჯგუფი ჩართულ იქნა 39 ახალ ორმაგი დაბეგვრის ხელშეკრულებაში, ხოლო უშუალოდ განვითარებად ქვეყნებს შორის 5 კონვენცია იქნა დადებული.

¹⁵ წყარო: World Investment Report, Transnational corporations, Agricultural Productions and Development, UNCTAD 2009 p 33 www.unctad.org/ia

დიაგრამა № 2. მსოფლიოს ქვეყნების პირველი ათეული რატიფიცირებული ორმაგი დაბეგვრის ხელშეკრულებების რაოდენობის მიხედვით



ცხადია, ქვეყანამ უნდა დააწესოს საგადასახადო განაკვეთები იმგვარად (წყაროსთან დასაბეგრი გადასახადის განაკვეთების ჩათვლით), რომ არ მოხდეს უცხოურ ინვესტიციათა ჩახშობა და ქვეყნისშიდა კაპიტალის დანახარჯების სტრუქტურის დამახინჯება. ეს განსაკუთრებით ეხება პატარა ქვეყნებს, რომლებიც ღიაა უცხოური კაპიტალისთვის და ისინი არიან ფასის მიმღებნი მსოფლიო კაპიტალის ბაზრებიდან.

გადასახადის დაკისრება ზრდის კაპიტალის დანახარჯს წყარო ქვეყანაში, რაც უარყოფით გავლენას იქონიებს მაკროეკონომიკურ შედეგებზე-გაზრდილი საპროცენტო განაკვეთების, დაბალი ინვესტირების, ხელფასებისა და დასაქმების კუთხით. აქედან გამომდინარე, ცხადია წყარო ქვეყანამ უნდა შეაფასოს გადასახადის დაკისრების ეკონომიკური ეფექტი, რათა მისი დაკისრება არ იყოს იმდენად მაღალი, რომ მან გამოიწვიოს ოპტიმალურზე მეტად კაპიტალის დანახარჯების ზრდა. ამ მიზეზის გამო უცხოელი ინვესტორები უნდა დაიბეგრონ მინიმალური განაკვეთებით. (ცხადია, მოცემული ქვეყნისათვის უცხოური ინვესტიციების სოციალური და ეკონომიკური ეფექტის გათვალისწინებით).

ჩვეულებრივ, ამგვარი შეღავათი (უცხოური ინვესტიციების ნულოვანი განაკვეთით დაბეგვრა) სტიმულს აძლევს ადგილობრივ ინვესტორებს მოახდინონ თავიანთ ქვეყანაში ინვესტირება ოფშორული შუამავლების მეშვეობით. მიჩნეულია, რომ არსებობს კავშირი უცხო ინვესტორთა ქვეყნისშიდა წყაროებიდან მიღებული შემოსავლების დაბეგვრასა და შიდა ინვესტირების უცხო წყაროს მქონე შემოსავლების დაბეგვრაში, დაბალი საგადასახადო განაკვეთი პირველზე კომპენსირებულ უნდა იქნეს მაღალი საგადასახადო განაკვეთით უკანასკნელზე.

მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის მზარდი მასშტაბების გამო, რამაც თავის მხრივ ქვეყნების საგადასახადო პოლიტიკის ურთიერთდამოკიდებულება მოიტანა, ქვეყნებს შორის წარმოშვა ერთგვარი კონკურენცია უცხოურ ინვესტიციათა მოსაზიდად. ნახსენები კონკურენციის ერთ-ერთ ინსტრუმენტად საგადასახადო პოლიტიკა იქცა. ბევრმა ქვეყანამ შემოიღო ლიბერალური საგადასახადო პოლიტიკა უცხოურ ინვესტიციათა მოსაზიდად, რასაც თავის მხრივ ცალკეული ქვეყნების მთავრობების მიერ საგადასახადო შემოსავლების გარკვეულ ნაწილზე უარის თქმა მოყვა. ეკონომიკური პოლიტიკის აღნიშნულმა მიდგომამ გამოიწვია დებატები მეცნიერებს შორის – რამდენად მნიშვნელოვანი იყო საგადასახადო ფაქტორები ინვესტირების სხვა ფაქტორებთან შედარებით. პრობლემის კვლევისას შემუშავებულ იქნა რამდენიმე მოდელი საგადასახადო პოლიტიკისა და ინვესტირების მოცულობას შორის კავშირის შესახებ. აღნიშნული მოდელები ძირითადად ორიენტირებულია განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის, მათი გამოყენება გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების მისამართით დაკავშირებულია გარკვეულ თავისებურებებთან.

1.2 OLI პარადიგმა (მფლობელობა, მდებარეობა და ინტერნალიზაცია)

ოპტიმალური საინვესტიციო პოლიტიკის განსაზღვრისათვის საჭიროა შეფასდეს გადასახადების გავლენა უცხოურ ინვესტიციებზე; ამასთან, არსებითია მათ შორის არსებული კავშირების კვლევის თეორიულ დონეზე აყვანა. გამომდინარე იქიდან, რომ ქვეყნების საგადასახადო კოდექსები ერთმანეთისაგან მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან ქვემოთ განხილული მოდელი ითვალისწინებს გარკვეულ დაშვებებს, მაგრამ ის გვთავაზობს სასარგებლო ანალიზის ტექნიკას ოპტიმალური ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებისათვის.

OLI მოდელის მიხედვით¹⁶ საერთაშორისო წარმოების შესახებ გადაწყვეტილებები განპირობებულია შემდეგი ფაქტორებით: მფლობელობის, მდებარეობის და ინტერნალიზაციის უპირატესობებით (ე.წ. „OLI პირობები“). ამ მოდელის განხილვისას საჭიროა ერთმანეთისაგან განვასხვავოთ ჰორიზონტალური და ვერტიკალური პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია;

¹⁶ Dunning, John H. 'Trade, Location of Economic Activity and MNE: A Search for an Eclectic Approach', in B. Ohlin, P. O. Hesselborn, and P. M. Wijkman (eds.), *The International Allocation of Economic Activity*. London: Macmillan. 1977

Dunning, John H. *International Production and the Multinational Enterprise*. London: George Allen & Unwin. 1981

განვსაზღვროთ თითოეულ მათგანზე OLI მოდელის შედეგები.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდი და ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს განმარტავენ, როგორც - რეზიდენტი ერთეულის მიერ განხორციელებულ საზღვარგარეთულ ინვესტიციას ქვეყნის ეკონომიკაში, რომელსაც გააჩნია გრძელვადიანი ინტერესები. გრძელვადიანი ინტერესები გულისხმობს ხანგრძლივ ურთიერთობას პირდაპირ ინვესტორსა და უცხოურ რეციპიენტს შორის, პირველის მნიშვნელოვანი გავლენით მეორის მენეჯმენტზე. სტატისტიკური მიზნებისათვის პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციად 10 %-იანი წილის მფლობელობა ითვლება.¹⁷

ჰორიზონტალური FDI გულისხმობს უცხო ქვეყანაში (რეციპიენტ ქვეყანაში, კაპიტალის იმპორტიორ ქვეყანაში) ინვესტირებას წარმოების იმ დარგში, სადაც კომპანია უკვე საქმიანობს. ამ ტიპის ინვესტიციისას არ ხდება რაიმე განსაკუთრებული მმართველობითი ფუნქციის შექმნა (მაგ: მენეჯერული საქმიანობა სათავო ოფისში); ჰორიზონტალური FDI – ის ალტერნატივაა

¹⁷ OECD-Detailed Benchmark Definition of Foreign Direct Investment (Paris OECD 1996) Third edition.

IMF- Balance of Payment Manual (Washington IMF 1993) fifth edition.

პროდუქციის პირდაპირი ექსპორტი, წარმოების ლიცენზიის გაცემა.

OLI მოდელის მიხედვით ჰორიზონტალური FDI ხორციელდება იქ, სადაც OLI პარადიგმის პირობები (მფლობელობის, მდებარეობის, ინტერნალიზაციის უპირატესობები) არსებობს:

I) იმისათვის, რომ FDI მომგებიანად განხორციელდეს საჭიროა საწარმო ფლობდეს „მფლობელობის უპირატესობებს“, რაც გულისხმობს კომპანიის მიერ „განსაკუთრებული აქტივების“ ფლობას: პატენტები, ნოუ-ჰაუ, (სპეციფიკური ტექნოლოგიური ინფორმაცია ან ორგანიზაციული გამოცდილება); სავაჭრო ნიშანი, სამარკო სახელი-სეთი მფლობელობის უპირატესობები ქმნიან სტიმულებს უცხო ბაზარზე გასვლისათვის. სხვა პირობებს (მდებარეობა, ინტერნალიზაცია) აქვთ გავლენა FDI-სა და სხვა ვარიანტებს (ექსპორტი, ლიცენზია) შორის არჩევანზე.

II) FDI-ის განხორციელებამ ფირმებს უნდა მოუტანოს მდებარეობის უპირატესობები. განლაგების (მდებარეობის) უპირატესობები გულისხმობს იმ ხარჯების აცილებას, რაც დაკავშირებულია პროდუქციის საბოლოო მომხმარებლამდე მიტანასთან (ტრანსპორტირების ხარჯები, ტარიფები); წარმოების ფაქტორების შედარებითი სიიაფე (დაბალი სახელფასო

ხარჯები, იაფი ენერჯია); პროდუქციაზე მოთხოვნის ზრდა (ბრენდის ერთგულება, რაც შეიძლება განაპირობოს ქვეყანაში პროდუქციის წარმოების ადგილის ფიზიკურმა არსებობამ), სარგებელი მთავრობის ხელსაყრელი პოლიტიკიდან (გარემოსდაცვითი ნორმები, შედარებით მცირე საგადასახადო ტვირთი).

III) FDI-ის განხორციელება ინვესტორს სთვავობს ინტერნალიზაციის უპირატესობებს, რაც ხდის ბიზნესის კეთებას FDI-ის მეშვეობით უფრო მომგებიანს, ვიდრე ლიცენზიის გაცემა. FDI ლიცენზიის გაცემისაგან გასხვავებით უზრუნველყოფს ინფორმაციის დაცულობას; „ცოდნითი კაპიტალის“ ღირებულების შენარჩუნებას. ისეთი ლიცენზიის პირობების შექმნა, რაც მაქსიმალურად უზრუნველყოფს ინფორმაციის დაცულობას საკმაოდ რთული და დიდი დანახარჯების მომტანია. ინტერნალიზაცია ასეთ პრობლემებს ხსნის და დამატებით ეფექტიანობას სძენს კომპანიას.

ვერტიკალური FDI გულისხმობს პროდუქციის წარმოების რომელიმე ეტაპის საზღვარგარეთ განთავსებას. მრავალეროვნულმა საწარმოებმა შესაძლებელია აწარმოონ პროდუქციის ძირითადი კომპონენტები თავიანთ ქვეყანაში და კომპონენტების ნაწილი სხვაგან; ამასთან, დაკომპლექტება შეიძლება განხორციელდეს მესამე ქვეყანაში. ამგავარი წარმოების

მაგალითი შეიძლება იყოს კაპიტალიზაციური წარმოების ნაწილის განლაგება კაპიტალით მდიდარ ქვეყანაში (შედარებით დაბალი კაპიტალის დანახარჯები); შრომა-ინტენსიური წარმოების ნაწილის განთავსება შრომითი რუსურებით მდიდარ ქვეყანაში (შედარებითი დაბალი შრომითი დანახარჯები). ვერტიკალური FDI-ის ალტერნატივა- საკუთარ ქვეყანაში წარმოება ან წარმოების ცალკეულ ციკლზე ლიცენზიის გაცემა;

ვერტიკალური FDI-ის ხელშემწყობ ფაქტორად განიხილება მფლობელობის, განლაგებისა და ინტერნალიზაციის უპირატესობები, რაც საშუალებას აძლევს ფირმას ჰქონდეს ექსკლუზიური პროდუქცია და წარმოების ტექნოლოგიები. პროდუქციის წარმოების ეტაპების სხვა ქვეყანაში განთავსებას განაპირობებს ქვეყნების მიერ ფირმისათვის მდებარეობისა და ინტერნალიზაციის უპირატესობების შეთავაზება.

თავის ნაშრომში დანიინგი არ ახდენს დაბეგვრის ზეგავლენის ანალიზს FDI-ზე. ალბათ, ყველაზე მეტად ცხადია ის, რომ ქვეყნის საგადასახადო სისტემა არის მნიშვნელოვანი ფაქტორი ინვესტორის შეფასებებში; იმ შეფასებებში, რითაც ინვესტორი ახდენს მდებარეობის უპირატესობების განსაზღვრას; ამ მოდელზე დაყრდნობით შესაძლებელია შეფასდეს უცხოური

ინვესტიციების განთავსების საბაზისო ფაქტორები და შემდგომ მათზე დაყრდნობით განისაზღვროს ოპტიმალური საგადასახადო ტვირთი. საგადასახადო ტვირთი ამ შემთხვევაში უნდა ითვალისწინებდეს ამა თუ იმ ქვეყნის მიერ შეთავაზებული OLI პირობების კვალიფიციურობას.

1.3 ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის¹⁸ პოლიტიკის მოდელი უცხოური ინვესტიციებისათვის

OECD-ის (2005წ.) საგადასახადო პოლიტიკის მოდელი ინვესტიციებისათვის მოიცავს პოლიტიკის რამოდენიმე მიმართულებას. ეს მოდელი განკუთვნილია განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკების მქონე ქვეყნებისათვის-ეფექტური პოლიტიკის შემუშავებისა და ინსტიტუტების როლის განსაზღვრისათვის ინვესტირების პროცესებში.

მოდელი ეყრდნობა ფაქტორებს, რაც გამოვლენილ იქნა ინვესტირების გამოკითხვების შედეგად. იგი ძირითადად გამიზნულია განვითარებადი ეკონომიკის ქვეყნებისათვის, თუმცა მისი ზოგიერთი დებულება შეიძლება უფრო ფართო გამოყენების იყოს¹⁹.

¹⁸ ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია-OECD; TAX Effects on Foreign Direct Investment” Recent Evidence and Policy Analysis. #17, OECD 2007 pp 28-34

¹⁹ ზოგადად, სრული ანალიზისათვის საჭიროა არამარტო FDI-სა და გადასახადების ურთიერთგავლენის შეფასება, არამედ ზოგადი წონასწორობის ანალიზი, რაც მიღებულ უნდა იქნას ნაწილობრივი (დარგობრივი) წონასწორობის ანალიზიდან. ქვემოთ განხილული მოდელები ითვალისწინებს მხოლოდ გადასახადებსა და FDI-ს შორის დამყარებულ ნაწილობრივი წონასწორობის ანალიზს.

ჩვეულებრივ, საგადასახადო სფეროში გატარებული პოლიტიკის მთავარი მიზანია ინვესტიციების წახალისება, როგორც უცხოურის ასევე, ადგილობრივის. ალბათ, ყველაზე მეტად ცხადია, ის რომ მაღალი საგადასახადო ტვირთი არის უარყოფითი ფაქტორი ქვეყანაში ინვესტირებისათვის, მაგრამ მნიშვნელოვანია იმის განსაზღვრა: 1. თუ რა პირობებში და რა გზებითაა შესაძლებელი მაღალმა საგადასახადო განკვეთებმა (დასაბუთებულმა) არ იქონიოს უარყოფითი გავლენა ინვესტიციებზე; 2. რა შემთხვევაში ახდენს დაბალი განაკვეთები მასტიმულირებელ ზეგავლენას უცხოურ ინვესტიციებზე. იმ ფაქტორებზე დაყრდნობით, რომლებიც განაპირობებენ უცხოურ ინვესტიციათა შემოდინებას ქვეყანაში, შეიძლება განისაზღვროს ოპტიმალური პოლიტიკა, რაც შექმნის უცხოურ ინვესტიციათა ზრდისათვის ხელსაყრელ გარემოს.

1. ბაზრის პირობებისა და ინფრასტრუქტურის, ბიზნეს გარემოს შეფასება

საგადასახადო პოლიტიკის შემუშავებას წინ უნდა უძღოდეს ქვეყნის მიერ ინვესტორთათვის შეთავაზებული რისკი/უკუგების შესაძლებლობათა ანალიზი-საბაზრო ინფრასტრუქტურის გათვალისწინებით. საბაზრო შესაძლებლობებისა და მდებარეობის ფაქტორებით განპირობებული შესაძლო

მოგება თავდაპირველ ეტაპზე განხილულ უნდა იქნეს საგადასახადო საკითხებისაგან დამოუკიდებლად. შემდეგ ეტაპზე უნდა მოხდეს საგადასახადო კანონმდებლობის ეფექტიანობის შეფასება; აქ მნიშვნელოვანია გადასახადის დეკლარირების ხარჯები, რომლებიც დაკავშირებულია საგადასახადო სისტემის გამჭვირვალობასთან, სისრულესა და სტაბილურობასთან.

ა) ბიზნეს სტრუქტურის პირობები:

- პოტენციური ინვესტორებისათვის მნიშვნელოვანია დანახარჯები და არადივერსიფიცირებადი რისკები, რაც დაკავშირებულია კაპიტალისა და მოგების ხელმისაწვდომობასთან. მაკროეკონომიკური პირობების ცვლადობასა და რეგულირების პრაქტიკასთან;
- რამდენად სტაბილურია პოლიტიკური სისტემა? რამდენად მდგრადი და ხელმისაწვდომია საკუთრების დაცვის კანონიერი სისტემა-უცხოური ინვესტორის შემთხვევაში კაპიტალისა და მოგების გატანა? არსებობს თუ არა კაპიტალის კონტროლი?
- რამდენად სტაბილურია მონეტარული და ფისკალური პოლიტიკა და რა ოდენობის სამთავრობო ვალია დაგროვილი? რა არის

სამომავლო პროგნოზები ინფლაციის, განაკვეთების და გაცვლითი კურსების შესახებ?

- რომელ სფეროებშია სამთავრობო ადმინისტრირება სუსტი და არსებობს კორუფციის პრობლემა?

ბ) ბაზრის მახასიათებლები

ინვესტორისათვის მნიშვნელოვანია გამოშვებისა და ფაქტორთა მოთხოვნა-მიწოდების საკითხები:

- როგორია შიდა ბაზრის სიდიდე? რამდენად დიდია სამომხმარებლო ბაზარი (საოჯახო მეურნეობების ოდენობა, ერთ სულზე შემოსავლების ოდენობა, რა ზომისა და სიდიდისაა მწარმოებლების ბაზარი (ფირმათა ოდენობა, აქტივების კაპიტალიზაცია, კაპიტალის ადეკვატურობის მოთხოვნები), რა ზომისაა და არის თუ არა ხელმისაწვდომი სხვა მეზობელი ქვეყნების ბაზრები?
- რა ხარისხის შრომითი რესურსებია ინვესტიციების მიმღებ ქვეყანაში ხელმისაწვდომი; დასაქმების უზრუნველყოფის რა ფორმები (მაგ; სოც. დაზღვევა) გამოიყენება მთავრობის მიერ? რა ენერჯის წყაროები და სანედლეულო მასალა მოიპოვება ქვეყანაში, არის თუ არა შრომის ხელფასის (ხელფას პლიუს

სოციალური დაზღვევის ფონდში შენატანები) ენერჯის დანახარჯები, ნედლეულის ხარჯები მაღალი/დაბალი სხვებთან შედარებით?

- როგორია ინვესტიციების მიმღები ქვეყნების ინფრასტრუქტურა-სატრანსპორტო მომსახურება (აეროპორტები, საზღვაო პორტები, სარკინიგზო, ტრანსპორტი, გზები
- ტელეკომუნიკაციები(ტელეფონი/ფაქსი/ინტერნეტმომსახურება), ბიზნესისათვის სხვა მნიშვნელოვან მომსახურებაზე კერძო დანახარჯები სხვა კონკურენტულ ტერიტორიებთან შედარებით არის მაღალი/დაბალი?

გ) მდებარეობასთან დაკავშირებული ფაქტორები

რისკი უკუგების შეფასებისას ინვესტორი მასპინძელ ქვეყანაში ჩვეულებრივ აფასებს ბიზნეს გარემოს, ბაზრის მახასიათებლებს (ქვეყნის ან რეგიონის). ქვეყნისშიგნით განხორცილებულ ინვესტიციებზე საგადასახადო ტვირთის დაკისრებისას უნდა შეფასდეს ის თუ რამდენად მიმზიდველია ქვეყნის საინვესტიციო გარემო რისკი/უკუგების შესაძლებლობების კუთხით; ბიზნეს გარემოს მხედველობაში მიღებით (მაგ პოლიტიკური, მონეტარული, ფისკალური სტაბილურობა; კანონის უზენაესობა; სახელმწიფო მმართველობა); ბაზრის მახასიათებლები (ბაზრის ზომა, შესაძლო შრომის დანახარჯები, ენერჯის

წყაროები, ინფრასტრუქტურის მდგომარეობა და მდებარეობასთან დაკავშირებული პოტენციური მოგება.

მდებარეობის არჩევისას მთავარი საკითხია თუ რა თანაფარდობაა განლაგებასთან დაკავშირებულ მოგებასა და რისკს შორის; ცალკეული ინვესტიცია შეიძლება იყოს განლაგებასთან დაკავშირებული (ე.ი საჭიროებდეს წარმოების ფიზიკურ არსებობას ამა თუ იმ ადგილზე). ადგილმდებარეობასთან დაკავშირებული მოგება, ხელმისაწვდომ ფაქტორთა დანახარჯები (მაგ. შრომა, მასალები, ენერჯია) და სხვა. არის თუ არა გამოშვებისათვის ხარჯები უფრო მაღალი სხვა განლაგებისთვის? პრივატიზაციის შემთხვევაში მოგება დაკავშირებულია როგორც დროსთან ასევე ადგილმდებარეობასთან. მაგალითი ამ შემთხვევისათვის შეიძლება იყოს ბუნებრივი რესურსების მოპოვება, სარესტორნე, სასტუმროების ბიზნესი. ასეთ შემთხვევებში, თუ პროგნოზირებული, რისკთან შეწონილი მოგება აკმაყოფილებს აუცილებელ „ზღვრულ უკუგებას“, რაც ინვესტიციისაგან არის მოსალოდნელი, ინვესტორი მიიღებს გადაწყვეტილებას ინვესტიციის განხორციელების შესახებ.

იქ, სადაც მოგების დონე დამოკიდებულია ამა თუ იმ ქვეყნის პირობებზე, მაშინ გადასახადის ფაქტორი ასეთი შემთხვევებისათვის არ არის რელევანტური. ძირითადად, საგადასახადო ტვირთი მდებარეობასთან

დაკავშირებულ მოგებასთან შეიძლება გაიზარდოს იმ ზღვრამდე, რაც ინვესტიციას არამომგებიანს გახდის. ასე, რომ იქ სადაც ეკონომიკა ინვესტორს სთავაზობს ამ ქვეყნასთან სპეციფიკურად დაკავშირებულ მოგებას, საგადასახადო ტვირთი შეიძლება გაიზარდოს, რათა არ მოხდეს საბიუჯეტო შემოსავლების დაკარგვა. ჩვეულებრივ, განაკვეთები უნდა შემცირდეს კონკურენტი ქვეყნების განაკვეთების გათვალისწინებით-ელასტიური მიწოდების ინვესტიციების მოზიდვისათვის. გარკვეულ საგადასახადო შემოსავლებზე უარის თქმით, რომელსაც არა აქვს გავლენა არაელასტიურ საინვესტიციო მოთხოვნაზე.

საპირისპიროდ არის მაგალითები, როცა ფაქტორთა გამოყენების ხარჯები თითქმის იგივეა გეოგრაფიულად გასხვავებულ ტერიტორიებზე განლაგებულ ქვეყნებში-ე.ი. მოგება არ არის დაკავშირებული მდებარეობასთან. მაგალითი: ფინანსური მომსახურება და ცალკეული სათავო ოფისის ფუნქციები. ამგვარი ინვესტიციების მოზიდვა, რომლებიც არ არიან კაპიტალ-ინტენსიური, მოითხოვს წინასწარ შეფასებებს, ინფრასტრუქტურის დამაკმაყოფილებელ პირობებს; მაგრამ აგრეთვე ადგილობრივი ბაზრების მახასიათებლებიც მნიშვნელოვანია. სხვა მაგალითებია კომპიუტერული ჩიპების წარმოება, სადაც წარმოების ხარჯები შეიძლება იყოს მაღალი, ალტერნატიული ქვეყნის შემთხვევაში და გლობალურ ბაზრებზე პროდუქციის განთავსებას

აქვს ნაკლები დანახარჯები. ასეთ შემთხვევებში კანდიდატი მასპინძელი ქვეყნები ვერ შეძლებენ დააწესონ მაღალი საგადასახადო ტვირთი, როდესაც სხვა კონკურენტ ქვეყნებს აქვთ დაბალგანაკვეთებიანი გარემო.

ამ უკიდურეს მაგალითებს შორის არის ინვესტიციები, სადაც მოგება არის მდებარეობასთან დაკავშირებული, მაგრამ არა ერთ ქვეყანასთან მიმართებაში (მაგ: სასურველი უკუგების ნორმა შეიძლება გამომუშავდეს რამდენიმე მეზობელ ტერიტორიებზე და ვაჭრობის დანახარჯები ასეთ შემთხვევაში არის მნიშვნელოვანი). მდებარეობა, რომელიც სთავაზობს შედარებით მიმზიდველ მასპინძელი ქვეყნის უპირატესობებს - დაბალი წარმოებისა და განთავსების დანახარჯების კუთხით, ან მოგებაზე გადასახადების კუთხით განიხილება როგორც უფრო წარმატებული FDI-ის მოზიდვისათვის. შედარებით დაბალი წარმოების ხარჯები შეიძლება განპირობებულ იყოს კვალიფიციური სამუშაო ძალის ფართო ხელმისაწვდომობით, ხოლო შედარებით დაბალი პროდუქციის ბაზარზე განთავსების დანახარჯებში - დიდი საშინაო ბაზრებით, კარგად განვითარებული ინფრასტრუქტურით. როდესაც შეფარდებითი უპირატესობები არის მნიშვნელოვანი, ისინი ჩვეულებრივ განაპირობებენ მდებარეობასთან დაკავშირებული მოგების წარმოქმნას, რომელიც

შეიძლება დაიბეგროს ინვესტიციებზე უარყოფითი ზიანის მოტანის გარეშე.

როგორც აღინიშნა ამ მოდელში მასპინძელი ქვეყნის მიმზიდველობა ინვესტირების მხრივ დამოკიდებულია რეციპიენტი ქვეყნის გარემოზე და ბაზრის მახასიათებლებზე, რომელიც დამოკიდებულია ახლანდელ და წარსულ საზოგადოებრივ დანახაჯებზე ისეთი მიმართულებით, როგორიცაა განათლება და ინფრასტრუქტურის განვითარება. ეს კავშირი განაპირობებს განსაკუთრებით, განვითარებადი ქვეყნებისათვის გადასახადების აკრეფას ეკონომიკური რენტის სახით, რათა დაფინანსებულ იქნეს საზოგადოებრივი დანახარჯები, რაც საბოლოოდ გააძლიერებს რეციპიენტი ქვეყნების ფუნდამენტებს მიიზდოს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები.

ეს ზოგადი მიდგომები სასარგებლოა ქვეყნის მიერ ოპტიმალური საგადასახადო პოლიტიკის შემუშავებისას. მაგრამ მარტივი პროგნოზირების დროს პასუხგაუცემელი რჩება კითხვები - თუ როგორი გავლენა აქვს ბაზრის სხვადასხვა პირობებს მოგებაზე, როგორ შეფასდეს ეს გავლენა? როდესაც ინვესტიციების ერთი გალაგებისას არის უფრო ხელსაყრელი პირობები ვიდრე მეორეგან, როგორ მოხდეს შესაფერი საგადასახადო ტვირთით ამ განსხვავების კომპენსირება? თუ ქვეყანა დაბლა დასწევს

საგადასახადო განკვეთებს, რა ოდენობით კაპიტალის გადადგილებას უნდა ველოდოთ, რა განაკვეთებით და რა ოდენობით და რომელ სექტორებში? აგრეთვე მნიშვნელოვანი საკითხია, როდესაც მრავალეროვნული საწარმოები იყენებენ საგადასახადო თავშესაფარს, ფინანსურ/ჰოლდინგურ კომპანიებს, რაც აბათილებს წყარო ქვეყნის გადასახდების გავლენას გამავალ პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებზე. ასე, რომ მხოლოდ რეციპიენტი ქვეყნების დაბეგვრას აქვს გავლენა. განსაკუთრებით, თუ დონორ ქვეყანაში ფუნქციონირებს დივიდენდის გათავისუფლება, ან დივიდენდის ჩათვლის სისტემა.

2. საგადასახადო ტვირთის შეფასება

პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებული საგადასახადო პოლიტიკის შემუშავებისას საჭიროა შეფასდეს საგადასახადო ტვირთის გავლენა მოგებაზე რაოდენობრივი მეთოდების და ხარისხობრივი ინფორმაციის გამოყენებით. ასევე მნიშვნელოვანია: საგადასახადო კანონმდებლობა და ბიზნესის საგადასახადო დაგეგმვის თავისებურებები (მაგ: თხელი კაპიტალიზაცია, არამართებულად შეფასებული ტრანზფერების ფასები), რათა შეამცირონ რეციპიენტი ქვეყნის საგადასახადო ტვირთი; ასევე გათვალისწინებულ უნდა იქნეს: საგადასახადო

სისტემის სისრულე, გამჭირვალობა და პროგნოზირებადობა.

ა) ეფექტური საგადასახადო ტვირთი კანონმდებლობის მიხედვით

რაოდენობრივი კუთხით გადასახადების გავლენა ინვესტიციებზე ფასდება ზღვრული კორპორაციული საგადასახადო განაკვეთით METR და საშუალო კორპორაციული ეფექტური საგადასახადო განაკვეთი AETR. ეს მაჩვენებლები გამოიყენება ეფექტური საგადასახადო განაკვეთების შესაფასებლად - კაპიტალური აქტივების ტიპების (მანქანთმშენებლობა და სატრასპორტო საშუალებები, მშენებლობა, საბრუნავი ფონდი, არამატერიალური აქტივები, ფინანსების (სესხი, გამომუშავებული უკუგება, ახალი აქტივები) და ინვესტორის ტიპის (რეზიდენტი, არარეზიდენტი) მიხედვით.

მობილიზებული საგადასახადო შემოსავლების გამოყენების ნაცვლად კორპორატიული ზღვრული და საშუალო ეფექტური განაკვეთების გამოთვლა შესაძლებელია თვით საკანონდებლო მუხლების განაკვეთების მიხედვით. მაგრამ ამგვარი გათვლების შედეგად ვერ განვსაზღვრავთ ქვეყნის საგადასახადო წნეხს. მაგ: გამორიცხული იქნება იმ მუხლების გავლენა, რაც არეგულირებს ბიზნეს ზარალის გადატანას.

ასევე, შესაძლებელია ამ მაჩვენებლის გამოთვლა საგადასახადო ორგანოების ინფორმაციის გამოყენებით; მაგ. გადასახადის სუბიექტების ფინანსური ანგარიშგება, საგადასახადო შემოსავლები. ამ შემთხვევაში შერჩეულ უნდა იქნეს კორპორაციების პრეზენტატიული ოდენობა და შეგროვდეს მონაცემები დასაბეგრი მოგების, დაუბეგრავი მოგების, ეკონომიკის სექტორების და რეგიონების მიხედვით. მიკრო მონაცემებზე დაფუძნებული კვლევა უზრუნველყოფს ოპტიმალურ ბაზას საგადასახადო ტვირთის განსაზღვრისათვის სექტორებისა და დროის მიხედვით.

ადმინისტრირების ხარჯების ტვირთი

საგადასახადო ფაქტორებს შორის მნიშვნელოვანია გადასახადების ადმინისტრირების ხარჯები. ხშირად საგადასახადო ტვირთი ფასდება მხოლოდ პირდაპირი საგადასახადო ეფექტებით ე.ი ის რაც, ასახულია კანონმდებლობაში. მაგრამ უმჯობესია ფაქტორთა რიგში ჩავრთოთ ადმინისტრირების ხარჯებიც.

საგადასახადო სისტემის სირთულეს და მასთან დაკავშირებლ ხარჯებს აქვს მნიშვნელოვანი გავლენა ინვესტირებაზე. ამ ხარჯების განხილვისას მნიშვნელოვანია დადგინდეს სირთულის წყაროები - საგადასახადო პოლიტიკასთან დაკავშირებული, საგადასახადო მექანიზმთან, საგადასახადო

ადმინისტრირებასთან დაკავშირებული; მათი ანალიზის შემდეგ უნდა მოხდეს შეფასება- რამდენად შესაძლებელია ამგვარი სირთულეების აცილება სხვა, კონკურენტ ქვეყნებში.

განხილვის არეა ასევე, ამორტიზაციის სისტემა. გამოიყენება თუ არა დაჩქარებული ამორტიზაცია საგადასახადო კოდექსის მიხედვით? შეესაბამება თუ არა საგადასახადო მიზნები საერთაშორისო ნორმებს? თუ ბიზნესის მხრიდან იგი ხასიათდება, როგორც რთული საჭიროა სერიოზული მსჯელობა მის გამარტივებაზე. ამასთან, დაკავშირებული საგადასახადო პოლიტიკის საკითხია - თუ რამდენად შეესაბამება ამორტიზაციის განაკვეთები ეკონომიკურ პროცესებს და ითვალისწინებს ინფლაციას.

ადმინისტრირების ხარჯების მნიშვნელოვანი ასპექტია გამჭირვალობა. ამ საკითხის განხილვისას, უნდა აღვნიშნოთ, რომ შედარებით მარტივი სისტემაც კი შეიძლება განიცდიდეს გამჭვირვალობის ნაკლებობას; მაგალითად, როცა საგადასახადო მუხლები და ტერმინები გაუგებარია, საგადასახადო შემოსავლების შესახებ ინფორმაცია რთული მისაღებია და გადასახადის გადამხდელის ადმინისტრაციული მხარდაჭერა სუსტია. რაც შეეხება სირთულეს- გამჭირვალობის ნაკლებობას აქვს მნიშვნელოვანი წვლილი საინვესტიციო პროექტების ხარჯებზე; ეს

ასევე, დაკავშირებულია სამართლიანობის საკითხთან, რამაც შეიძლება გააჩინოს ეჭვი, რომ საგადასახადო სისტემა გამიზნულია ცალკეული ფენის ინტერესების დასაცვად, იმათი ჩათვლით ვინც იღებს მაღალ შემოსავლებს, ხელი მიუწვდება პროფესიონალურ საგადასახადო კონსულტაციაზე და შესაძლებელია სარგებლობდნენ სპეციალური საგადასახადო მიდგომით. საგადასახადო სისტემის უსამართლობის განცდა ბიზნეს უბიძგებს გადავიდეს „ჩრდილოვან ეკონომიკაში“, შეამციროს საგადასახადო შემოსავლები და საერთოდ შეასუსტოს მთვარობის საქმიანობა.

ზემოთაღნიშნულიდან გამომდინარე, კომპეტენტურმა ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ საგადასახადო კოდექსის მუხლების სიცხადე და სიმარტივე. გადასახადის გადამხდელებისათვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს: ანგარიშგების მონაცემები, განმარტებითი დოკუმენტები, საინფორმაციო ცირკულარები(მათ შორის ელექტრონული ფორმით); გადასახადის სუბიექტებს უნდა მიეწოდებოდეთ საგადასახადო ორგანოების დასაბუთებული გადაწყვეტილებები იმ შემთხვევებისათვის, როდესაც საგადასახადო სარგო სადავოა.

გამჭირვალობის სხვა მნიშვნელოვანი ასპექტია - თუ როგორ წყდება საგადასახადო ვალდებულება გაურკვეველ ვითარებაში - საგადასახადო ორგანოს

დისკრეციული გადაწყვეტილებით(მაგალითად ინდივიდუალური განსჯით ან არაფორმალური გადაწყვეტით), თუ უნიფიცირებული მიდგომით, საგადასახადო კოდექსზე დაყრდნობით. იქ, სადაც ტარდება ადმინისტრაციული დისკრეცია - პოლიტიკის ამგვარი გატარება წარმოშობს ეჭვს. აქ მთავარი საკითხია, იწვევს თუ არა ამგვარი მიდგომა კორუფციულ გარიგებებს. სადაც არსებობს ამგვარი პრობლემა-ეს ინვესტორისათვის იწვევს გაურკვეველობასა და ნაკლებ ნდობას.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ბუნდოვანი საგადასახადო კოდექსი უქმნის პრობლემებს უცხოელ ინვესტორებს; იგივე შედეგის მომტანია საგადასახადო სისტემის ხშირი და სწრაფი რეფორმები, მიუხედავად იმისა რომ ეს სისტემა შეიძლება იყოს გამჭვირვალე. ცვლილებების გარკვეული ხარისხი დაკავშირებულია ყველა საგადასახადო სისტემასთან, მაგრამ სისტემა ითვლება არაპროგნოზირებადად თუ განხორციელებული ცვლილებები იყო ფუნდამენტური, ცვლილებები უკავშირდებოდა საგადასახადო კოდექსის ძირითად დებულებებს საინვესტიციო შემოსავლებთან მიმართებაში.

ამ საკითხების შესაბამისი საგადასახადო პოლიტიკის ვექტორებია: საგადასახადო სისტემის რა ელემენტებმა განაპირობა არაპროგნოზირებადობა და როგორ

შეიძლება ეს აღმოფხვრილ იქნას, არის თუ არა საშემოსავლო გადასახადთან დაკავშირებული ყველა მუხლი თავმოყრილი ერთ კოდექსში ან მარეგულირებელ კანონებში? არის თუ არა ერთი ორგანო პასუხისმგებელი გადასახადების ადმინისტრირებაზე, თუ რამოდენიმე რეგიონალური ორგანო? კოორდინაციის რა პრობლემები წარმოიქმნება, აქვს თუ არა მას გავლენა ხარჯებზე? რა რეფორმებია სასურველი?

1.4 ინვესტირების ნეო-კლასიკური მოდელი

ინვესტიციებზე გადასახადების გავლენის ანალიზისათვის ყველაზე ხშირად გამოიყენება ინვესტირების ნეო-კლასიკური მოდელი.²⁰ ამ მოდელზე დაყრდნობით შესაძლებელია განისაზღვროს დაბეგვრის ძირითადი პარამეტრების გავლენა ინვესტიციებიდან შემოსავლებზე, შეფასდეს საგადასახადო ტვირთის გავლენა საინვესტიციო გადაწყვეტილებებზე.

საანალიზო მაჩვენებლებად გამოიყენება ზღვრული და საშუალო ეფექტური საგადასახადო განაკვეთები-METR (Marginal Effective Tax Rates) და AETR (Average Effective Tax Rates). ეს მაჩვენებლები ეყრდნობა კორპორაციულ/მოგების გადასახადებს, მათი მეშვეობით განისაზღვრება ეფექტური საგადასახადო განაკვეთების ცვლილების გავლენა პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებზე.

ამ მოდელს სხვა მოდელების მსგავსად აქვს ცალკეული დაშვებები-მასში გამოტოვებულია ცალკეული ფაქტორ-

²⁰ Jorgenson D.W. "Capital Theory and Investment Behavior", American Economic Review 53, 24/59 1963
Auerbach, A. J. "Wealth maximization and the Cost of Capital" Quarterly Journal of Economics 94, pp 433-436 1979
Auerbach A. J. „Taxation, Corporate Financial policy and the Cost of Capital“, Journal of Economic Literature 21, pp 905-940 1983

რები, რაც გავლენას ახდენს FDI-ის საგადასახადო ტვირთზე. მაგ: საგადასახადო დაგეგმვა, ადმინისტრაციული დისკრეცია, სხვა გადასახადების მნიშვნელობა. ასევე პრობლემატურია FDI-ის საგადასახადო ელასტიურობის²¹ საკითხი, ამ შეზღუდვების გათვალისწინებით მოდელი გვთავაზობს მექანიზმს გადასახადების გავლენის განსასაზღვრად შიდა და საგარეო ინვესტირებისათვის.

METR - ზღვრული საგადასახადო განაკვეთი, ფასდება რეალური პირდაპირი ინვესტიციებისათვის (მაგ, ე.წ. „მწვანე ველის ინვესტიცია“ საწარმოში), არის შემაჯამებელი მაჩვენებელი საგადასახადო სისტემის მიერ გამოწვეული ცვლილებების შესაფასებლად. ზღვრულ ინვესტიციებზე იგი ახასიათებს წონასწორობის პოზიციას, როდესაც ეკონომიკური მოგება(ე.ი. მინიმალურად დამაკმაყოფილებელი უკუგება) -P მინიმალურია.

²¹ სხვადასხვა შრომების მიმოხილვით შეიძლება დავასკვნათ, რომ საშუალო ელასტიურობა არის -3.72 (რაც ნიშნავს FDI-ში პროცენტულ ცვლილებას საგადასახადო განაკვეთების 1%-იანი ცვლილების შედეგად.) განაწილებითი ანალიზის შედეგად მივიღებთ, რომ ელასტიურობის მაჩვენებლები ექცევა -5 და 0 შულაედში” TAX Effects on Foreign Direct Investment” Recent Evidence and Policy Analysis. #17, OECD 2007 გვ 12

METR-ის განსაზღვრისათვის მოცემული ინვესტიციის ტიპზე დამოკიდებულებით უნდა შეფასდეს ამ ინვესტიციებზე გადასახადით გამოწვეული ცვლილება-სხვაობა დაბეგვრამდე და დაბეგვრის შემდგომ უკუგებებს შორის. „საგადასახადო ჭრა“ გაითვალისწინება არამარტო კორპორატიულ გასახადებზე, არამედ ფიზიკურ პირთა საშემოსავლო გადასახადებზე, როგორც მთლიანად ინვესტიციებიდან უკუგებისა და ინდივიდუალური ინვესტიციებიდან უკუგების შესაფასებლად. მაგრამ საგადასახადო ეფექტის განსასაზღვრად ძირითადად გამოიყენება მოგების, კორპორაციული საშემოსავლო გადასახადი. ღია კაპიტალის ბაზრების მქონე ეკონომიკებისათვის ეს დაშვება გამოიყენება საგადასახადო ტვირთის გავლენის შესაფასებლად შიდა და გარე ინვესტირების შემთხვევაში (საინვესტიციო გადაწყვეტილებებზე);

მოგების გადასახადის METR-ი შემდეგნაირად გამოითვლება: (1)

$$METR = \frac{(F^* - \delta) - \rho}{F^* - \delta} = 1 - \frac{\rho}{F^* - \delta} = 1 - \frac{\rho}{C - \delta}$$

სადაც, ρ – მოსალოდნელი დაბეგვრის შემდგომი შემოსავალი, ინვესტიციის მინიმალური უკუგებაა-განისაზღვრება დაბეგვრის შემდგომი უკუგებით ინვესტიციაზე, შესაბამის რისკთან შეწონვით;

F^* -წონასწორული რეალური შემოსავალი დაბეგვრამდე, დამატებითი ერთეული ინვესტირების შედეგად, როცა ეკონომიკური მოგება მინიმალურია (შესაბამისი წარმოების ფუნქციით $F(K)$)

ბ- ამორტიზაციის განაკვეთი (წმინდა ეკონომიკური) კაპიტალური აქტივების გეომეტრიულად შემცირებადი ბაზის მიხედვით.

C - აღნიშნავს კაპიტალის დანახარჯს, სხვაობა F^* – ბ არის ინვესტიციების დაბეგვრამდე შემოსავალი, სხვაობა მთლიან ხარჯებსა და ამორტიზაციას შორის. მაგალითად, თუ დაბეგვრამდე წმინდა უკუგება განთავსებული კაპიტალის ბოლო დოლარზე არის 0.10 დოლარი(ამორტიზაციის გათვალისწინებით) და დაბეგვრის შემდგომი უკუგება არის 0.06 დოლარი - მოგების გადასახადის ჭრა 0.04 დოლარია. შესაბამისად, ზღვრული გადასახადო განაკვეთი არის 0.4. დადებითი (უარყოფითი) METR ნიშნავს ინვესტიციებზე დადებით (უარყოფით) გავლენას საგადასახადო სისტემის მრიდან.

კაპიტალის ნაწილები დაყოფილია შესაბამის ნაწილებად, გამოსახულია ერთ ფულად ერთეულში, რაც იძლევა საშუალებას გამოისახოს ან ფიზიკურ ან ფულად მაჩვენებლებში.

შიდა პირდაპირი ინვესტირება

ნეოკლასიკური ინვესტირების თეორიის თანახმად მაქსიმალური მოგების მაძიებელი ფირმა ჩადებს ინვესტიციებს ფიზიკურ კაპიტალში, სრულყოფილად კონკურენტული წარმოებისა და ფაქტორების ბაზრების შემთხვევაში, თუ დაცულ იქნება წონასწორობის შემდეგი პირობები:

შიდა ინვესტიციების შემთხვევა(2):

$$F_k^*(1 - U) = (p + \delta)(1 - A)$$

ან სხვა ფორმით

$$F_k^* = \frac{(p + \delta)(1 - A)}{(1 - U)} = C$$

აღნიშვნები იგივეა F^* , δ , და ρ -ს შემთხვევაში. U აღნიშნავს კორპორაციული საშემოსავლო გადასახადის განაკვეთს, A – აღნიშნავს ცვეთადი ღირებულების ახლანდელ ფასს და ასევე საგადასახადო კრედიტს ერთეულ ინვესტიციაზე (ცხადია, მისი არსებობის შემთხვევაში) და გამოითვლება შემდეგი ფორმულით:(3)

$$A = \sum_{s=1}^{s=\alpha} \frac{U \alpha (1 - \alpha)^{(s-1)}}{(1 + p)^s} + \varepsilon = \frac{Ua}{p + a} + \varepsilon$$

სადაც, α არის შემცირებადი ბალანსის განაკვეთი, რომლის მიხედვითაც შესაძლებელია კაპიტალს დაერიცხოს ამორტიზაცია საგადასახადო მიზნებისათვის, ε არის ინვესტიციის საგადასახადო კრედიტის განაკვეთი. ჯამის ნიშანი საზღვრავს მომავალი და ახლანდელი ამორტიზაციის მიმდინარე ღირებულებას საგადასახადო კოდექსის მიხედვით.

კაპიტალური აქტივების წონასწორობის პირობა ნაწილობრივ ინტუიციურია და მისგან გამომდინარეობს, რომ ფირმისათვის ოპტიმალურია გაზარდოს მისი კაპიტალური აქტივები იქამდე, სანამ ზღვრული უკუგება დამატებით კაპიტალზე არ გაუტოლდება ზღვრულ ხარჯს დამატებით კაპიტალზე. ზღვრული უკუგება (მარცხენა მხარე, განტოლება 2) არის უკუგება დამატებით განთავსებული კაპიტალის ერთეულიდან, რაც მცირდება კორპორაციული საშემოსავლო გადასახადით. ზღვრული ხარჯი(მარჯვენა მხარე) არის ორი მაჩვენებლის ნამრავლი- პირველი ($p + \delta$) შედგება დაფინანსების და ამორტიზაციის ხარჯებისაგან(ღირებულების შემცირება), რაც დაკავშირებულია განთავსებული კაპიტალის დროსთან მიმართებაში. მეორე აღრიცხავს დანახარჯის

შემცირებას ერთეულ კაპიტალზე, რაც გამოწვეულია ამორტიზაციის გამორიცხვით^Y და საგადასახადო კრედიტით, ეს ყველაფერი ამცირებს ხარჯს (1-A)ნაწილით.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები

„მოგების დაბეგვრა გლობალურ ეკონომიკაში“²² (OECD 1991), ამ ნაშრომში დაწვრილებითაა განხილული ინვესტიციების ნეოკლასიკური მოდელი, საიდანაც შეიძლება განისაზღვროს ეფექტური საგადასახადო განაკვეთები ქვეყნებს შორის ინვესტიციების შემთხვევაში. ძირითადი საკითხები:

- ინვესტიციების დაფინანსება განიხილება ფონდების მრავალფეროვანი წყაროებიდან-სეხი, დაგროვილი შემოსავალი, ახალი სააქციო კაპიტალი, გაუნაწილებელი მოგება
- რეციპიენტი ქვეყნის მოგების დაბეგვრა „რეპატრიაცული“ საგადასახადო განაკვეთებით, რაც დამოკიდებულია ა) დონორ ქვეყანაში ფუნქციონირებს საგადასახადო კრედიტის თუ გათავისფლების სისტემა უცხოური დივიდენდების დაბეგვრაზე ბ) უცხოური

²² Taxing Profits in a Global Economy OECD 1991.

საგადასახადო კრედიტის მუხლების არსებობა დონორ ქვეყნაში

ქვეყნათშორისი ინვესტირების შემთხვევაში, ინვესტიციის წმინდა ახლანდელი ღირებულება NPV(Net Present Value), ოპტიმალური ზომისა და მდებარეობის შესახებ გადაწყვეტილებები (და შესაბამისი METR და AETR მაჩვენებლებით) დამოკიდებულია არამარტო წყარო, არამედ ასევე დონორი ქვეყნის საგადასახადო სისტემაზე.²³ კერძოდ, მოქმედებს თუ არა მასპინძელ ქვეყანაში დივიდენდის დაბეგვრის გათავისუფლების ან დივიდენდის ჩათვლის სისტემა და ასევე როგორია დონორი და რეციპიენტი ქვეყნების საგადასახადო ტვირთები უცხოურ ფილიალებში წარმოქმნილ მოგებასთან დაკავშირებით. (ე.ი. როცა სათავო კომპანია იმყოფება ნამეტი გადასახადის ჩათვლის სისტემის, ან ჩათვლის ლიმიტირებული სისტემის ქვეშ). მაგალითისათვის, კაპიტალის დაფინანსების FDI-ის შემთხვევა, სადაც მშობელი ქვეყანა A ქვეყანაში, დივიდენდის გათავისუფლების სისტემით, ახდენს უცხოური ფილიალის დაარსების მომგებიანობის ანალიზს B ქვეყანაში. უცხოური ფილიალის K ერთეული ინვესტიციის წმინდა ახლანდელი ღირებულება ახალ სააქციო კაპიტალში შემდეგნაირად გამოითვლება:

²³ განსაკუთრებით თუ დონორ ქვეყანაში ფუნქციონირებს დივიდენდის გათავისუფლების ან ჩათვლის სიტემა

$$\begin{aligned}
 & NPV \\
 & = -K^* + \sum_{s=1}^{s=\infty} \frac{(F(k^*)(1 - U^\beta)) - (1 - A^\beta)\delta k^{*-}(1 - W^d)}{(1 + p)^s} \\
 & + A^B K^*
 \end{aligned}$$

(4)

$F(k)$ და δ სიმბოლოები ზემოთ მოყვანილი მნიშვნელობებით.

ქვეყანათშორისი პირდაპირი ინვესტიციების შემთხვევაში, მშობელი კომპანიის უკუგების ნორმა p არის მშობელი კომპანიისათვის მისაღები მინიმალური უკუგების ნორმა უცხოურ ფილიალში ინვესტირებულ კაპიტალში; დაბეგვრის შემდგომი უკუგება დონორ და რეციპიენტ ქვეყანაში პატარა ღია ეკონომიკის შემთხვევაში $p=r^*$, სადაც r^* არის ინვესტირების მსოფლიო უკუგების განაკვეთი, რაც განისაზღვრება ეგზოგენური ფაქტორებით. პარამეტრი A^B ზომავს კაპიტალის გამოქვითვადი დანახარჯების ახლანდელ ღირებულებას და ინვესტიციების გადახდის კრედიტს რეციპიენტ ქვეყანაში B . U^B აღნიშნავს რეციპიენტი ქვეყნის კორპორაციული გადასახადის განაკვეთს. W^d აღნიშნავს არარეზიდენტის წყაროსთან დაკავებული გადასახადი რეპატრაციის საგადასახადო განკვეთს დივიდენდებზე.

მასპინძელი ქვეყნის მოცემული საგადასახადო გათავისფლების პირობებში ინვესტიციის ერთეულზე იზომება A^b -თი, სათავო კომპანიას სჭირდება $(k^*)(1 - U^B)$ ფულადი ერთეულის განთავსება (პირველი და მესამე მარჯვენა მხარე 4 -ის კომბინაციით) რომ დააფინანსოს K^* ფიზიკური კაპიტალის შექმნა. მოდელი უშვებს, რომ k^* ფიზიკური კაპიტალის შესყიდვისათვის ფილიალი იხდის შესყიდვის ფასის ბალანსს k^* ნაწილზე დროის მიხედვით, ვინაიდან კაპიტალის დანახარჯის გამოქვითვა ეხება ფილიალს.

მეორე ნაწილი NPV (მე-4 განტოლებაში) აღწერს მშობელი კომპანიის შემოსავლების ნაკადის ახლანდელ ღირებულებას რეციპიენტი ქვეყნის კორპორაციული გადასახადის გათვალისწინებით-აგრეთვე გამოქვითვების, ჩათვლის, არარეზიდენტის წყაროსთან დასაკავებელი გადასახადის, დივიდენდის გადასახადის მთლიანი განაწილებით. თითოეულ პერიოდში, ფიზიკური კაპიტალი ფილიალის, რომელსაც დაერიცხა ცვეთა ჩანაცვლებულია კაპიტალური აქტივით K^* ღირებულების ოპტიმალური დონის შენარჩუნებისთვის. კაპიტალი, რომელსაც ცვეთა ერიცხება δ განაკვეთით, ჩანაცვლებული ინვესტიცია პირველი ან შემდეგი პერიოდების ბოლოს იქნება δk^* ნაწილი. საწყისი k^* ერთეულ ინვესტიციასთან კავშირში. მოდელი უშვებს, რომ ფილიალი იხდის $(1-A^B) \delta K^*$ დაუყონებლივ კაპიტალის

მომწოდებლებისთვის(ფინანსირებული ფილიალის დაგროვილი შემოსავლით), და იხდის ბალანს დროის მიხედვით, რადგან გამოქვითვა ხდება.

ოპტიმალური ოდენობა კაპიტალის, რაც უნდა განთავსდეს B ქვეყნის ფილიალში სათავო კომპანიის მიერ შეიძლება განისაზღვროს (4) თან მიმართებაში. ინვესტიციის ოპტიმალური მოცულობა ე.ი. K^* დონე განისაზღვრება იმ წილით, როდესაც ახლანდელი წმინდა ღირებულება ბოლო ინვესტიციის ერთეულისათვის არის ნული(ე.ი ეკონომიკური მოგება დადის მინიმუმადე):

$$NPV = -1 + \sum_{s=1}^{s=\infty} \frac{(F_k(K^*)(1 - U^b)) - (1 - A^B)\delta(1 - W^d)}{(1 + p)^s} + A^B = 0$$

ამგვარი გადაჭრა იძლევა წონასწორობის პირობას. რაც ერთმანეთს უტოლებს ზღვრულ დანახარჯებსა და ინვესტიციების საგებლიანობას:

$$F_k^* = \frac{\left(\frac{p}{1-W^d} + \delta\right)(1 - A^B)}{(1 - U^B)} = C$$

მთავარი განსხვავება 4 ტოლობასა და შიდა ინვესტიციებისათვის მიღებულ ტოლობას შორის არის დივიდენდის რეპატრიაციის განაკვეთი

დივიდენდებზე W^d . ეს დამატებითი გადასახადი ზრდის მოხმარების ხარჯს და უარყოფით ზეგავლენას ახდენს FDI-ზე.

AETR მაჩვენებელი

ქვემოთ მოტანილი ანალიზი საზღვრავს ზღვრული პირობების გავლენას ინვესტიციების ზღვრულ ზომაზე ქვეყანა B-ში. საშუალო ეფექტური საგადასახადო განაკვეთი დაკავშირებულია მდებარეობის არჩევასთან-მოხდეს თუ არა ინვესტირება B ქვეყანაში (ეფუძნება წმინდა ახლანდელ ღირებულების შედარებას სხვა ტერიტორიებთან მიმართებაში). განვიხილოთ ღია ეკონომიკის მოდელი, სადაც სათვავო კომპანიის ფონდების დანახარჯები განპირობებულია დამოუკიდებლად, შიდა გადასახადებით დივიდენდებსა და კაპიტალის ნამეტ შემოსავლებზე. AETR-არის ეფექტური განაკვეთი, METR-ის მსგავსად, რომელშიც გაითვალისწინება ძირითადი საგადასახადო განაკვეთები და დასაბეგრი ბაზა-ამორტიზაციის ნორმების ჩათვლით, რაც შეიძლება ეკონომიკური ამორტიზაციისაგან განსხვავდებოდეს. AETR-ის განმასხვავებელი არის საშუალო განაკვეთი, რაც ასახავს საგადასახადო ეფექტის საშუალოს ინვესტიციის ყველა უკუგებაზე-შიდა ზღვრული ეკონომიკური მოგების ჩათვლით.

AETR ანალიზი უშვებს ფიქსირებულ საგადასახადო განაკვეთს ფიზიკურ კაპიტალზე-აღინიშნება p , ასახავს დაშვებულ წმინდა ეკონომიკურ მოგებას. მოცემული p -ის პირობებში NPV ინვესტიციის 2.4 შეიძლება შემდეგნაირად შეფასდეს:

$$\begin{aligned} NPV &= -K \\ &+ \frac{(P - U^B(p + \delta) - W^d(p - U^B(p + \delta))) + A^B(p + \delta)(1 - W^d)k}{p} \end{aligned}$$

ამ შედეგის გამოყენებით, NPV ინვესტიციაზე შეიძლება გამოისახოს შემდეგი ფუნქციის სახით:

$$NPV = -K * + PVY - PVT = -K * + PVY^n(1 - AETR) \quad 1.8$$

$$PVY = \frac{PK^*}{p} \quad 1.9$$

$$\begin{aligned} PVT &= \frac{(U^B(p + \delta) + W^d(p + \delta)) - A^B \left(\frac{p}{1 - W^d} + \delta \right) (1 - W^d)}{k^*} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} AETR &= \frac{PVT}{PVY} \\ &= \frac{U^B(p + \delta) + W^d(p - U^B(p + \delta)) - A^B \left(\frac{p}{1 - W^d} + \delta \right) * (1 - W^d)}{p} \end{aligned}$$

1.11

სადაც PVY ზომავს ახლანდელ ღირებულებას ინვესტიციის დაბეგვრამდე უკუგების, PVT ზომავს ინვესტიციებზე გადასახადების ახლანდელ ღირებულებას. PVT-ს ფორმულაში, რეციპიენტი ქვეყნის მოგების გადასახადის ბაზა კაპიტალზე აღნიშნულია $(p + \delta)k^*$. რაც უდრის მთლიან მოგებას წმინდა ამორტიზაციის და დონორი ქვეყნის კორპორაციულ გადასახადს ე.ი. რეპატრაციის გადასახადის ბაზა იზომება $pK^* - U^B(p + \delta)k^*$ -თი.

1.5 ახალი ეკონომიკური გეოგრაფიის მოდელები

ნეო-კლასიკური თეორიის პროგნოზები გადასახადებისა და ინვესტიციების დამოკიდებულების შესახებ გასულ წლებში გადახედულ იქნა ე.წ. „ახალი ეკონომიკური გეოგრაფიის“ ლიტერატურაში. ქვემოთ განვიხილავთ „ძირითადი პერიფერიის“ (Core-Periphery Model) მოდელის მახასიათებლებს-რომელიც ითვლება ახალი ეკონომიკური გეოგრაფიის მოდელის ბაზისად.

ძირითადი პერიფერიის მოდელი ახალი ეკონომიკური გეოგრაფიის ლიტერატურაში²⁴ ეყრდნობა ბიზნესის კონცენტრაციის (აგლომერაციის) ცნებას. იგი გულისხმობს შიდა განვითარების პოტენციალის მქონე ეკონომიკას, რომელიც ხასიათდება ბიზნეს საქმიანობის კონცენტრაციით; ჩვეულებრივ, განლაგების უპირატესობა რეციპიენტი ქვეყნისათვის არის დიდი ბაზრის ქონა, რაც საშუალებას იძლევა შემცირდეს ტრანსპორტირების ხარჯები.

ამ მოდელის მიხედვით მთლიანი მოთხოვნა დამოკიდებულია დასაქმების დონეზე, რაც თავის მხრივ დამოკიდებულია ინვესტირების დონეზე. შედეგად ქვეყანა, რომელშიც ინვესტირება მზარდი

²⁴ Krugman P, Increasing Returns and Economic Geography, Journal of Political Economy 99, pp 483-499 ;1991

Baldwin, R. and P. Krugman "Agglomeration, Integration and tax Harmonisation", CEPR Discussion papers 2000

ტემპებით ხორცილედებოდა-იქმნებოდა ახალი სამუშაო ადგილები, იზრდებოდა განკარგვითი შემოსავალი და შესაბამისად იზრდებოდა ბაზრის ზომა, საბოლოოდ მოიზიდავს დამატებით ინვესტიციებს და ა.შ.

ეს მოდელი მოიცავს „*ბაზარზე შეღწევის ეფექტებს*“, სადაც ფირმები ფლობენ საბაზრო ძალაუფლებას, რაც განპირობებულია ერთი ან რამდენიმე ფაქტორით (განსაკუთრებული აქტივების ფლობა, ცოდნითი კაპიტალი და ა.შ.), რასაც მოაქვს ეკონომიკური მოგება. ამ სახის ფირმებს აქვთ ტენდენცია თავინათი წარმოება განათავსონ დიდი ბაზრების სიახლოვეს და ექსპორტი გაიტანონ პატარა პერიფერიულ ბაზრებზე, მეორე ბიზნესის კონცენტრაციის შედეგია „*ხარჯების ეფექტი*“- ბიზნესის კონცენტრაცია იწვევს დანახარჯების შემცირებას; შემცირება დაკავშირებულია საიმპორტო ხარჯების შეკვეცასთან. მესამე „*ბაზრის გადავსების ეფექტი*“ საწინააღმდეგო მიმართულებით მოქმედებს ხელს უწყობს ბიზნესის გაფანტვას (ე.ი. ხელს უშლის ბიზნესის კონცენტრაციას)-გაზრდილი კონკურენცია კიდევ უფრო ღრმავდება-იმატებს კვალიფიკური კადრების ხელფასები, რაც უბიძგებს ფირმებს მოახდინონ გადასვლა ნაკლებკონკურენტულ, პერიფიულ რეგიონებში.

იქ სადაც ბიზნესის კონცენტრაციის ძალები უფრო ძლიერია ვიდრე დისპერსიის ძალები, კაპიტალის ან სამუშაო ძალის გადაადგილების შოკებმა შეიძლება გამოიწვიოს თვითრეგულირებადი მიგრია-მუშებისა და სამრეწველო კაპიტალის გადაადგილება ერთ რეგიონში, საწინააღმდეგო შემთხვევაში შოკს საწინააღმდეგო ეფექტი მოაქვს; ბოლო მთავარი ელემენტი ამ მოდელის არის ვაჭრობის ხარჯები(ტრანსპორტირებს ხარჯები), რაც განსაზღვრავს, ბიზნეს კონცენტრაციის და დისპერსიის ძალების შედარებით სიძლიერეს. ორივე, ბიზნესის კონცენტრაციის და დისპერსიის ძალები არიან უფრო ძლიერნი მაღალი სავაჭრო დანახარჯების პირობებში და შესაბამისად მათი კლებისას სუსტდებიან. ამ მოდელის მიხედვით, ბიზნეს დისპერსიის ძალები უფრო მეტად ჩქარა სუსტდებიან ვიდრე კონცენტრაციის ძალები სავაჭრო ხარჯების კლების კვალობაზე. ასე, რომ სავაჭრო ხარჯების კლების კვალობაზე დომინირებს ბიზნესის კონცენტრაციის ძალები და მიგრაციის შოკი უბიძგებს თვითწარმართვად მიგრაციის ციკლს-ერთ რეგიონში მუშახელის და კაპიტალის გადაადგილებასაკენ.

გადასახადების გავლენის შეფასება CP მოდელის მიხედვით

(ძირითადი პერიფერიის მოდელი)

ძირითადი პერიფერიის მოდელი მოდელის მახასიათებლები განსხვავდება ინვესტირების ნეოკლასიკური მოდელისაგან და შესაბამისად განსხვავებულია მათ მიერ გადასახადების გავლენის შეფასება. ორი ძირითადი მახასიათებელი ამ მოდელის არის კონცენტრაციის ეფექტით განპირობებული ინერცია და არაწრფივობა. ინერცია ან კაპიტალის კვაზიფიქსირებულობა გულისხმობს კაპიტალის სიხისტეს პოლიტიკის შოკებზე სულ მცირე ცალკეული მიმართულებებით გამოწვეულია ზემოთ აღნიშნული ტენდენციით, ბიზნესის აქტივობების (საქმიანობის) გეოგრაფიული კონცენტრაციით, რაც ცვლის საქმიანობის ეკონომიკურ პირობებს გეოგრაფიული კონცენტრაციის კიდევ უფრო გაღრმავებით. ბიზნესი, რომელიც იღებს მოგებას კონცენტრირებული ეკონომიკებით, კაპიტალის ინერციულობა ნიშნავს ეკონომიკური მოგების გარკვეულ ფიქსირებულობას, რაც ექცევა რეციპიენტი ქვეყნის დაბეგვრის ქვეშ. აგრეთვე ხდება არაწრფივი ეფექტების პროგნოზირება, სადაც ცვლილებებს კაპიტალის უკუგებაში შეიძლება ცალკეულ შემთხვევებში ჰქონდეს მინიმალური გავლენა კაპიტალის განლაგებაზე, მაშინ როცა შემდგომმა ცვლილებებმა შეიძლება გამოიწვიოს დრამატული ეფექტები.

ვერტიკალურ ღერძზე დატანილია დაბეგვრამდე უკუგების ნორმათა შეფარდება A და B ქვეყნებში $F_{KA}/F_{KB}=1$ ანუ $F_{KA} = F_{KB}$. ვერტიკალურ ღერძზე ასევე დატანილია შეფარდებითი საგადასახადო პირობები $(1-U_B)/(1-U_A)$. სადაც ჰორიზონტალური და ვერტიკალური ღერძები იკვეთება $(1-U_B)/(1-U_A)=1$ შესაბამისად $U_B=U_A$. თავდაპირველად დავუშვათ, რომ A და B ქვეყანაში არის მსგავსი მოგების გადასახადის განაკვეთები. ე. ი. $U_{A0} = U_{B0}$. ე. ი. საგადასახადო პირობები $(1-U_{B0})/(1-U_{A0})=1$. ინვესტირების ნეოკლასიკური მოდელის მიხედვით, კაპიტალი ქვეყნებს შორის განაწილდება ისე, რომ დაბეგვრის შემდგომი უკუგებები გამოთანაბრდება. იდენტური საწარმოო ფუნქციებით კაპიტალი თანაბრად განაწილდება A და B ქვეყანას შორის. წონასწორობა შეიძლება გამოიხატოს $F_{KA0}(1-U_{A0})=F_{KB0}(1-U_{B0})$ ტოლობით, სადაც F_{KA0} და F_{KB0} კაპიტალის დაბეგვრამდელი უკუგებებია. წონასწორობა მყარდება E_0 -წერტილში, სადაც $S_A=1/2$ ²⁶.

²⁶ სხვა განაწილებები გამოიწვევდა კაპიტალის შოკებს, რაც საბოლოოდ მივიდოდა წონასწორობის ფორმირებამდე. მაგალითად, თუ $S_A < 1/2$, კაპიტალის კლებადი ზღვრული პროდუქტიულობის დაშვებით, $F_{KA0} > F_{KB0}$ და შესაბამისად $F_{KA}(1-U_{A0}) > F_{KB0}(1-U_{B0})$. მობილური კაპიტალი, რომელიც განთავსდა მაღალი დაბეგვრის შედგომი უკუგების გამო; ეს სიტუაცია ხელს შეუწყობს კაპიტალს გადაადგილდეს A და B-ში სანამ $F_{KA0}(1-U_{A0})=F_{KB0}(1-U_{B0})$. იდენტური საგადასახადო განაკვეთებით და საწარმოო ფუნქციებით, ეს ნიშნავს $F_{A0}=F_{B0}$ ან ეკვივალენტურად $S_A=S_B=1/2$

განვიხილოთ საგადასახადო პოლიტიკის გავლენის შედეგები (რეფორმა 1), სადაც A ქვეყანა მოგების გადასახადის განაკვეთს წევს U_{A1} -მდე ($U_{A1} > U_{B0}$). რეფორმა გაზრდის შეფარდებით საგადასახადო პირობებს $(1-U_{B0})/(1-U_{A1})$, რომელიც აჭარბებს 1-ს. ნეოკლასიკური მოდელის მიხედვით - იდენტური დაბეგვრამდელი უკუგებით საწყის კაპიტალის განთავსებამდე დაბეგვრის შემდგომი უკუგება A ქვეყანაში იქნება დაბალი B ქვეყანაში რეფორმის შემდეგ. კაპიტალი გადაადგილდება A ქვეყნიდან B ქვეყანაში, სადაც კაპიტალის უკუგება უფრო მაღალია. კაპიტალის კლებადი პროდუქტიულობის პირობებში კაპიტალის გადაადგილება გამოიწვევს დაბეგვრამდელი უკუგების ზრდას A ქვეყანაში (F_{KA}), და დაბეგვრამდელი უკუგების შემცირებას B ქვეყანაში (F_{KB}), სანამ დაბეგვრის შემდგომი შემოსავლები არ გათანაბრდება. ნახ.1.1.-ზე ცვლილება იქნება E_0 -დან გადაადგილება E_{NC1} (რეფორმის შემდგომი წონასწორობის წერტილი), სადაც $F_{KA1}(1-U_{A1}) = F_{KB1}(1-U_{B0})$. ნეოკლასიკური მოდელის დინამიკა არის სტაბილური, კაპიტალი გადაადგილდება A ქვეყნიდან B ქვეყანაში საგადასახადო რეფორმის შემდეგ; კაპიტალის უკუგება განიცდის ისეთ ცვლილებას, რომ აბათილებს საწყის ეფექტს. (ე. ი. უკუგება კაპიტალზე B ქვეყანაში ეცემა, მაშინ როცა A-ში იზრდება).

საპირისპიროდ, CP მოდელში ასიმეტრიული საგა-
დასახადო დაბეგვრის ეფექტი შეიძლება იყოს
რადიკალურად განსხვავებული. კერძოდ, ასიმეტრიულ
დაბეგვრას არ ექნება გავლენა კაპიტალის განლაგებაზე,
ან ეფექტები იქნება დრამატული – ასიმეტრიულობის
ხარისხზე და შეფარდებითი ბიზნესკონცენტრაციის
ძალების ხარისხზე დაყრდნობით. როგორც ზემოთ
აღინიშნა, CP მოდელის მთავარი მახასიათებელი
ტენდენცია ბიზნესის კონცენტრაციის ძალების, შექმნან
პირობები, რაც აძლიერებს ამ ძალებს და აღრმავებს
ბიზნესის კონცენტრაციას. CP მოდელი საწყისი
თანაბარი მოგების გადასახადის განაკვეთებით ორივე
ქვეყანაში, რეფორმამდელი წონასწორობა იქნება იქ,
სადაც მთელი კაპიტალი განთავსდება A ქვეყანაში
(აღნიშნულია C_{PA})²⁷ ან ალტერნატიულად B ქვეყანაში
(აღნიშნულია C_{PB}). ილუსტრირების მიზნებისთვის
განვიხილოთ საწყისი CP წონასწორობა მთელი
კაპიტალის A ქვეყანაში ინვესტირებით, C_{PA1} წერტილში.

პირველი შედეგი, რაც მოდელიდან გამომდინარეობს,
არის კავშირი შეფარდებითი უკუგების განაკვეთისა
(F_{KA}/F_{KB}) და კაპიტალის დისპერსიის S_A ; (აღნიშნულია

²⁷ თუ ინერცია საწყის ეტაპზე თანაბრად განაწილდება A და B-ში,
შემთხვევით ან განმეორებით, რაც იწვევს კაპიტალის ნაწილის
გაადაადგილებას A-ში, (თან B-ში) ასევე უზიძგებს აგლომერაციის
ძალებს გაძლიერებისაკენ, რაც საბოლოოდ მთელ კაპიტალს წაიყვანს
A-ში(B-ში).

წყვეტილი ხაზით ნახაზზე). კერძოდ, დახრა არის დადებითი, რაც აღმნიშვნელია იმისა, რომ ბიზნესის კონცენტრაციიდან სარგებლობს ერთი რეგიონი სხვებთან შედარებით, რაც იზომება შედარებითი უკუგების შეფარდებით. კაპიტალის კონცენტრაცია ნეოკლასიკური ინვესტირების მოდელის მიხედვით არის საპირისპირო - შემცირებული უკუგება კაპიტალზე გაზრდილი კაპიტალის შოკებისათვის, გამოიწვევს დისპერსიის ძალების გაძლიერებას.

ახლა ხელახლა განვიხილოთ საგადასახადო პოლიტიკის რეფორმის არჩევანი 1, სადაც A ქვეყანა ზრდის წილს, მოგების გადასახადის განაკვეთს ზემოთ, ისე რომ B ქვეყანაში შეფარდება $(1-U_B)/(1-U_A)$ აჭარბებს 1-ს. როგორც ნახაზზეა ნაჩვენები, მას შემდეგ, რაც რეალური უკუგების ფარდობა F_{KA0}/F_{KB0} C_{PA1} -ში აჭარბებს საგადასახადო არის ფარდობას $(1-U_B)/(1-U_A)$, ან სხვა სიტყვებით, მას შემდეგ რაც წმინდა უკუგება კაპიტალზე A ქვეყანაში აგრძელებს გადაჭარბებას $B[F_{KA0}(1-U_{A1}) > F_{KB0}]$, საგადასახადო შოკს ამ შემთხვევაში არ ექნება გავლენა კაპიტალის განლაგებაზე. აქედან გამომდინარეობს, რომ ბიზნესის კონცენტრაციის მოგების არსებობა A ქვეყანაში ნიშნავს, რომ A ქვეყანას შეუძლია დააწესოს შედარებით მაღალი გადასახადი მოგებაზე, რასაც არ ექნება გავლენა კაპიტალის ხელახლა გადანაწილებაზე.

სიტუაცია იქნება მნიშვნელოვნად განსხვავებული, თუ A ქვეყანა გაზრდის განაკვეთს ($U_{A2} \gg U_{B0}$) ამ განაკვეთით ბიზნესის კონცენტრაციის ეკონომია A ქვეყანაში განლაგებით არის მეტი, ვიდრე საგადასახადო წნეხი, რაც იწვევს კაპიტალის გადატანას A-დან B-ში. იმაზე დამოკიდებულებით, თუ რა დაშვებას გავაკეთებთ ბიზნესის დისპერსიისა და კონცენტრაციის ძალების შეფარდებითი სიძლიერის შესახებ, რაც უკავშირდება სანაცვლოდ ვაჭრობის დანახარჯებს, კაპიტალის გადაადგილება შეიძლება იყოს მნიშვნელოვანი (გამონაკლისი შემთხვევა შეიძლება იყოს, როცა მთელი კაპიტალი B-ში გადაადგილდება CPB წონასწორობით.), შემცირებული საგადასახადო ბაზით A ქვეყანაში ნიშნავს A ქვეყანაში შემცირებულ საგადასახადო შემოსავლებს, ნაცვლად გაზრდილი მოგების გადასახადის განაკვეთისა (ლაფერის მრუდის შედეგი).

მთავარი დასკვნა, რაც გამომდინარეობს ამ მოდელე-ბიდან არის შემდეგი: ბიზნესის კონცენტრაციის ეკონომია გულისხმობს, რომ პოლიტიკის ეფექტი არის არაწრფივი. (როგორც წინა მაგალითში, სადაც პირველ საგადასახადო რეფორმას მეორესგან განსხვავებით არ ჰქონდა მნიშვნელოვანი შედეგი) - ე. ი. კაპიტალის უკუგების ნორმებს შორის ცვლილებებს შეიძლება განსაზღვრულ პირობებში ჰქონდეს მინიმალური ეფექტი წარმოების განლაგებაზე, მაშინ როცა შემდგომმა ცვლილებებმა შეიძლება მოიტანოს

დრამატული ცვლილებები. შემდეგი დასკვნა არის აგრეთვე ის, რომ წარსულმა გამოცდილებამ შეიძლება ვერ შემოგვთავაზოს სწორი დასკვნები იგივე რეფორმის შედეგების შესახებ ახლანდელ პირობებში. ასევე დაშვება წრფივი კავშირის არსებობის შესახებ FDI-ს და გადასახადებს შორის იყოს პრობლემატური. (ე. ი. მოდელის არასწორი სპეციფიკაცია).

1.6 საგადასახადო პოლიტიკისა და ინვესტიციების ურთიერთგავლენა-ემპირიული კვლევები

თეორიული მიდგომით საგადასახადო პოლიტიკას აქვს გავლენა პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებზე, როცა ყველა სხვა ფაქტორი თანაბარია. ინვესტორი, რომლისთვისაც ინვესტირების ალტერნატიულ ქვეყნებში რესურსები და ბაზრის მოცულობა ერთიდაიგივეა, განსხვავება საგადასახადო ფაქტორების მიხედვით თამაშობს მნიშვნელოვან როლს. მაგრამ პრაქტიკაში ქვეყნები განსხვავდებიან არა მარტო საგადასახადო ფაქტორების მიხედვით, არამედ ბაზრის მოცულობითა და ბუნებრივი რესურსების ოდენობით, ადამიანური კაპიტალის ხელმისაწვდომობითა და ბევრი სხვა ფაქტორის მიხედვით. საერთო ჯამში, ყველა ეს ფაქტორი აყალიბებს ამ თუ იმ ქვეყნის საინვესტიციო გარემოს მიმზიდველობას.

ნახსნებ მიდგომაზე დაყრდნობით მკვლევარები შეეცადნენ გაერკვიათ თუ რა როლი ქონდა საგადასახადო საკითხებს უცხოელი ინვესტორებისათვის ინვესტირების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. საკითხის ამგვარი დასმა შედიოდა ასევე საზოგადოებისა და ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლების ინტერესებში. შემოღებულ ფართო საგადასახადო შეღავათებს მოჰქონდა საბიუჯეტო დანაკარგები, პოლიტიკის გამტარებლები

ცდილობდნენ ქონოდათ დასაბუთებული პასუხი იმაზე, თუ რამდენად მნიშვნელოვანი იყო საგადასახადო ფაქტორები სხვა საინვესტიციო ფაქტორებთან შედარებით, როდესაც ინვესტორები იღებდნენ გადაწყვეტილებას ამა თუ იმ ქვეყანაში ინვესტირების შესახებ. დასავლეთში გამოქვეყნებულ კვლევებში ძირითადად გამოიყენებოდა ორი მიდგომა: ა) უცხოელ ინვესტორთა შერჩევითი გამოკითხვა ბ) დროითი მწკრივების ეკონომეტრიკული ანალიზი. თავდაპირველად გამოქვეყნებული კვლევები ძირითადად იყენებდნენ აგრეგირებულ მონაცემებს უცხოური ინვესტიციების შესახებ, რაც თავის მხრივ იწვევდა იმას, რომ ამ პერიოდის კვლევებში ნაკლებად იყო ასახული უცხოური ინვესტირების დარგობრივი ასპექტები²⁸. ასევე ამ კვლევებში მათი ზოგადი ხასიათიდან გამომდინარე პრობლემას წარმოადგენდა ქვეყნებისა და რეგიონების თავისებურებების გათვალისწინება.

ერთ-ერთი პირველი კვლევა გამოაქვეყნეს ბარლოუმ და ვენდერმა²⁹ 1955 წელს. მკვლევარებმა გამოკითხეს 247 ამერიკული კომპანია, რომლებიც ახორციელებდნენ ინვესტირებას საზღვარგარეთ. ერთ-ერთი კითხვა

²⁸ How Tax Policy and Incentives Affect Foreign Direct Investment, A Review. Jacques Morisset and Neda Pirnia, Foreign Investment Advisory Service (FIAS), The World Bank. 2000. p. 8

²⁹ Barlow E. and I. Wender, "Foreign Investment and Taxation", Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1955

შეეხებოდა ინვესტიციის სამიზნე ქვეყანაში იმ აუცილებელი ფაქტორების ჩამოთვლას, რომელთა არსებობა ინვესტორთათვის წარმოადგენდა წინაპირობას ამა თუ იმ ქვეყანაში ინვესტიციის განხორციელებისათვის. გამოკითხულ ინვესტორთაგან მხოლოდ 10 %-მა განაცხადა, რომ ხელშემყოფი საგადასახადო შეღავათები წარმოადგენდა მნიშვნელოვან პირობას ამა თუ იმ ქვეყანაში ინვესტიციების განხორციელებისათვის. გამოკითხულ რესპონდენტთა 11 %-მა მნიშვნელოვან ფაქტორად აღნიშნა რეციპიენტი ქვეყნის მთავრობის ხელშეწყობა კომპანიებისათვის. ნახსენები ფაქტორები დაყენებულ იქნა მეოთხე ადგილზე ისეთი ფაქტორების შემდეგ, როგორცაა: ვალუტის კონვერტირებადობა, ექსპროპრიაციის არარსებობის გარანტიები და რეციპიენტი ქვეყნის პოლიტიკური სტაბილურობა.

აარონის კვლევაში³⁰(Aharoni, 1966) შესწავლილ იქნა აშშ-ს საფეიქრო წარმოების დარგის ფირმების გადაწყვეტილების მიღების პროცესი საზღვარგარეთ ინვესტირებისას. კვლევის შედეგების მიხედვით ინვესტორთათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობის არ იყო ინვესტიციის რეციპიენტი მთავრობის მიერ დაწესებული განსაკუთრებული შეღავათები. საშემოსავლო და მოგების გადასახადების მიხედვით შეღავათების

³⁰ Aharoni Y., "The Foreign Investment Decision Process", Harvard Business School, Boston, 1966

დაწესება მიჩნეულ იქნა, როგორც ნაკლები მნიშვნელობის მეორე სტიმულის მომცემი ფაქტორი უცხოელი ინვესტორებისათვის.

კვლევითი კომპანია “The Group of Thirty”-ის მიერ 1984 წელს გამოქვეყნებული კვლევის მიხედვით განსაზღვრულ იქნა 19 ძირითადი საინვესტიციო ფაქტორი, რომლებზედაც დაყრდნობითაც ინვესტორები იღებდნენ გადაწყვეტილებას ამა თუ იმ ქვეყანაში ინვესტირების შესახებ. კვლევის ფარგლებში გამოკითხულ იქნა 52 მულტინაციონალური კომპანია. ინვესტიციის რეციპიენტი მთავრობის მიერ შეთავაზებული შეღავათები ძირითად 19 ფაქტორს შორის მოთავსებულ იქნა მე-7 ადგილზე. აღნიშნული შედეგი განსხვავებული აღმოჩნდა განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნებისათვის: ნახსენები ფაქტორი მნიშვნელობის მიხედვით მე-7 ადგილზე აღმოჩნდა განვითარებადი ქვეყნებისათვის, ხოლო განვითარებული ქვეყნებისათვის იგივე ფაქტორი ინვესტორებმა მე-8 ადგილზე მოათავსეს. მომდევნო წლებში ასევე გამოქვეყნებულ იქნა სხვა კვლევები, რომლებშიც გამოყენებულ იქნა უფრო დაწვრილებითი კითხვარი და გათვალისწინებულ იქნა ინვესტირების დარგობრივი თავისებურებები³¹. ზოგადად აღნიშნულმა კვლევებმა დაადასტურა ცალკეული მეცნიერე-

³¹ იხ. მაგ. JETRO (1995), Ernst & Young(1994), Fortune/Deloitte & Touche(1997), OECD 2008.

ბის მიერ მიღებული შედეგები. კერძოდ, თუ საგადასახადო პოლიტიკის ფაქტორებს ქონდა მნიშვნელობა უცხოელი ინვესტორებისათვის, ეს უკანასკნელი არ იყო ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი სხვა საინვესტიციო ფაქტორებთან შედარებით.

ჩამოთვლილი კვლევები ძირითადად სოციოლოგიური კვლევის მეთოდებს იყენებდნენ. ამ პრაქტიკული კვლევების გვერდით გამოქვეყნდა კვლევები, რომელთაც მოახდინეს პრაქტიკული კვლევების შედეგების განზოგადება და თეორიულ დონეზე აყვანა. მათგან აღსანიშნავია დანიინგის კვლევა³², რომელშიც განხილულია უცხოური ინვესტიციების სხვადასხვა ტიპები, მათი მოტივაციისა და მიზნებიდან გამომდინარე, მაგრამ ამ კვლევაში ნაკლებადაა განხილული უშუალოდ საგადასახადო საკითხები. მოგვიანებით, დაგროვილი მონაცემების ანალიზის საფუძველზე გამოქვეყნდა კვლევები, რომლებიც რაოდენობრივი ანალიზის ხასიათს ატარებდა და საშუალებას იძლეოდა საგადასახადო ფაქტორებისა და ინვესტირების მოცულობას შორის კავშირი რაოდენობრივი მეთოდებით შეფასებულიყო.

აღნიშნული კვლევების საფუძველზე შემუშავდა ზოგადი მოდელები საგადასახადო პოლიტიკისა და

³² Dunning, J. H. International Production and the multinational Enterprise, Allen and Unwin, London 1981

ინვესტიციების ურთიერთკავშირის შესახებ , თუმცა ეს მოდელები ნაკლებად ითვალისწინებენ ე.წ. პოსტსაბჭოთა გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების თავისებურებებს. შედარებით ფართო გამოყენებისაა ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის საგადასახადო პოლიტიკის მოდელი უცხოური ინვესტიციებისათვის (მოცემული მოდელები უკვე დაწვრილებით განვიხილეთ წინა თავებში).

დასავლეთში შემუშავებული მოდელების ბაზაზე პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში გამოქვეყნდა ცალკეული შრომები, რომლებშიც შესწავლილია გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების შემთხვევა, მაგრამ თავად პოსტსაბჭოთა ქვეყნების საგადასახადო პოლიტიკის თავისებურებები ამგვარი კვლევების სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებზე პირდაპირი განვრცობის ნაკლებ საშუალებას იძლევა და კონკრეტული ქვეყნის საგადასახადო პოლიტიკის თავისებურებების გათვალისწინებას მოითხოვს.

ქართველ მეცნიერთა შრომებში კონცეპტუალიზებულია ის ძირითადი მიდგომები, რაც უნდა არსებობდეს უცხოური ინვესტიციების მისამართით. მ. აბდალაძის ნაშრომში³³ შესწავლილია პირდაპირი უცხოური

³³ მ. აბდალაძე. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სახელმწიფო მხარდაჭერა და განვითარებადი ქვეყნების გამოცდილება, ჟურნალი, საერთაშორისო ბიზნესის(საუნივერსიტატშორისო სამეცნიერო ჟურნალი). ტ. III, N 1, თბილისი. 2004, გვ. 5-18;

ინვესტიციების როლი საქართველოს ეკონომიკაში. ავტორის მიხედვით ამ წლებში ინვესტირების მოცულობის სიმცირე განპირობებული იყო ეფექტური საინვესტიციო გარემოს არქონით. ავტორი განსაკუთრებულ ყურადღებას საკანონმდებლო რეგულაციების არასრულყოფილებაზე და მათ პრაქტიკაში ამოქმედების სირთულეებზე ამახვილებს. მოგვიანებით გამოქვეყნებულ შრომაში „საგადასახადო შეღავათები უცხოური ინვესტიციებისათვის“ ავტორი გამოყოფს უცხოურ ინვესტიციათა შემოდინების ზრდის ორ მთავარ ფაქტორს: საკანონმდებლო ბაზასა და საგადასახადო პოლიტიკას. ამ შრომაში ნახსენები ორი ფაქტორი ინვესტირების ძირითად ფაქტორადაა მიჩნეული და ასევე თეორიულად განხილულია ეფექტური საგადასახადო პოლიტიკის მიდგომები საქართველოს ეკონომიკის თავისებურებებიდან გამომდინარე.

ნ. ასლამაზიშვილის³⁴ შრომაში გაანალიზებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სტრუქტურა და დინამიკა საქართველოში. ასევე ამავე ნაშრომში გაანალიზებულია იმ უცხოურ ინვესტორთა ძირითადი მოტივაციები, რომლებიც ინვესტირებას ამ

³⁴ ასლამაზიშვილი ნ. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სტრუქტურა და დინამიკა საქართველოში. საქართველოს ეკონომიკური ტენდენციები, კვარტალური მიმოხილვა, GEPLAC, თბილისი, დეკემბერი, 2005 # 3 გვ. 59-64

პერიოდისათვის საქართველოში ახდენდნენ. ამ შრომის კვლევითი პერიოდი 1993-2004 წლებს მოიცავს. ასევე გაკეთებულია საერთაშორისო შედარებები უცხოურ ინვესტიციათა მშპ-ში წილობრივ მონაცემებზე დაყრდნობით. შრომა საინტერესოა თეორიული მსჯელობისა და რაოდენობრივი ანალიზის კომბინირების კუთხით. მასზე დაყრდნობით შესაძლებელია შეფასდეს ამ პერიოდის საინვესტიციო საქმიანობის დინამიკისა და თავისებურებების შესწავლა მაკროეკონომიკურ ჭრილში.

ანდრეჟ ბანიაკისა და სხვა ავტორების³⁵ 2002 წლის შრომაში განხილულია მოდელი, რომელიც განიხილავს ეკონომიკური და სამართლებრივი გარემოს სტაბილურობის გავლენას პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციათა შემოდინების მოცულობასა და სახეებზე. შრომაში შესწავლილია საქართველოსა და ყირგიზეთის მაგალითები. შრომაში წარმოდგენილია მოდელი რომელიც ხსნის კავშირს მაკროეკონომიკურ და ბიზნესის სამართლებრივი რეგულირების სტაბილურობასა და უცხოურ ინვესტიციათა მოცულობას შორის. ავტორთა მიხედვით სწორედ ეს ორი ფაქტორი თამაშობს მნიშვნელოვან როლს

³⁵ ON DETERMINANTS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN TRANSITION ECONOMIES, Andrzej Baniak et.al. Center for Social and Economic Research 2002 p.2-4

პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციათა შემოდინებაზე გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში.

ფ. გურსოის ნაშრომში³⁶ გამოყენებულია უცხოელ ინვესტორთა გამოკითხვის მეთოდი მნიშვნელოვანი საინვესტიციო ფაქტორების გამოსავლენად საქართველოში. მკვლევარის მიერ გამოკითხულ იქნა 64 კომპანია, რომელთან 52 წარმოადგენდა უცხოური ინვესტიციით შექმნილ საწარმოს. კვლევაში შესწავლილია საქართველოში უცხოურ ინვესტიციათა შემოდინების ძირითადი ფაქტორების ანალიზი. ამ შრომაში ინვესტორების ყველა ძირითადი ფაქტორებია შესწავლილია ზოგადად. რადგან ამ პერიოდისათვის აღნიშნული კვლევა სიახლეს წარმოადგენდა და არ არსებობდა სხვა ამ სახის საბაზისო კვლევა, ავტორი ცალკეული საინვესტიციო ფაქტორის (მაგ. საგადასახადო ფაქტორების) დაწვრილებით ანალიზს არ ახდენს. ავტორი ინვესტორთა კითხვარში არ ახდენს რომელიმე ფაქტორისადმი ჩაღრმავებას.

თ. კბილცეცხლაშვილის ნაშრომში რეგრესიული ანალიზის გამოყენებით შესწავლილია საქართველოში პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციათა შემოდინების ძირითადი ფაქტორები, 2003 წლიდან კვლევის პერიოდამდე(2009 წლამდე). ავტორის მიხედვით

³⁶ Gürsoy F, Kursun O. Investment Climate of Georgia, IBSU Scientific Journal, 2 (1), 2008

ინვესტიციათა მოზიდვისათვის აუცილებელ ფაქტორად მიჩნეულია სპეციალური მათ შორის საგადასახადო შეღავათების არსებობა, ასევე თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების არსებობა. ამ კვლევაში საგადასახადო ფაქტორები(საგადასახადო პოლიტიკა მთლიანობაში) ინვესტირების მნიშვნელოვან ფაქტორად არის მიჩნეული.

ქართველ მეცნიერთა მიერ ჩატარებული და უკვე ნახსენები კვლევები საგადასახადო ფაქტორებისა და საგადასახადო პოლიტიკის ანალიზისას ეყრდნობიან საქართველოს საგადასახადო კოდექსს და მასში ასახულ ეკონომიკურ პოლიტიკას. მაგრამ გარდა საგადასახადო კოდექსისა საქართველოს შემთხვევაში გატარებული ეკონომიკური პოლიტიკის ასევე მნიშვნელოვანი წყაროა საერთაშორისო საგადასახადო შეთანხმებები- „შეთანხმებები ორმაგი დაბეგვრის თავიდან აცილების შესახებ“. ამ კუთხით გამოქვეყნდა რამდენიმე კვლევა , რომლებიც ძირითადად მიმოხილვით და კვლევითი ჰიპოთეზების განვითარების ხასიათს ატარებს³⁷.

საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული კვლევები³⁸ შედარებით ზოგად მაკროეკონომიკურ

³⁷ იხ. მაგალითად: ზ. ვაშაკიძე, ლ. ჩხიკვაძე, ვ. გორგაძე

საინვესტიციო პოლიტიკა და ორმაგი დაბეგვრის თავიდან აცილების შესახებ საერთაშორისო კონვენცია, თბილისი, 2005 წ;

³⁸ USAID, Business climate reform, Attracting Foreign Direct Investment. Tbilisi, May 2006; 27.

ხასიათს ატარებს, მათივე მიზნებიდან გამომდინარე . ერთ-ერთი ბოლო კვლევა, რომელიც საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ ჩატარდა არის „საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობის პოლიტიკის ანალიზი საქართველოში “. ამ კვლევაში წარმოდგენილია სახელმწიფოს მიერ საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობის ეფექტურობის ანალიზი. კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე ინვესტიციათა ხელშეწყობის ინსტრუქციური მექანიზმის ქონა ინვესტიციათა ზრდის მნიშვნელოვან ფაქტორად არის მიჩნეული. მთავარი ყურადღება გამახვილებულია ეროვნული საინვესტიციო სააგენტოს საქმიანობის ეფექტურობის ანალიზზე.

როგორც უკვე არსებული კვლევების მიმოხილვამ გვაჩვენა საგადასახადო პოლიტიკისა და ინვესტიციათა მოცულობას შორის კავშირი საქართველოში ჯერ კიდევ შეუსწავლელია. კვლევის ეს საკითხი მხოლოდ ცალკეული კვლევების შემთხვევაშია აგრეგირებულად შესწავლილი სხვა ფაქტორებთან ერთად. როგორც დასავლეთში გამოქვეყნებული კვლევების ანალიზმა აჩვენა ამ საკითხის კვლევების მიმართულება სწორედ ზოგადიდან კონკრეტულ კვლევების საკითხიდან გადასვლის გზით მოხდა. ამდენად, წარმოდგენილი კვევითი ნაშრომი შეეცდება შეაჯამოს აქამდე

საქართველოში ჩატარებულ კვლევები და მოგვცეს
საგადასახადო პოლიტიკასა და ინვესტიციათა
მოცულობას შორის კავშირის ემპირიული ანალიზი.

2. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლი და მოტივაცია ბარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში

2.1 პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში

პირდაპირ უცხოური ინვესტიციების როლის განსაზღვრამდე ჩამოვყალიბოთ პუი-ს განმარტება. ზოგადად განიხილება ორი სახის უცხოური ინვესტიცია: პორტფელური და პირდაპირი. პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციად მიიჩნევა ინვესტიცია, რომლის პირობებშიც უცხოელი ინვესტორი ფლობს აქტივების სულ მცირე 10%-ს და ინვესტირებას გააჩნია გრძელვადიანი ხასიათი. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის განმარტებით: „პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია გულისხმობს ინვესტორის(პირდაპირი ინვესტორი) გრძელვადიან ინტერესს ინვესტირების ქვეყნის ეკონომიკაში(პირდაპირი ინვესტირების საწარმო), რომელიც თავის მხრივ მოცემული ქვეყნის რეზიდენტ საწარმოს წარმოადგენს“.³⁹ გრძელვადიანი ინტერესი გულისხმობს უცხოელ ინვესტორსა და ინვესტირების საწარმოს შორის მჭიდრო კავშირს ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე, ამ უკანსკნელის პირდაპირი

³⁹ OECD benchmark definition of Foreign Direct Investment, second edition 2008. p 49

მონაწილეობით საინვესტიციო საწარმოს მენეჯმენტში. ამგავრი კავშირის ინდიკატორად ჩვეულებრივ უცხოელი ინვესტორის მიერ ინვესტირების საწარმოს მენეჯმენტში 10%-ზე მეტი ხმის მიცემის უფლების ქონა მიიჩნევა. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ჩვეულებრივ ავსებს ქვეყნის მოთხოვნას მწირ კაპიტალზე, ხდება ტექნოლოგიური ცოდნის გადაცემა, რასაც საბოლოოდ არ მოაქვს საერთაშორისო ვალდებულებების ზრდა ქვეყნისათვის.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზემოთ ნახსენები ზოგადი ეფექტი შესაძლოა განსხვავებული იყოს თავად ინვესტიციის ტიპზე დამოკიდებულებით. უცხოური ინვესტიციების კლასიფიცირებისას შესაძებელია გამოყენებულ იქნას სხვადასხვა კრიტერიუმი. თავად ინვესტორების მიზნებიდან გამომდინარე ინვესტიციების კლასიფიცირება შესაძლებელია მოვახდინოთ როგორც: ბაზრის მაძიებლები, რესურსების მაძიებლები, ეფექტიანობის მაძიებლები და სტრატეგიული აქტივების მაძიებლები. დანინიგის მიხედვით⁴⁰ ამგავარი კლასიფიკაცია ახსნას აძლევს თავად უცხოელ ინვესტორთა მიერ განხორციელებულ სტრატეგიებს რეციპიენტ ქვეყანაში. როგორც წინა თავებში აღვნიშნეთ ის ინვესტიციები, რომელთათვისაც მნიშვნელოვანია ბაზრის ზომა და

⁴⁰ Dunning, J. H. (1981), International Production and the multinational Enterprise, Allen and Unwin, London

რესურსები, ინვესტიციის განხორციელებისას, სწორედ ამ ბუნებრივად მოცემულ წინაპირობებზე ამახვილებენ ყურადღებას, მაგრამ არსებული ინფრასტრუქტურის მინიმალურად დამაკმაყოფილებელი პირობების არსებობის პირობებში. ხოლო იმ ქვეყნებისათვის, სადაც არ არსებობს დიდი გასაღების ბაზარი და უხვი ბუნებრივი რესურსები, ინფრასტრუქტურულ პირობებსა და ინსტიტუციონალურ ფაქტორებს შედარებით დიდი წონა მიეწერება.

რიგი კვლევების მიხედვით შესაძლებელია მოვახდინოთ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების კლასიფიცირება, თავად ინვესტიციების მიზნებიდან გამომდინარე. გაეროს ვაჭრობისა და განვითარების კონფერენციის მიხედვით, უცხოური ინვესტიციების კლასიფიცირება ეკონომიკური ფაქტორების მიხედვით შემდეგია⁴¹:

<i>რესურს-მადიებელი</i>	<i>გასაღების ბაზრის მადიებელი</i>	<i>ეფექტურობის მადიებელი</i>
დაუმუშავებელი რესურსები	ბაზრის ზომა	შრომის დანახარჯები წარმოების პროცესში
ფიზიკური ინფრასტრუქტურა	ბაზრის ზრდის მაჩვენებელი	შრომითი რესურსების კვალიფიკაციის საერთო დონე
წარმოების შემავსებელი ფაქტორები	რეგიონალური ინტეგრაცია	სავაჭრო პოლიტიკა
		ბიზნესთან დაკავშირებული სერვისები

⁴¹ UNCTAD(1998: Table IV), World Investment Report

ზემოთა ცხრილში ჩამოთვლილი მოცემულობების შემდეგ მნიშვნელობას იძენს თავად ინვესტიციის მიმღები ქვეყნის ეკონომიკაში არსებული შემდეგი ფაქტორები:

<p>პოლიტიკის ზოგადი ჩარჩო</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. სტაბილურობა (ეკონომიკური/ პოლიტიკური) 2. მცირე და საშუალო საწარმოები, ბაზარზე შესვლისა და გასვლის პირობები 3. პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებული ორმხრივი და მრავალმხრივი შეთანხმებები 4. პრივატიზაციის პოლიტიკა
<p>ბიზნეს ინფრასტრუქტურა</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ადმინისტრაციული პროცედურები (საბაჟო და საგადასახადო რეგულირება) 2. ინფრასტრუქტურა 3. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მხარდაჭერის სერვისები (ფასილიტაციის მომსახურება) 4. პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებული სტიმულები (სუბსიდიები)

აღნიშნული ცხრილები აჯამებს თავად უცხოელი ინვესტორების მოტივაციას და იმ საბაზისო ფაქტორებს, რაც არსებითია ინვესტიციების მიმღები ქვეყნებისათვის. 1 თავში განხილული მოდელები ზემოთა ცხრილებში მოყვანილი ზოგადი ფაქტორების დაწვრილებითი განხილვაა, მკვლევარებს შორის დებატების მთავარი საგანია თუ რა შეფარდებითი წონა

აქვს თითოეულ ფაქტორს ინვესტირების პროცესში ამა თუ იმ ქვეყნის თავისებურებებიდან გამომდინარე. მეცნიერების უმრავლესობა თანხმდება იმაზე, რომ პირდაპირი უცხოურ ინვესტიციებს მოაქვს დადებითი ეფექტები მიმღები ქვეყნების ეკონომიკებისათვის, თუმცა მათ გვერდზე არსებობს მოსაზრებები უცხოური ინვესტიციების მიერ ადგილობრივი ინვესტიციების გამოდევნის ეფექტების შესახებ. ეს უკანასკნელი ცდება ჩვენი კვლევის ფარგლებს.

ჩამოთვილი ფაქტორთაგან გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში უფრო მეტ მნიშვნელობას ე.წ. ინსტიტუციონალური ფაქტორები იძენს. ინსტიტუციონალურ ფაქტორებს შორის კი მაკროეკონომიკური სტაბილურობა და სამართლებრივი გარემო არსებით როლს თამაშობს.⁴²

პოსტ-საბჭოთა ქვეყნებში ეკონომიკური ზრდის დაფინანსების ძირითად წყაროდ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები განიხილება. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ტოტალიტარული სისტემის დაშლის შემდეგ საბაზარო ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესი წინააღმდეგობით აღსავსე აღმოჩნდა, ძირითად ეკონომიკურ პრობლემებს შორის კი არაკონკურენტუნარიანი ეკონომიკის პრობლემა განმსა-

⁴² On Determinants Of Foreign Direct Investment In Transition Economies, Andrzej Baniak, Jacek Cukrowski, Jan Herczyński December 2002, Center For Social And Economic Research (Case)

ზღვრელი იყო.⁴³ ეკონომიკის განახლების პროცესში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები განსაკუთრებული მნიშვნელობის ფაქტორი აღმოჩნდა.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პირველი ათწლეული ხასიათდებოდა მშპ-ს მოცულობის დრამატული შემცირებით და ეკონომიკური ზრდის უარყოფითი ტემპებით. ამასთან ეკონომიკის საზღვრების გახსნამ და ლიბერალიზაციის ტალღამ მოიტანა შესაძლებლობა გაზრდილოყო პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციათა შემოდინება საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში. ზოგიერთი მეცნიერის მოსაზრებით, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ერთი პროცენტული პუნქტით ზრდა, სხვა თანაბარ პირობებში, იწვევს 0.8 პროცენტთან ზრდას ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავლებში.⁴⁴ ტრანსფორმაციის პერიოდიდან უკვე ორი ათეული წლის შემდეგაც პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების ეკონომიკური პოლიტიკის მთავარ ორიენტირად რჩება. ეს უკანსკნელი გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში ეკონომიკური ზრდის ძირითად ფაქტორად განიხილება.

⁴³ მოცემული საკითხის დაწვრილებითი განხილვა იხილეთ: Vladimir Papava, *Necroeconomics: The Political Economy of Post-Communist Capitalism*, iUniverse Inc. USA, 2005

⁴⁴ Bergsman, J., H.G. Broadman, and V. Drebensov (2000) *Improving Russia's Policy on Foreign Direct Investment*, The World Bank, Policy Research Working Paper 2329

უცხოურ ინვესტიციათა მნიშვნელოვანი მოცულობის მიღწევისათვის არსებით როლს ქვეყნისათვის ეფექტიანი საინვესტიციო გარემოს ქონა წარმოადგენს. საინვესტიციო გარემო ფართო ცნებაა და მოიცავს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ასექტებს. თითოეულ ქვეყანას თავისი უნიკალური საინვესტიციო გარემო გააჩნია, რომლის შემადგენელი ფაქტორების აქტუალურობა იცვლება როგორც ქვეყნების, ასევე დროის მიხედვითაც.

აზერბაიჯანის, ყაზახეთისა და რუსეთის შემთხვევაში უცხოეულ ინვესტორთა მოტივაციას ძირითადად რესურსები წარმოადგენდა. აღნიშნული განიხილება, როგორც რესურს-მადიებელი უცხოური ინვესტიციების მაგალითი⁴⁵. აღნიშნული ტიპის ინვესტირება ხშირად იწვევს ეკონომიკის სხვა სექტორიდან საინვესტიციო ნაკადების გადაქაჩვას. რესურსებით ნაკლებად უზრუნველყოფილი ქვეყნების შემთხვევაში ეკონომიკური და პოლიტიკური რეფორმების წარმატებას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ინვესტორების მხრიდან. მაგალითად, დაბალი ინფლაცია და ფისკალური კრიზისების არარსებობა მნიშვნელოვანი სიგნალია უცხოელი ინვესტირებისათვის ადგილობრივი ეკონომიკის სტაბილურობის შესახებ. ეკონომიკური ფაქტორების გარდა გარდამავალი

⁴⁵ Yuko Kinoshita, Nauro F. Ca The location determinants of foreign direct investment in transition economies, Department of Economics, Hunter College, City University of New York, 2002

ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის ასევე მნიშვნელოვანი ფაქტორია კორუფციის დონე და ბიზნესის მიერ ადგილობრივ ხელისუფლებასთან ურთიერთობისათვის საჭირო დრო.

გარდამავალი ქვეყნებისათვის ზემოთ აღნიშნული რეალობა ასევე აქტუალურია საქართველოსათვის. ეკონომიკური ზრდის პროგნოზი საქართველოში უმეტესწილად უცხოური ინვესტიციების ზრდის მოლოდინს ემყარება. საქართველოს შემთხვევაში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის საჭირო ფაქტორებად მკვლევარები ხშირად მიუთითებენ ისეთ ფაქტორებს, როგორცაა მხადამჭერი სამთავრობო პოლიტიკა, ბუნებრივი რესურსების შედარებითი ხელმისაწვდომობა, იაფი მუშახელი. ამ ფაქტორებს შორის მთავრობის ეკონომიკურ პოლიტიკას კი არსებითი როლი ენიჭება.⁴⁶

პირდაპირ უცხოური ინვესტიციების შემოდინება საქართველოში წლების მიხედვით მნიშვნელოვნად განსხვავდება. პუი-ს შემოდინებამ მაქსიმალურ ნიშნულს 2008 წელს მიაღწია 1.56 მილარდ აშშ. დოლარი, რამაც თავის მხრივ მთლიანი შიგა პროდუქტის 12.1 პროცენტი შეადგინა. ამავე

⁴⁶ Kbiltsetskhlashvili T. Attracting Investors: Case of Impact of FDI on the Achievements of Economic Growth in Georgia, IBSU Scientific Journal 2010, 4(2), 36

წლისათვის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების წმინდა კუმულატიურმა მაჩვენებელმა მთლიანი შიგა პროდუქტის 44.5 პროცენტი შეადგინა. 2008 წლის კონფლიქტმა რუსეთთან და მსოფლიო ფინანსურმა კრიზისმა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინება მნიშვნელოვნად შეამცირა, ზრდა მხოლოდ 2010 წლისათვის დაფიქსირდა. ამ წლისათვის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ 814,5 მილიონ აშშ დოლარი შეადგინა.

საქართველოს საინვესტიციო გარემოს მნიშვნელოვანი ასპექტები იცვლებოდა სხვადასხვა პერიოდების მიხედვით. თუ საკითხების ფართო განხილვას მოვახდენთ, 1995-2003 წლებისათვის მთავარ გამოწვევას წარმოადგენდა მაკროეკონომიკური სტაბილურობის მიღწევა და მასობრივი კორუფციის აღმოფხვრა. 2003 წლიდან მოყოლებული, რადიკალურმა პოლიტიკურმა ცვლილებებმა ასევე შეცვალა ეკონომიკური პოლიტიკის პრიორიტეტები. მაკროეკონომიკური სტაბილურობის მიღწევამ და მასობრივი კორუფციის აღმოფხვრამ დაკარგა აქტუალობა, ვინაიდან ამ საკითხების გადაჭრაში მთავრობა აღმოჩნდა წარმატებული. ამავე პერიოდიდან მოყოლებული ასევე გატარდა მნიშვნელოვანი რეფორმები საგადასახადო პოლიტიკაში. უცხოელ ინვესტორთათვის შეთავაზებულ იქნა მნიშვნელოვანი საგადასახადო შეღავათები, რომლებსაც ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებელთა ვარაუდით შედეგად უნდა მოეტანა

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობის ზრდა.

2.2 საინვესტიციო საქმიანობის დინამიკა საქართველოში

როგორც წინა თავებში აღვნიშნეთ გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ფაქტორებს უშუალო გავლენა აქვს პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციათა შემოდინების მოცულობაზე. განსაკუთრებით ეს ეხება იმ ქვეყნებს, რომელთაც არ გააჩნიათ დიდი გასაღების ბაზრები და არ არიან რესურსებით უზრუნველყოფილნი. საგადასახადო პოლიტიკის, როგორც ერთ-ერთი ინსტიტუციონალური ფაქტორის, როლის გარკვევისათვის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინების პროცესში, განვიხილოთ 2005-2012 წლებში უცხოურ ინვესტიციათა შემოდინების დინამიკა.

2005 წლიდან გატარებულმა ახალმა ეკონომიკურმა და პოლიტიკურმა კურსმა მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციათა შემოდინებაზე. 2006 წლისათვის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინების მაჩვენებელმა შეადგინა 1190,4 მილიონ აშშ დოლარი, რომელიც თავის მხრივ 128 პროცენტით მეტი იყო წინა წლის შესაბამის მაჩვენებელთან (დიაგრამა 3). ამ წლისათვის პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციებმა საერთო ინვესტიციების 47 პროცენტი

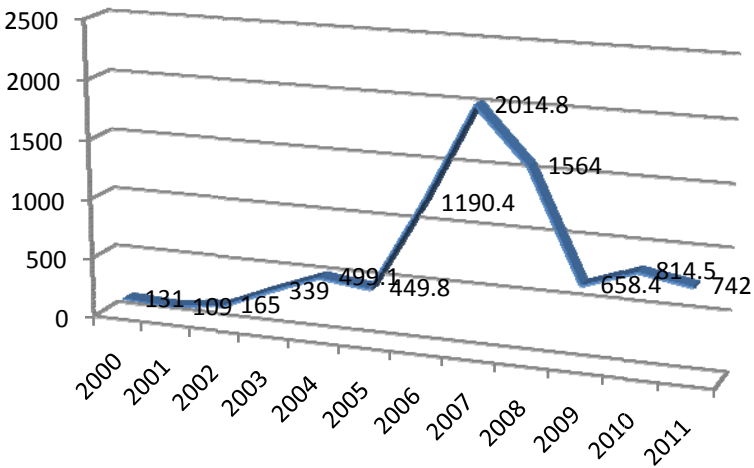
შეადგინა, ხოლო მშპ-ში მისი წილი 15 პროცენტი იყო. 2005 წელს კი 2006 წლის 47 პროცენტისაგან განსხვავებით, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების წილი საერთო ინვესტიციებში მხოლოდ 25 პროცენტი იყო⁴⁷.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდის ტემპი გაგრძელდა 2007 წლისათვის და მიაღწია მაქსიმალურ მაჩვენებლს 2014,8 მილ. აშშ დოლარი. ეს მაჩვენებელი იყო 1,96-ჯერ მეტი წინა წელთან შედარებით. ცალკეულ მეცნიერთა მოსაზრებით პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მკვეთრი ზრდა განპირობებული იყო საქართველოს ბიზნეს გარემოს მნიშვნელოვანი გაუმჯობესებით⁴⁸. ძირითად პოლიტიკურ რეფორმებთან ერთად, 2004 წლიდან მოყოლებული მნიშვნელოვანი რეფორმები გატარდა საფინანსო-საგადასახადო სფეროში, რამაც მნიშვნელოვანდ გაზარდა საგადასახადო შემოსავლების მობილიზაციის ხარისხი და გაამარტივა საგადასახადო დეკლარირება.

⁴⁷ წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, http://geostat.ge/?action=page&p_id=139&lang=geo

⁴⁸ მ. გელაშვილი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლი ეკონომიკის სტაბილიზაციაში, სოხუმის უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომების კრებული, ეკონომიკის სექცია, ტომი 3, 2008 ვვ. 159

დიაგრამა 3. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინება საქართველოში(მლნ. აშშ დოლარი)



2008 წლისათვის დამთხვეულმა ორმაგმა კრიზისმა: საომარმა კონფლიქტმა რუსეთთან და მსოფლიო ეკონომიკურმა კრიზისმა, მნიშვნელოვნად შეამცირა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ნაკადები. 2009 წლიდან დაიწყო პროცესის გამოსწორების ფაზა და უკვე ამ წლისათვის დაფიქსირდა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ნაკადების ზრდა. ასევე ამ წლებისათვის პრობლემას ამწვავებდა თავისუფალი

საინვესტიციო რესურსების ხელმისწავდომობა მსოფლიო ბაზარზე. მსოფლიო ეკონომიკურმა კრიზისმა მნიშვნელოვნად შეაფერხა უცხოური ინვესტიციების შემოდინება არამარტო საქართველოში, არამედ მთლიანად მსოფლიო ეკონომიკაში.

2001 წლის პირველი კვარტლისათვის, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ შეადგინა 147 მილიონ აშშ დოლარი, რაც თავის მხრივ აღემატებოდა 2009 და 2010 წლების შესაბამის მაჩვენებლებს 1.5 და 2.3 ჯერ. დიაგრამა 3-დან შეგვიძლია დავინახოთ, რომ პუი-ების მაჩვენებელი კლებულობდა 2009 წლიდან ე.ი 658,400.6დან შემცირებამ 2010 წლისათვის მიაღწია 553,0556.1-მდე.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინების ზრდისათვის საქართველოს მთავრობამ მიიღო სპეციალური კანონი თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ, სადაც უცხოური ინვესტიციებით განხორციელებულ ბიზნეს მიეცა სპეციალური შეღავათები, რომელიც თავის მხრივ გულისხმობდა: სტრატეგიულ გეოგრაფიულ მდებარეობას, ლიბერალურ ექსპორტ-იმპორტის პროცედურებს და სხვა გასახადებისაგან გათავისუფლებას. თავისუფალი

ინდუსტრიული ზონები შეიქმნა თითქმის ყველა დიდ ქალაქში: ფოთში, ქუთისსა და თბილისში⁴⁹.

როგორც განხილული მონაცემების ანალიზიდან ჩანს, 2005 წლიდან განხორციელებულმა რადიკალურმა პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა რეფორმებმა ხელი შეუწყო ბიზნეს გარემოს გაუმჯობესებას, რამაც თავის მხრივ ასახვა პოვა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინების მაჩვენებლების ზრდაზე. მხოლოდ გარე ფაქტორების ზემოქმედების შედეგად 2088 წლისათვის პუი-ების მაჩვენებლებმა დაწიყო კლება, ზრდის პროცესი კი განახლდა 2009 წლიდან. ამ კუთხით თუ გამოვრიცხავთ გარე ფაქტორებს, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ 2006 წლიდან გვაქვს პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციათა ზრდის ტენდენცია, რასაც თავის მხრივ ახლდა რეფორმები ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და საგადასახადო სფეროებში, რომლებიც დადებითად იქნა შეფასებული საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ(იხ. 3.2 ქვეთავი).

⁴⁹ საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო: www.mof.ge

3. საბადასახადო პოლიტიკასა და ინვესტიციებს შორის კავშირის ანალიზი

3.1 საქართველოს საგადასახადო პოლიტიკა ინვესტიციებთან მიმართებაში

როგორც განხილული მონაცემებიდან ჩანს, 2005 წლიდან მოყოლებული სახეზე გვაქვს ერთი მხრივ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობის მნიშვნელოვანი ზრდა, მოერე მხრივ კი მნიშვნელოვანი საგადასახადო შეღავათების შემოღება უცხოელი ინვესტორებისათვის. გატარებული ლიბერალური ეკონომიკური რეფორმები აღიარებულ იქნა, როგორც მნიშვნელოვანი მიღწევა რიგი საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, 2004 წლიდან მოყოლებული საქართველოს საგადასახადო სისტემაში ჩატარდა ძირეული რეფორმები. გაცხადებული მიზნების მიხედვით საგადასახადო სფეროში რეფორმების მთავარი მიზანი ბიზნესისა და ინვესტორებისათვის მასტიმულირებელი გარემოს შექმნა იყო. ლიბერალური რეფორმების ძირითადი შედეგი დაბეგვრის გამარტივებული პროცედურები და გადასახადების რაოდენობის შემცირება იყო. 2004 წელს არსებული 21 გადასახადიდან დარჩა მხოლოდ 6 სახის გადასახადი. გადასახადების შემცირებას პოტენციური ინვესტორებისათვის აქვს შემდეგ ორმაგი დატვირთვა: პირველ რიგში მცირდება პირდაპირი საგადასახადო

ხარჯი, ასევე მცირდება საერთო საგადასახადო და ბუღალტრული დეკლარირების ხარჯები.

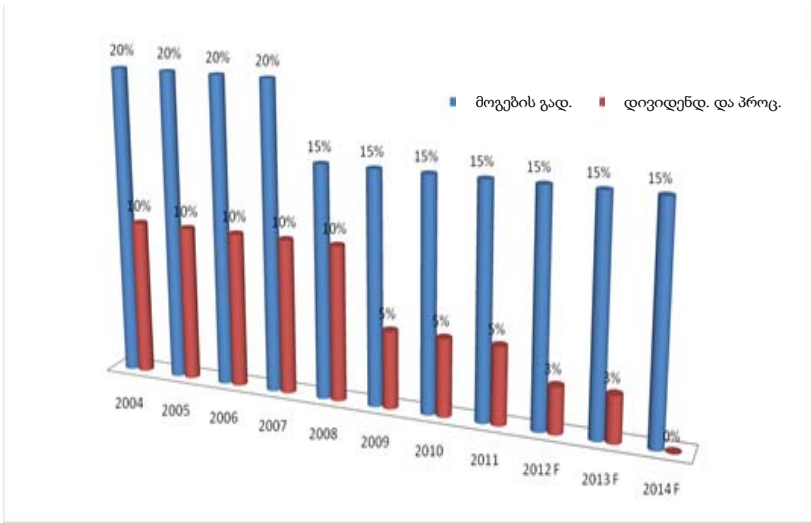
უცხოურ ინვესტორებთან დაკავშირებით შემოღებულ იქნა სპეციალური საგადასახადო შეღავათები:

- სხვა ქვეყნებისაგან განსხვავებით დამატებითი ღირებულებისა და სოციალური გადასახადების არარსებობა
- კაპიტალის დანახარჯები შესაძლებელია გამოქვითულ იქნას ინვესტიციის განხორციელების წელს, ნებადართულია ზარალის გადატანის 10 წლიანი პერიოდის გამოყენება
- კაპიტალის აფასებით მიღებული შემოსავლების დაბეგვრისგან გათავისუფლება
- ქონების გადასახადისაგან გათავისუფლება
- უცხო წყაროდან მიღებული შემოსავლის დაბეგვრისაგან გათავისუფლება

უცხოურ ინვესტიციათა შემოდინების მხარდასაჭერად საქართველოს საგადასახადო კოდექსში შემოღებულ იქნა სპეციალური სტატუსები: საერთაშორისო საწარმო და უცხოური კომპანიის ფილიალი. საინვესტიციო მიზნებისათვის შეიქმნა სპეციალური ეკონომიკური ზონები, სადაც ინვესტორთათვის დაბეგვრა ნულ პროცენტთან განაკვეთით არსებობს.

თუ შევადარებთ იმ საგადასახადო განაკვეთებს (დიაგრამა 4 და 5), რაც გამოიყენება უცხოური ინვესტიციების განმხორციელებელი და რეზიდენტი კომპანიების მიმართ, ცხადი ხდება, რომ უცხოური ინვესტიციების განმხორციელებელი კომპანიების მიმართ მიდგომა საკმაოდ ლიბერალურია შემოსავლებისა და მოგების დაბეგვრის კუთხით.

დიაგრამა 4. შემოსავლების, დივიდენდებისა და პროცენტების დაბეგვრა 2004-2014 წლებისათვის(2014 წლისათვის დაგეგმილი ცვლილების ჩათვლით⁵⁰)

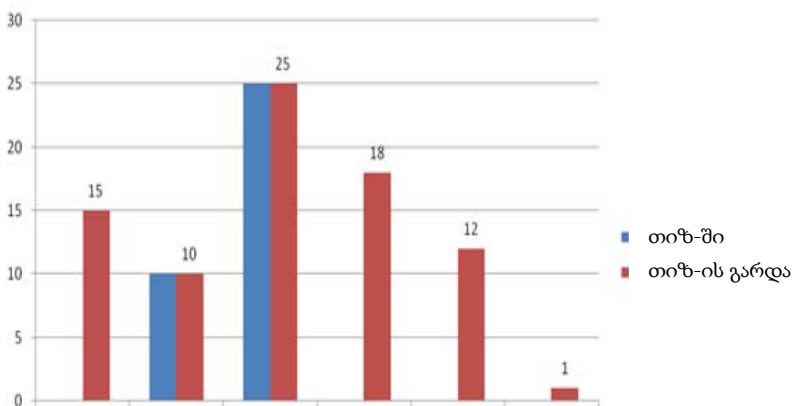


დიაგრამა 5-ზე წარმოდგენილი განაკვეთები განკუთვლილია რეზიდენტი ეკონომიკური სუბიექტებისათვის, რომლებიც თავიანთ საქმიანობას ახორციელებენ საქართველოს ტერიტორიაზე გარდა თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების ტერიტორიებისა. თუ ამ განაკვეთებს შევადარებთ თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების ტერიტორიებზე არსებულ

⁵⁰ დიაგრამები შედგენილია საქართველოს საგადასახადო კოდექსისა და „გადასახადების გადაუხდელობის აღკვეთისა და ორმაგი დაბეგვრის თავიდან აცილების შესახებ“ რატიფიცირებული კონვენციების მიხედვით.

განაკვეთებს, ცხადად ჩანს, რომ უცხოური ინვესტიციების განმხორციელებელი კომპანიების მისამართით მოქმედებს საკმაოდ ლიბერალური რეჟიმი. რეფორმირების პერიოდში მოგების გადასახადის განაკვეთი შემცირდა 20 პროცენტთან 15 პროცენტამდე. რაც შეეხება დივიდენდის დაბეგვრას, 2012 წლიდან დაბეგვრის 3% შემცირდა 0 პროცენტამდე. ეკონომიკური პოლიტიკის კუთხით დივიდენდების ნულპროცენტიანი დაბეგვრა ხელს შეუწყობს ერთობლივი სააქციო საზოგადოებების შექმნას, რაც თავის მხრივ დამატებითი ფინანსური რესურსების მოზიდვის წინაპირობა იქნება.

დიაგრამა 5. საგადასახადო განაკვეთები თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონებში და სხვა დანარჩენ ტერიტორიებზე საქართველოში



როგორც დიაგრამა 5-დან ვხედავთ, თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონებში არ არის შემოღებული მოგების, დამატებითი ღირებულებისა, საბაჟო და ქონების გადასახადები. ამგვარი ეკონომიკური პოლიტიკური გატარების შედეგი ორმაგია, ერთი რომ ის რეალურად ამცირებს დანახარჯებს კომპანიებისათვის, ხოლო მხრივ ამ ამგვარი მიდგომა ქმნის ერთგვარ იმიჯს ქვეყნისას, სადაც უცხოური ინვესტიციებისათვის არსებობს მხარდამჭერი გარემო.

უცხოური ინვესტიციების მიმართ არსებული საგადასახადო პოლიტიკა ასევე ასახულია რატიფიცირებულ საერთაშორისო ხელშეკრულებებში: „ორმაგი დაბეგვრის თავიდან აცილების შესახებ“. ამ ხელშეკრულებების მთავარი მიზნებია: ინვესტორთათვის გარკვეული სახის გარანტიების შეთავაზება, ორმაგი დაბეგვრის გამორიცხვის გზით⁵¹, საქონლის, მომსახურების, კაპიტალისა ადამიანების გადაადგილების ხელშეწყობა. საქართველოს აღნიშნული ხელშეკრულება რატიფიცირებული აქვს ყველა ძირითად ინვესტორ და სავაჭრო პარტნიორ ქვეყანასთან(44 ქვეყანა)⁵². ამ კონვენციების მიხედვით ინვესტორს აქვს იმის გარანტია, რომ ის არ მოექცევა ორმაგი დაბეგვრის ქვეშ იმ ქვეყნებთან მიმართებაში,

⁵¹ OECD commentary on Art. 1, Para 7, Model Tax Convention on Income and on Capital , Condensed Version. Paris, 2005

⁵² საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო: <http://www.mof.ge/4793>

რომლებთანაც საქართველოს რატიფიცირებული აქვს აღნიშნული ხელშეკრულებები. საგადასახადო ტვირთიდან გამომდინარე ინვესტორმა შესაძლებელია განსაზღვროს ინვესტირებისათვის სასურველი ქვეყანა. ეს ხელშეკრულებები უცხოელ ინვესტორებს ფაქტობრივად სთავაზობენ უფრო დაბალი განაკვეთებით დაბეგვრას დივიდენდისა და საშემოსავლო გადასახადის განაკვეთების ჩათვლით. საგადასახადო განაკვეთები და გამოქვითვები ცვალებადობს კონკრეტულ ქვეყნასთან მიმართებაში, თუმცა საქართველოს მიდგომა ამ მხრივ საკმაოდ ლიბერალურია და იგი უცხოურ ინვესტიციათა მოზიდვისკენაა მიმართული.

აღნიშნული რეფორმები და ცვლილებები საქართველოს საგადასახადო სფეროში აღირებულ იქნა როგორც დადებითი შედეგის მომტანი და საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესების მნიშვნელოვანი მიღწევა. აღნიშნული დასკვნა ასახულ იქნა არა ერთ საერთაშორისო კვლევასა და რეიტინგში:

- 2008 წელს ჟურნალ „ფორბსის“ მიერ გამოქვეყნებული კვლევის მიხედვით, საქართველო მსოფლიოში სახელდებოდა როგორც მეოთხე ყველაზე ნაკლები საგადასახადო ტვირთის მქონე ქვეყანა.⁵³
- ფრეიზერის ინსტიტუტის კვლევის „ეკონომიკური თავისუფლება მსოფლიოში“⁵⁴ მიხედვით საქართველოს ეკონომიკა ეკონომიკური თავისუფლების ხარისხის მიხედვით, მსოფლიოს 144 ქვეყნიდან 27-ე ადგილს იკავებს.
- მსოფლიო ბანკის კვლევის „ბიზნესის კეთება მსოფლიოში“ მიხედვით საქართველოს ერთ-ერთ მოწინავე პოზიციაზეა. ინდექსის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან კომპონენტს გადასახადების გადახდა და საგადასახადო სისტემის გამჭვირვალობა წარმოადგენს. ინდექსის საერთო შეფასებით საქართველო იკავებს მოწინავე პოზიციებს. (იხ. დიაგრამა 6).

საერთაშორისო კვლევა ბიზნესის კეთება მსოფლიოში, ასახავს ბიზნესის რეგულირების ასპექტებს მსოფლიოს უმრავლეს ქვეყნებში. კვლევა პირველად გამოქვეყნდა 2003 წელს და მოიცავდა 5 ძირითად მაჩვენებელს 133

⁵³ http://www.forbes.com/global/2008/0407/060_2.html

⁵⁴ <http://www.freetheworld.com/release.html>

ქვეყნის მიხედვით. შემდგომ წლებში მაჩვენებელთა რიცხვი უკვე 11-მდე გაიზარდა, ხოლო კვლევის ობიექტი ქვეყნების რიცხვი კი 185-მდე. ბოლო ათი წლის მანძილზე ბიზნესის კეთების პუბლიკაციაში ასახულ იქნა დაახლოებით 2000-მდე ბიზნესის რეგულაციების რეფორმა, ხოლო მკვლევარების მიერ „ბიზნესის კეთების“ მონაცემებზე დაყრდნობით გამოქვეყნებულ იქნა 1000-მდე სტატია დასავლეთის პრესტიჟულ ბიზნეს და სამეცნიერო გამოცემებში. ინდექსი ზომავს არსებულ და ცვლილებების შედეგად მიღებულ რეგულაციებს, რომლებიც ეხება მცირე და საშუალო კომპანიების საქმიანობას 11 სფეროს მიხედვით.

ბიზნესის კეთების ინდექსი აერთიანებს ორი ტიპის ინდიკატორებს: 1. ინდიკატორები, რომლებიც უკავშირდება ბიზნესთან დაკავშირებული სამართლებრივი ინსტიტუტების სიმძლიერეს 2. ინდიკატორები, რომლებიც უკავშირდება რეგულირების პროცესის კომპლექსურობას და დანახარჯებს. პირველი ჯგუფი ასახავს შემდეგი საკითხების სამართლებრივ და რეგულირების პრაქტიკას: კრედიტის მიღება, ინვესტორთა დაცვა, კონტაქტების აღსრულება და გაკოტრების საქმეთა მართვა. ხოლო მეორე ტიპის ინდიკატორები, ასახავს დანახარჯებსა და ეფექტურობას შემდეგი საკითხების მიმართ: ბიზნესის დაწყება, მშენებლობის ნებართვები,

ქონების რეგისტრაცია, ელექტროენერჯის მიწოდება(ქსელში ჩართვა), გადასახადების გადახდა და საერთაშორისო ვაჭრობა.

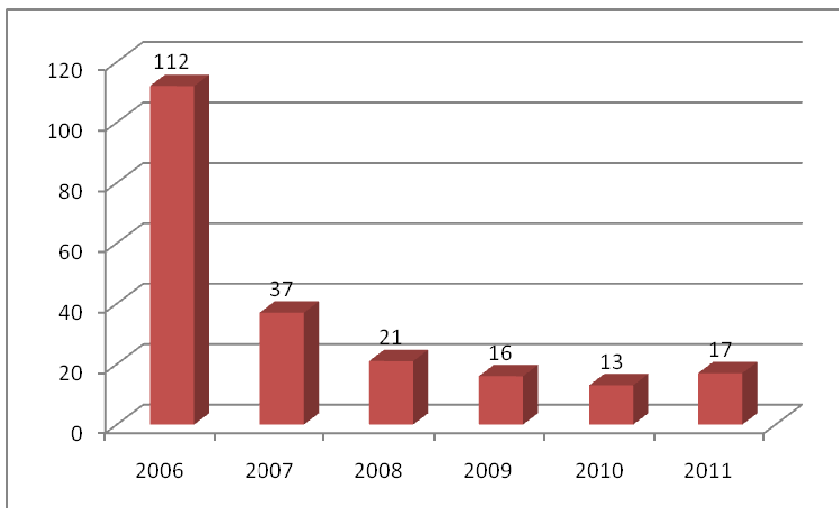
ინდექსი ასახვს შემდეგ 10 ძირითად სფეროს:

- ბიზნესის დაწყება
- მშენებლობის ნებართვები
- ელექტროენერჯის მიწოდება(ქსელში ჩართვა)
- საკუთრების რეგისტრაცია
- კრედიტის მიღება
- ინვესტორთა დაცვა
- გადასახდების გადახდა
- საერთაშორისო ვაჭრობა
- კონტრაქტების აღსრულება
- გაკოტრების მართვა

პუბლიკაციაში განხილულია ბიზნესის რეგულირების როგორც უკვე არსებული პრაქტიკა, ასევე რეგულირების ახალი მიდგომები და ამ მიდგომების დანერგვის შემდეგ მიღებული შედეგები. „ბიზნესის კეთების“ მაჩვენებლის შედგენა უმეტესწილად ეყრდნობა იმ ოფიციალურად საჭირო და პრაქტიკაში არსებულ მოთხოვნების დაკმაყოფილებისათვის საკმარის დროსა და ხარჯს, ასევე მინიმალური კაპიტალის მოთხოვნებს, რაც არსებობს კვლევის ობიექტ ქვეყანაში ბიზნესის რეგისტრირებისა და ოპერირებისათვის.

მაჩვენებლისათვის საჭირო მონაცემების მიღებისათვის ხდება კანონების, რეგულაციების და საჯაროდ ხელმისაწვდომი ინფორმაციის დამუშავება და გამოკითხვების ჩატარება. მონაცემთა სიზუსტის უზრუნველყოფისათვის კითხვარებს ავსებს ადგილობრივი იურისტები, ბიზნეს კონსულტანტები, ნოტარიუსები და საჯარო მოხელეები. თუ არსებობს სხვაობა საჯაროდ მოპოვებად ინფორმაციასა და ადგილობრივ შეფასებებს შორის ხდება აღნიშნული სხვაობის მიზეზების გარკვევა და მონაცემთა დაზუსტება.

დიაგრამა 6. საქართველოს პოზიცია „ბიზნესის კეთების“ ინდექსის მიხედვით⁵⁵, 2006-2011 წლები .



⁵⁵ <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2012>

გადასახადების გადახდის კუთხით საქართველო დგას 42-ე ადგილზე. მსოფლიო ბანკის მოხსენებაში საქართველო აღნიშნულია როგორც ერთ-ერთი მოწინავე ქვეყანა ბიზნესის კეთების სიმარტივით. ამავე მოხსენების მიხედვით, საქართველო არის იმ 12 ქვეყნების ეკონომიკების სიაში, სადაც არ არსებობს სოციალური და შრომასთან დაკავშირებული სხვა სახის გადასახადები⁵⁶. ასევე იგივე კვლევის მიხედვით, საქართველო არის იმ მცირერიცხოვანი ქვეყნების ჯგუფში, რომელთაც დანერგეს ელექტრონული და გამარტივებული საგადასახადო დეკლარირების სისტემა. 2013 წლისათვის მინიჭებული ქულით საქართველო ქვეყანათა საერთო რეიტინგში მე-9 ადგილს იკავებს, რაც წინა წლის მაჩვენებლის 3 ერთეულით გაუმჯობესებაა. რეიტინგის კომპონენტების მიხედვით ბიზნესის დაწყების სიმარტივის კუთხით ინარჩუნებს იგივე მე-7 ადგილს, ასევე ცვლილებები არ არის საამშნებლო ნებართვებისა(მე-3 ადგილი) და ქონების რეგისტრაციის(1 ადგილი) კუთხით. მნიშვნელოვანდ გაუმჯობესდა შეფასება ელექტროენერჯის მიწოდების კოპონენტში(2012 წელს 88-ე ადგილი, 2013 წელს 50-ე ადგილი) 38 ერთეულობითი პუნქტით.

56

<http://www.doingbusiness.org/~media/FDPKM/Doing%20Business/Documents/Special-Reports/Paying-Taxes-2012.pdf>

უკვე 2013 წლის მოხსნების მიხედვით საქართველომ ამ კვლევის მიხედვით წინა წელთან შედარებით პროგრესს მიაღწია გადასახადების გადახდის, საერთაშორისო ვაჭრობის და კონტაქტების შესრულების უზრუნველყოფის კუთხით. აღნიშნულმა შედეგებმა საქართველო უცხოელ ინვესტორთა თვალში წარმატებული ეკონომიკური რეფორმების გამტარებელი ქვეყნის მაგალითად აქცია.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საქართველოში განხორციელებული ეკონომიკური და საგადასახადო სისტემების რეფორმები დადებითაც იქნა გადმოცემული მსოფლიოში აღირებულ საერთაშორისო კვლევებსა და შეფასებებში. მოერეს მხრივ, 2005 წლიდან მოყოლებული სახეზე გვაქვს, საერთო ჯამში პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციათა შემოდინების ზრდა და საგადასახადო განაკვეთების შემცირება. შესაძლებელია დავუშვათ, რომ ამ ორ ფაქტორს შორის არსებობს პირდაპირი კავშირი: საგადასახადო პოლიტიკა განსაზღვრავს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინების მოცულობას საქართველოში. მაგრამ აქ მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ საგადასახადო პოლიტიკის გარდა თეორიულად ასევე არსებობს სხვა მნიშვნელოვანი ფაქტორები, რომლებიც განსაზღვრავენ საინვესტიციო გარემოს მიმზიდველობას. საგადასახადო პოლიტიკის ფაქტორები თავის მხრივ არ შედის ძირითად

საინვესტიციო ფაქტორებს შორის(გასაღების ბაზრები და რესურსები) და მიეკუთვნება ინვესტირების ე.წ. ინსტიტუციონალურ ფაქტორებს. ინვესტირების ინსტიტუციონალური ფაქტორები კი თეორიულად მნიშვნელოვანი შესაძლებელია აღმოჩნდეს მცირე და რესურსებით არაუზრუნვეყოფილი ქვეყნებისათვის. მოცემული კვლევის ჰიპოთეზის შემოწმებისათვის ჩატარებულ იქნა უცხოელ ინვესტორთა გამოკითხვა.

3.2 საგადასახადო პოლიტიკასა და ინვესტიციებს შორის კავშირი საქართველოში

ოფიციალური მონაცემების შევსების მიზნით ჩატარებულ იქნა უცხოელ ინვესტორთა გამოკითხვა. გამოკითხვა ჩატარდა კვლევის მიზნებისათვის სპეციალურად შემუშავებული კითხვარების მეშვეობით (ინტერვიუები ჩატარდა 2013 წლის მარტსა და აპრილში).⁵⁷ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურიდან გამოთხოვილ იქნა მსხვილ უცხოელ ინვესტორთა სია. გამოკითხვები ჩატარდა პირდაპირი ინტერვიუს მეთოდით, მთლიანობაში გამოკითხულ იქნა 25 ინვესტორი. მიუხედავად შერჩევის მცირე ზომისა, რესპოდენტების პასუხები მოცემული კვლევის პირობებში შესაძლებელია განვავრცოთ პოპულაციის დანარჩენ ნაწილზეც, რადგან მოცემული 25 ინვესტორი წარმოადგენენ უმსხვილეს ინვესტორებს ბოლო ორი წლის მანძილზე.

კითხვარები შევსებულ იქნა კომპანიის მმართველი მენეჯერების მიერ, რომლებიც წარმოადგენდნენ თავიანთი სათავო კომპანიების სტრატეგიულ ინტერსებს საქართველოში 2009, 2010, 2011 წლებისათვის. რესპოდენტების კომპანიების

⁵⁷ 2008 წლამდე საინვესტიციო გარემოს კვლევა იხილეთ შემდეგ სამეცნიერო შრომაში: Gürsoy F, Kursun O. Investment Climate of Georgia, IBSU Scientific Journal, 2 (1), 2008

სექტორული დაყოფა შემდეგია: მომსახურების სფერო 13, წარმოება 10, ენერჯო სექტორი 2. კითხვარები შედგენილ იქნა იმგვარად, რომ რესპოდენტების მხრიდან მომხადრიყო საინვესტიციო გარემოს მნიშვნელოვანი ასპექტის საგადასახადო ფაქტორების როლის გამოკვეთა. კითხვარი შედგებოდა 10 ძირითადი ღია და დახურული შეკითხვებისაგან. ცალკეულ რესპონდენტებთან კითხვარების დაგზავნა მოხდა ელექტრონული ფორმით, ცალკეულ რესპონდენტებს ვეწვიე პირადად დასაბუთებული შედეგების მისაღებად.

კითხვარის პირველი ნაწილი მოიცავდა ინფორმაციის შეკრებას შემდეგი კატეგორიების მიხედვით: კომპანიის ზომა, საქმიანობის ეკონომიკური სექტორი, განხორციელებული ინვესტიციის მოცულობა საქართველოში, ბიზნესის სამართლებრივი ფორმა. კითხვარის მეორე ნაწილში მოცემული იყო კითხვები იმ ძირითად საინვესტიციო ფაქტორებზე, რაც ჩვეულებრივ განსაზღვრავს ინვესტიციების განხორციელების ალბათობას ამა თუ იმ ქვეყანაში. მოსაცველი ფაქტორებისა და კითხვების ჩამონათვალი დაეფუძნა უკვე განვითარებულ მოდელებს, რაც გამოქვეყნებულია დასავლეთის კვლევით ლიტერატურაში. თავად საგადასახადო პოლიტიკა დაყოფილ იქნა შემდეგ ვექტორებად: საგადასახადო განაკვეთები, ამორტიზაციის ნორმები და

საგადასახადო ადმინისტრირება. ჩასართველი კითხვარების მოდელი დაეფუძნა ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის საგადასახადო პოლიტიკის მოდელს უცხოური ინვესტიციებისათვის.⁵⁸

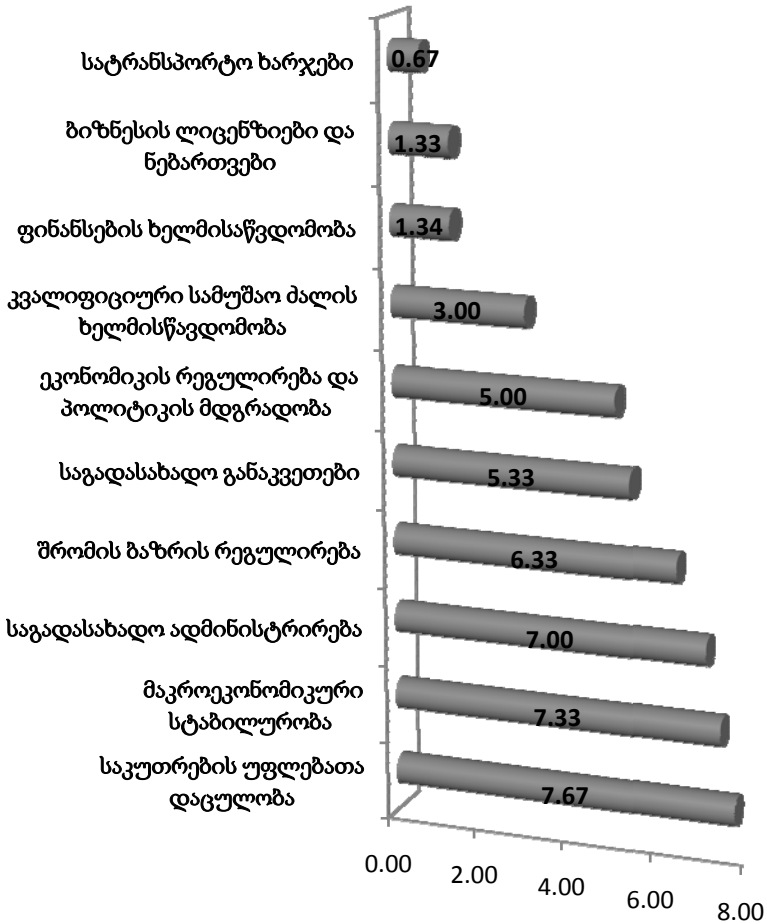
კითხვარის ბოლო ნაწილში მოცემულ იქნა მხოლოდ საგადასახადო პოლიტიკასთან დაკავშირებული საკითხები. ამ შემთხვევაში გათვალისწინებულ იქნა მცირე და რესურსებით არაუზრუნველყოფილი ქვეყნის ეკონომიკის თავისებურებები. ინტერვიუების შედეგად მიღებული მონაცემები გაანალიზებულ იქნა სტატისტიკური პროგრამა SPSS-ის მეშვეობით. კითხვარის შედეგები გამოყენებულ იქნა კვლევის ძირითად შეკითხვაზე პასუხის გასაცემად: რა წონა აქვს საგადასახადო პოლიტიკის ფაქტორებს, ინვესტირების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღებისას საქართველოში ?

ათ ძირითად საინვესტიციო ფაქტორებს შორის გამოკითხულმა ინვესტორებმა საგადასახადო პოლიტიკის ფაქტორებს მნიშვნელოვან მეთხე ადგილი მაკროეკონომიკური სტაბილურობის, შრომის ბაზრის რეგულირების თავისებურებებისა და სატრანსპორტო ხარჯების შემდეგ. (იხ. დიაგრამა 7). ამ კითხვისათვის გამოყენებულ იქნა შეფასების ათბალიანი შკალა

⁵⁸ OECD: "TAX Effects on Foreign Direct Investment" Recent Evidence and Policy Analysis. #17, OECD 2007 pp 28-34

ქულათა კლებადი მინიჭებით. მიღებული შედეგების მიხედვით საგადასახადო განაკვეთებმა მიიღო საშუალო შეწონილი 5.33 ქულა, ხოლო საგადასახადო ადმინისტრირებას ინვესტორებმა მინიჭეს უფრო მაღალი მნიშვნელობა-საშუალო 7 ქულა. მოცემულ კითხვაში არ იქნა ჩართული ე.წ კლასიკური საინვესტიციო ფაქტორები -ბაზრის ზომა და რესურსების ხელმისაწვდომობა. ეს უკანასკნელი ჩართულ იქნა შემდეგ კითხვაში. მოცემული კითხვის ამგვარი სახით დასმამ საშუალება მოგვცა გამოკითხვისას კონცენტრირება მოგვეხდინა საინვესტიციო გარემოს ინსტიტუციურ ფაქტორებზე, ეთგოს საინვესტიციო პოლიტიკის მოდელის მიხედვით.

დიაგრამა 7. საქართველოს საინვესტიციო გარემო-სათვის მნიშვნელოვანი ინსტიტუციური ფაქტორები ინვესტორთა გამოკითხვის მიხედვით (საშუალო შეწონილი ქულები)



როგორც მოყვანილი დიაგრამიდან ვხედავთ, საინვესტიციო გარემოს ინსტიტუციურ ფაქტორთაგან ყველაზე მნიშვნელოვან ფაქტორებად გამოკითხულ ინვესტორებს მაიჩნიათ: საკუთრების უფლებების დაცულობა, საგადასახადო ადმინისტრირება და შრომის ბაზრის რეგულირების თავისუბურებები. ამ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია ის, რომ პასუხების გაცემისას ინვესტორები ითვალისწინებენ საქართველოში მათ მიერ უკვე დაგროვებულ გამოცდილებას. ამ უკანასკნელით შესაძლებელია აიხსნას ის, რომ ინვესტორები უფრო დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ საგადასახადო ადმინისტრირების ფაქტორებს, ვიდრე ოფიციალურად არსებულ საგადასახადო განაკვეთებს. ეს შედეგი გარკვეულწილად ეთანხმება ეთგოს საინვესტიციო პოლიტიკის მოდელს, რომლის მიხედვითაც საინვესტიციო გარემოს შეფასებისას უფრო მეტი მნიშვნელობა ჩვეულებრივ მიენიჭება პრაქტიკაში არსებულ საგადასახადო რეგულირებას, ვიდრე კანონმდებლობით განსაზღვრულ საგადასახადო განაკვეთებს.

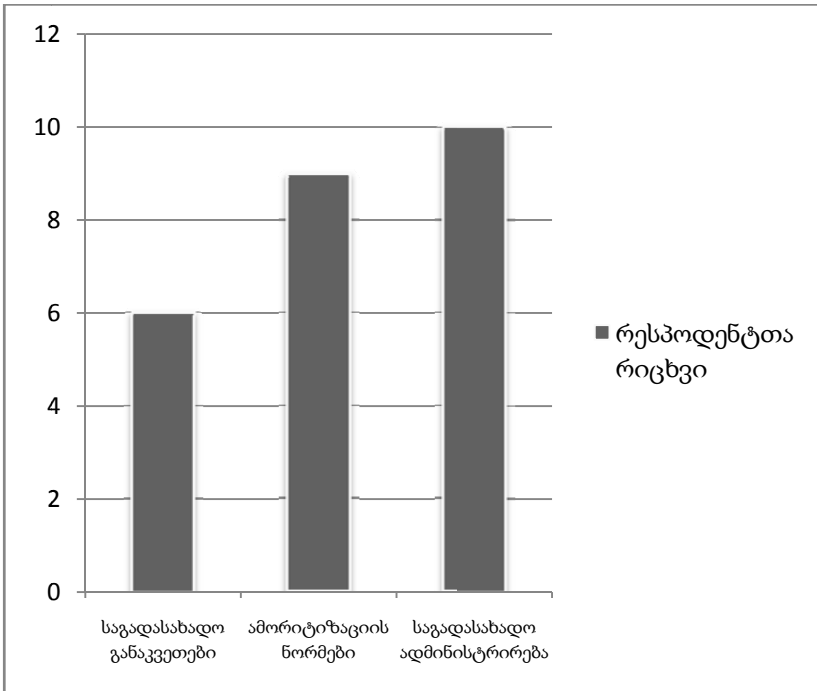
ცხრილი 1. ძირითადი საინვესტიციო ფაქტორები საქართველოში: ბუნებრივი და ინსტიტუციური ფაქტორები

<i>ბუნებრივი და ინსტიტუციური ფაქტორები</i>	<i>საშუალო ქულა</i>
ბუნებრივი რესურსები	1,67
ბაზრის ზომა	3,33
გეოგრაფიული მდებარეობა	2,67
მაკროეკონომიკური სტაბილურობა	4,67
საგადასახადო პოლიტიკა	3,00

იმისათვის, რომ კვლევის ფარგლებში მომხდარიყო კლასიკური საინვესტიციო და ინსტიტუციური ფაქტორების შედარება კითხვარში გამოყოფილი კითხვის სახით იყო მოცემული საგადასახადო პოლიტიკისა და კლასიკური საინვესტიციო ფაქტორების შედარება. გამოკითხული ინვესტორების უმრავლესობამ ყველაზე მნიშვნელოვან ფაქტორად ბაზრის ზომა დაასახელა(ამ შემთხვევაში შეგვიძლია ვიმსჯელოთ ე.წ. „დაუკავებელი ბაზრის“ ეფექტზე, რაც დამახასიათებელია გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის). გამოკითხვის შედეგების მიხედვით ბაზრის ზომამ და მაკროეკონომიკურმა სტაბილურობამ მიიღო 3.33 და 3.00 საშუალო ქულები. საგადასახადო პოლიტიკამ, მოცემულ ჩამონათვალში დაიკავა მესამე

ადგილი 5 ძირითად საინვესტიციო ფაქტორს შორის. ერთ-ერთი ინვესტორის კომენტარის მიხედვით საგადასახადო პოლიტიკა არის დამატებითი ფაქტორი ისეთი ძირითადი ფაქტორების არსებობის შემთხვევაში როგორებიცაა: ბაზრის მახასიათებლები და მაკროეკონომიკური სტაბილურობა. მიღებული შედეგის მიხედვით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საგადასახადო პოლიტიკა წარმოადგენს ზღვრულ ფაქტორს ძირითადი საინვესტიციო ფაქტორების მიმართ(ბუნებრივი რესურსები, ბაზრის ზომა, გეოგრაფიული მდებარეობა, მაკროეკონომიკური სტაბილურობა). შესაბამისად, მოცემული შედეგების მიხედვით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საგადასახადო პოლიტიკის ფაქტორები თამაშობენ ზღვრულ როლს საინვესტიციო გარემოში.

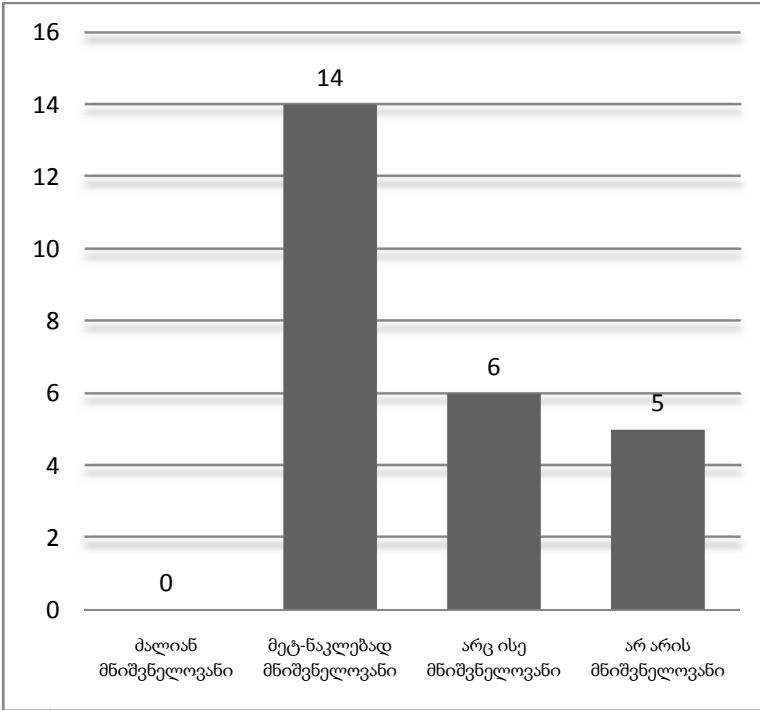
დიაგრამა 8. საგადასახადო პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ასპექტები



საგადასახადო პოლიტიკის ასპექტებთან დაკავშირებული კითხვების შემთხვევაში ინვესტორთათვის უფრო მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა საგადასახადო ადმინისტრირება და ამორტიზაციის საგადასახადო კოდექსით განსაზღვრული ნორმები, ვიდრე უშუალოდ კანონმდებლობით განსაზღვრული საგადასახადო განაკვეთები (დიაგრამა 6). 25 გამოკითხული ინვესტორთაგან საგადასახადო განაკვეთებს პირველი ადგილი მხოლოდ 6 ინვესტორმა მიანიჭა. უშუალოდ

დასმულ კითხვაზე თუ რა როლს ანიჭებენ უცხოელი ინვესტორები საგადასახადო პოლიტიკის ფაქტორებს საქართველოს საინვესტიციო გარემოში, მიღებული პასუხების საშუალო მაჩვენებლების მიხედვით, საგადასახადო პოლიტიკის ფაქტორებმა სხვა საინვესტიციო ფაქტორებთან შედარებით დაიკავა შუალედური პოზიცია. გამოკითხული 25 ინვესტორიდან 14-მა განაცხადა, რომ საგადასახადო პოლიტიკა ინვესტირების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას თამაშობს მხოლოდ შუალედურ და არა გადამწყვეტ მნიშვნელობას. ინვესტორთა კომენტარების მიხედვით, საქართველოში გატარებულმა ეკონომიკურმა და საგადასახადო სფეროს რეფორმებმა, უცხოელ ინვესტორთა თვალში საქართველოს შეუქმნა უცხოური ინვესტიციებისათვის მიმზიდველი გარემოს მქონე ქვეყნის იმიჯი. აღნიშნული შედეგი ახსნას პოულობს იმ საერთაშორისო რეიტინგებისა და კვლევების ფართო გაშუქებით, რომლებშიც საქართველოს როგორც რეფორმატორ ქვეყანას ერთ-ერთი მოწინავე პოზიციები უჭირავს.

დიაგრამა 9. რამდენად მნიშვნელოვანია საგადასახადო პოლიტიკა, როგორც საინვესტიციო გარემოს ფაქტორი საქართველოში ინვესტირებისას



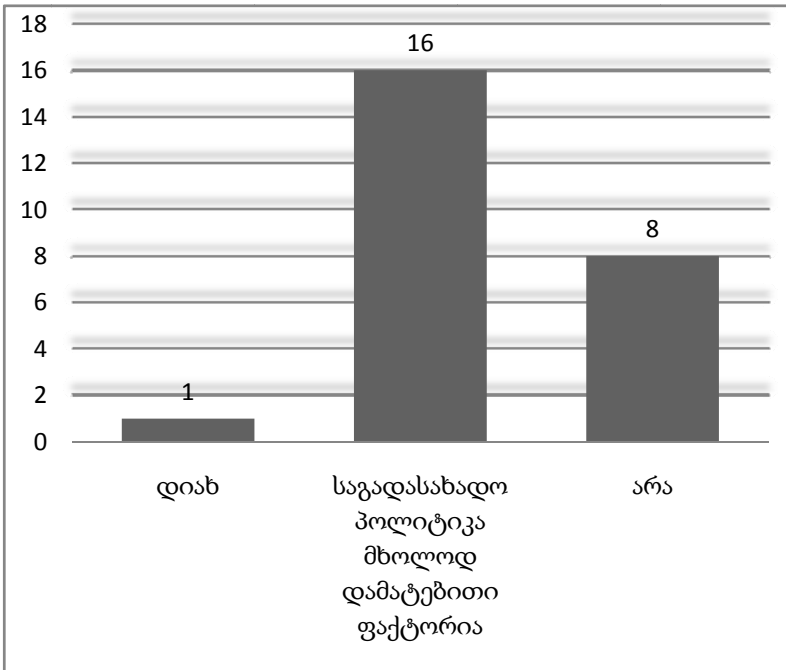
კითხვაზე თუ რამდენად მნიშვნელოვანია საგადასახადო პოლიტიკა, როგორც განმსაზღვრელი ფაქტორი საქართველოში ინვესტირებისას, გამოკითხულ რესპონდენტებიდან უმრავლესობამ უპასუხა, რომ საგადასახადო პოლიტიკა აღიქმება, როგორც სხვა ფაქტორებთან ერთად მოქმედი დამატებითი ფაქტორი. საქართველოში მიმდინარე საგადასახადო რეფორმამ, რომელიც თავის მხრივ ფართოდ გაშუქდა

საერთაშორისო მოხსენებებსა და კვლევებში, ქვეყანას ინვესტორების თვალში შეუქმნა ზოგადი იმიჯი, როგორც უცხოელ ინვესტორთათვის მხარდამჭერი ქვეყნის იმიჯი. თუმცა პრაქტიკული რელობიდან გამომდინარე გამოკითხულმა ინვესტორებმა, საქართველოში მიღებული გამოცდილებიდან გამომდინარე უფრო დიდი მნიშვნელობა საკუთრების უფლების დაცულობას მიანიჭეს. რაც შეეხება ზოგად თეორიულ ხედვას, გამოკითხვის შედეგების მიხედვით, ზოგადად ინვესტორებისათვის საგადასახადო პოლიტიკის ფაქტორები იკავებენ ადგილს ბუნებრივი რესურსების, ბაზრის ზომის, გეოგრაფიული მდებარეობის და მაკროეკონომიკური სტაბილურობის შემდეგ.

თეორიული მიდგომით, საზღვარგარეთ ინვესტირება ყოველთვის არის დაკავშირებული გარკვეული რისკის ხარისხთან, ეს რისკი შედარებით მაღალია გარდამავალი ეკონომიკისა და განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკების შემთხვევებში. ამ რისკების ნაწილს შეადგენს საგადასახადო და ფისკალური რეგულირების რისკები. საგადასახადო რეგულირება ხშირად საერთო ეკონომიკური პოლიტიკის ძირითადი ვექტორია, რომელსაც აქვს უშუალო გავლენა საინვესტიციო პროექტების მომგებიანობაზე. ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებელთა აზრით, საგადასახადო შეღავათებს აქვს წონითი მნიშვნელობა

უცხოელი ინვესტორებისათვის. ჩვენი კვლევის ფარგლებში დასმულ შეკითხვაზე თუ რამდენად შეუძლია ლიბერალურ საგადასახადო რეგულირებას გადასწონოს საინვესტიციო გარემოში არსებული სხვა საბაზისო ნაკლოვანებები, გამოკითხულ ინვესტორთა უმრავლესობამ (16-მა 25-დან) უპასუხა, რომ საგადასახადო ფაქტორებს ისინი განიხილავდნენ, როგორც დამატებით ფაქტორს საკუთრების უფლების დაცულობისა და მაკროეკონომიკური სტაბილურობის შემდეგ. გამოკითხულ რესპონდენტთაგან მხოლოდ 8 უპასუხა, რომ ფართოდ ლიბერალურ საგადასახადო პოლიტიკას შეეძლო გადაეწონა საქართველოს საინვესტიციო გარემოში არსებული სხვა პრობლემები.

დიაგრამა 10. როგორ ფიქრობთ შეუძლია თუ არა ლიბერალურ საგადასახადო პოლიტიკას საქართველოში გადაწონოს საინვესტიციო გარემოს სხვა მნიშვნელოვანი პრობლემები ?



რესპონდენტებმა, რომელთაც მიიჩნიეს, რომ საგადასახადო საკითხები იყო მნიშვნელოვანი საინვესტიციო გარემოს შეფასებისათვის საქართველოში, ასევე უპასუხეს რომ საგადასახადო ადმინისტრირების თავისებურებები უფრო მნიშვნელოვანი იყო ვიდრე კანონმდებლობით განსაზღვრული საგადასახადო განაკვეთები. (იხ ცხრილი 2).

ცხრილი 2. კროს-ტაბულაცია Q₁ (რამდენად მნიშვნელოვანია საგადასახადო ფაქტორები საქართველოში ინვესტირების შესახებ გადაწყვეტილების მისაღებად) და Q₂ (შესაძლებელია თუ არა ლიბერალურმა საგადასახადო პოლიტიკამ გადაწონოს საინვესტიციო გარემოს სხვა პრობლემები)

რესპონდენტთა რიცხვი	Q 1			
Q 2	არ არის მნიშვნელოვანი	არც ისე მნიშვნელოვანი	გარკვეულწილად	მთლიანად
არა		3	5	8
საგადასახადო პოლიტიკა მხოლოდ დამატებითი ფაქტორია	6	3	7	16
დიახ			1	1
მთლიანი ჯამი	6	6	13	25

იმ რესპონდენტებმა, რომელთაც განაცხადეს, რომ საგადასახადო პოლიტიკა „გარკვეულწილად მნიშვნელოვანია“ მიიჩნიეს, რომ საგადასახადო პოლიტიკა ინვესტირების მხოლოდ დამატებითი ფაქტორია. კროს ტაბულაციის შედეგად ვიღებთ, რომ თუ საგადასახადო პოლიტიკას აქვს მნიშვნელობა, ეს მნიშვნელობა ზღვრული მნიშვნელობაა.

როგორც მონაცემთა ანალიზიდან ჩანს, საგადასახადო პოლიტიკას უფრო მეტი მნიშვნელობა ენიჭება საინვესტიციო გარემოსათვის, როცა მას ვიხილვით ინსტიტუციონალურ ფაქტორებთან ერთად. ხოლო რაც შეეხება საგადასახადო პოლიტიკის შეპირისპირებას ინვესტირების ე.წ კლასიკურ ფაქტორებთან(ბაზარი, რესურსები, გეოგრაფიული მდებარეობა და მაკროეკონომიკური სტაბილურობა) მისი მნიშვნელობა იკლებს(მე-3 და მე-6 ადგილები შესაბამისად). როგორც ცალკეულმა უცხოელმა ინვესტორებმა აღნიშნეს, რეფორმება საგადასახადო და ეკონომიკური რეგულირების სფეროში, რომლებიც ფართოდ იქნა ასახული საერთაშორისო კვლევებსა და რეიტინგებში, საქართველოს შეუქმნა ერთგვარი იმიჯი, როგორც უცხოულ ინვესტიციებისათვის ყველაზე ღია და ეფექტიანი საინვესტიციო გარემოს მქონე ქვეყნის. გამომდინარე იქიდან, რომ გამოკითხვები ჩატარდა საქართველოს უმსხვილეს უცხოელ ინვესტორებთან, რომელთაც უკვე ქონდათ საქართველოში საინვესტიციო საქმიანობის გამოცდილება 2005-2012 წლებისათვის, არსებულ გამოცდილებაზე დაყრდნობით მათ უფრო მეტი მნიშვნელობა პრაქტიკაში არსებულ საგადასახადო ადმინისტრირების თავისებურებებს მიანიჭეს, ვიდრე კანონმდებლობით განსაზღვრულ საგადასახადო განაკვეთებს. ამ პერიოდისათვის, ასევე უცხოელი ინვესტორებისათვის მნიშვნელოვან პრობლემად

საკუთრების უფლების დაცულობის საკითხი დასახელდა. მიღებული შედეგებიდან გამომდინარე შეგვიძლია დავასკვანთ, რომ საქართველოს შემთხვევაში საგადასახადო პოლიტიკი საკითხებს აქვთ ზღვრული მნიშვნელობა ინვესტირების საბაზისო ფაქტორების განხილვის შემდეგ.

განხული მონაცემებისა და ანალიზის შედეგად ვასკვნით, რომ საგადასახადო ფაქტორები საქართველოს საინვესტიციო გარემოსათვის თამაშობს ზღვრულ როლს, ინვესტირების საბაზისო ფაქტორების განხილვის შემდეგ. გატარებულმა საგადასახადო და ეკონომიკური რეგულირების რეფორმებმა 2005-2012 წლებში საქართველოს უცხოელ ინვესტორთა თვალში მოუტანა უცხოური ინვესტიციებისათვის ეფექტიანი საინვესტიციო გარემოს მქონე ქვეყნის იმიჯი, რაც ასევე ასახულ იქნა რიგ საერთაშორისო მოხსენებებსა და რეიტინგებში. საგადასახადო ფაქტორებს შორის კი უცხოური ინვესტიციებისათვის უფრო მნიშვნელოვანი პრაქტიკაში არსებული საგადასახადო რეგულირების თავისებურებებია ვიდრე კანონმდებლობით განსაზღვრული საგადასახადო განაკვეთები.

Summary

Foreign Direct Investments has become the main driver of the world economic growth. For most of the countries inflow of FDI is the main source of economic growth. Investors making investments abroad search for new resources and markets in seek of higher efficiency and profitability of their business activities.

Trade liberalization and opening up the borders of closed economies at the end of the XX century created new possibilities for developing countries to import knowledge and technological innovations in their national economies. Using this way gave chance to less developed and transition economy countries to develop their national economies in comparably short period of time based on the knowledge that was accumulated in the developed world. The most effective way of transferring technological innovations and financial resources is the foreign direct investments. Based on widespread view FDI gives recipient courtiers the unique possibilities to get the gains of technological revolution, importing capital and superior knowledge based assets in the domestic economy.

Because of the affects that foreign direct investments have on national economies an increasing number of governments compete to attract multinational companies. Basic factors for foreign direct investment inflows are natural resources and market size, alongside these basic factors so called institutional factors matters. Among institutional factors are tax policy factors. In recent years governments have offered generous incentives for foreign investors to invest in their countries.

Such competition generated debates about the effectiveness of fiscal incentives.

From theoretical perspectives in case of not resource rich and small market countries, as we have seen from the review of the four models of investment policy, institutional factors matters. The latter is appropriate for Georgia as small and not intensively resource rich country. Thus from theoretical point of view for foreign investor's institutional factors matters in case of Georgia and among these institutional factors are tax policy factors.

Radical reforms in Georgia from 2005 year have lead to liberal tax environment especially for foreign investors. Such an assessment was made not only by national experts but also by international organizations. Direct effect is evident: lower tax rates reduce tax cost and thus increasing overall level of net profits. With the direct effects of tax policy reforms there are other more important indirect effects.

From 2005 has been evident liberalization process of tax administration. At the same time we have seen growth in FDI inflow in Georgia. Positive correlation of tax rates reduction and FDI inflow suggests that liberal reforms have triggered inflows of FDI in Georgia. However it is important to determine what weight has tax policy factors compared with other factors.

Tax policy changes and reforms in taxation sphere from 2005 created positive image of Georgia as tax friendlier country for foreign investors. For most of the foreign investors tax administration is far more important than statutory tax rates.

Overall tax policy in case of Georgia matters marginally after considering the basic factors of investing.

In conclusion, tax policy has marginal effects for foreign investors to take decision to invest in Georgia. Tax policy in case of some investors has affected through indirect channels: tax policy reforms in Georgia has created positive image of Georgia as tax friendlier country. This result is supported by the fact that Georgia has positive international rankings in a number of publications by international organizations

Government of Georgia has strengthened its image of welcoming for foreign investors by signing Double taxation Agreements that created legal basis for defending foreign investors. These agreements already have become direct source of information about liberal tax policy of Georgia in foreign investor's resident countries.

In conclusion, for foreign investors in Georgia tax policy issues acts as marginal factor alongside the basic factors such as macroeconomic stability and property rights. Tax policy factors acts through indirect channels, though image making of Georgia as friendlier environment for foreign investors in Georgia.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Aharoni Y., “The Foreign Investment Decision Process”, Harvard Business School, Boston, 1966
2. Arthur Cockfield „Commentary, Formulary Taxation versus the Arm’s Length Principle: The Battle among Doubting Thomas, Purists and Pragmatists (2004) , 52(1) Canadian Tax Journal
3. Baldwin, R. and P. Krugman “Agglomeration, Integration and tax Harmonization”, CEPR Discussion papers 2000
4. Baniak et al. On Determinants of Foreign Direct Investment In Transition Economies, Center for Social and Economic Research (CASE), Warsaw, Poland. December 2002
5. Barlow E. and I. Wender, “Foreign Investment and Taxation”, Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1955
6. Barlow E. and I. Wender, “Foreign Investment and Taxation”, Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1955
7. Bergsman, J., H.G. Broadman, and V. Drebensov (2000) Improving Russia’s Policy on Foreign Direct Investment, The World Bank, Policy Research Working Paper 2329
8. Cukrowski J, Kavelashvili G. Determinants of Foreign Direct Investment in Georgia, Working paper Series, 39, Center for Economic and Social Research, Warsaw, Poland 2 0 0 1

9. Dunning, J. H, Sarianna M. Lundan Multinational Enterprises and the Global Economy, second edition, 2008 Edward Elgar Publishing, UK. pp-116-143
10. Dunning, J. H. International Production and the multinational Enterprise, Allen and Unwin, London 1981
11. Dunning, John H. ‘Trade, Location of Economic Activity and MNE: A Search for an Eclectic Approach’, in B. Ohlin, P. O. Hesselborn, and P. M. Wijkman (eds.), *The International Allocation of Economic Activity*. London: Macmillan. 1977
12. Gürsoy F, Kursun O. Investment Climate of Georgia, IBSU Scientific Journal, 2 (1), 2008
13. How Tax Policy and Incentives Affect Foreign Direct Investment, A Review. Jacques Morisset and Neda Pirnia, Foreign Investment Advisory Service (FIAS), The World Bank. 2000
14. Kbiltsetskhlashvili T. Attracting Investors: Case of Impact of FDI on the Achievements of Economic Growth in Georgia, IBSU Scientific Journal 2010, 4(2), 36
15. Kbiltsetskhlashvili T. Imnaishvili A. Georgia’s Perspectives for Investment Growth IBSU Scientific Journal Tbilisi 2009, 3(1), 73-95
16. Krugman P, Increasing Returns and Economic Geography, Journal of Political Economy 99, pp 483-499 ;1991
17. Krugman P. 1991 “Increasing return and economic geography”, Journal of Political Economy 99, pp 483-499

18. Kudina A. Jakubiak M . The Motives and Impediments to FDI in the CIS OECD 2008
19. Lim D., “Fiscal Incentives and Direct Foreign Investment in Less Developed Countries”, *Journal of Development Studies*, 19(2), 1983
20. OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment, second edition 2008.
21. OECD; TAX Effects on Foreign Direct Investment” Recent Evidence and Policy Analysis. #17, OECD 2007
22. On Determinants Of Foreign Direct Investment In Transition Economies, Andrzej Baniak, Jacek Cukrowski, Jan Herczyński December 2002, Center For Social And Economic Research (Case)
23. *Reuven*, Tax Competition and International Tax Regime, *Bulletin for International Taxation*, April 2007
24. Shah A. and J.Toye, “Fiscal Incentives for Firms in Some Developing Countries: Survey and Critique”, edited by J. Toye, *Taxation and Economic Development*, London: Fran Cass, 1978
25. Tax effects on FDI, recent evidence and policy Analysis, # 17, Paris OECD 2007
26. USAID, Assessment of Investment Promotion Capacity in Georgia Recommendations for EPI Support, April 06, Tbilisi 2011
27. USAID, Business climate reform, Attracting Foreign Direct Investment. Tbilisi, May 2006

28. Vladimer Papava, Necroeconomics: The Political Economy of Post-Communist Capitalism, iUniverse Inc. USA, 2005
29. Yuko Kinoshita, Nauro F. Ca The location determinants of foreign direct investment in transition economies, Department of Economics, Hunter College, City University of New York, 2002
30. აბდალაძე მ. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სახელმწიფო მხარდაჭერა და განვითარებადი ქვეყნების გამოცდილება, ჟურნალი, საერთაშორისო ბიზნესი(საუნივერსიტატშორისო სამეცნიერო ჟურნალი). ტ. III, N 1, თბილისი. 2004, გვ. 5-18;
31. ასლამაზიშვილი ნ. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სტრუქტურა და დინამიკა საქართველოში. საქართველოს ეკონომიკური ტენდენციები, კვარტალური მიმოხილვა, GEPLAC, თბილისი, დეკემბერი, 2005 # 3 გვ. 59-64
32. ბაკაშვილი ნ. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის საკითხისათვის საქართველოში, ჟურნალი „ეკონომიკა“, 1998, #4-6, გვ.12-19;
33. გელაშვილი მ. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლი ეკონომიკის სტაბილიზაციაში, სოხუმის უნივერსიტეტის

- სამეცნიერო შრომების კრებული, ეკონომიკის
სექცია, ტომი 3, 2008 გვ. 159
34. ვაშაკიძე ზ. და სხვები. საინვესტიციო
პოლიტიკა და ორმაგი დაბეგვრის თავიდან
აცილების შესახებ საერთაშორისო კონვენცია,
თბილისი, 2005
35. კვარაცხელია დემნა, პირდაპირი უცხოური
ინვესტიციები საქართველოს ეკონომიკაში:
ტენდენციები, შედეგები, პერსპექტივები
„ჟურნალი-სოციალური ეკონომიკა 2007 N4.
36. ლობჯანიძე ვ., მამულაშვილი ლ, უცხოური
ინვესტიციები საქართველოში, გორის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, 1999,
#2 გვ. 126-142
37. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები 2009
წელს, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული
სამსახური, ყოველწლიური პულიკაცია,
თბილისი 2010 წ.
38. საქართველოს მიერ რატიფიცირებული
საერთაშორისო შეთანხმებები „ გადასახადების
გადაუხდელობის აღკვეთისა და ორმაგი
დაბეგვრის თავიდან აცილების შესახებ“, 2012
წლის დეკემბრის მდგომარეობით
39. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, 2012
წლის 1 დეკემბრის მდგომარეობით,
საქართველოს საკონმდებლო მაცნე. თბილისი
2012 წ.

40. ქვეყნის ძირითადი მონაცემები და მიმართულებები, 2012-2015 წლებისათვის, საქართველოს მთავრობა, თბილისი, 2012 წ
41. ყუფარაძე გ. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის საგადასახადო პოლიტიკის მოდელი უცხოური ინვესტიციებისათვის, ჟურნალი „ეკონომისტი“, 2011 # 4 გვ 54-61
42. ყუფარაძე გ. საერთაშორისო საგადასახადო პოლიტიკა და უცხოური ინვესტიციები ჟურ. „საქართველოს ეკონომიკა“, 2009წ #5 გვ.66-75

ინტერნეტ წყაროები:

<http://www.enterprisesurveys.org/Methodology/~media/FPDKM/EnterpriseSurveys/Documents/Methodology/ES-Manufacturing-questionnaire-2011.pdf>

http://www.oecd.org/document/0,3746,en_2649_201185_46462759_1_1_1_1,00.html

http://www.forbes.com/global/2008/0407/060_2.html

<http://www.freetheworld.com/release.html>

<http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2012>

<http://www.doingbusiness.org/~media/FPDKM/Doing%20Business/Documents/Special-Reports/Paying-Taxes-2012.pdf>

www.geostat.ge

www.uncctad.org

დანართები: სტატისტიკური ცხრილები

1. საგადასახადო განაკვეთები(არსებული და დაგეგმილი 2004-2014 წლები)

წელი /სტანდარტული საგადასახადო განაკვეთი	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
გადასახადების რაოდენობა	21	7	7	7	6	6	6	6	6	6	6
დღგ	20 %	20 %	18 %	18 %	18 %	18 %	18 %	18 %	18 %	18 %	18 %
საშემოსავლო გადასახადი	12	12 %	12 %	12 %	25 %	20 %	20 %	20 %	20 %	18 %	15 %
სოციალური გადასახადი	33 %	20 %	20 %	-	-	-	-	-	-	-	-
მოგების გადასახადი	20 %	20 %	20 %	20 %	15 %	15 %	15 %	15 %	15 %	15 %	15 %
დივიდენდისა და პროცენტის დაბეგვრა	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	5 %	5 %	5 %	3 %	3 %	0 %

2. საგადასახადო შეღავათები თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონებში

საგადასახადო განაკვეთები/თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის და სხვა ტერიტორიები	თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა	თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის გარდა
მოგების გადასახადი	0	15
დივიდენდისა და საპროცენტო შემოსავლის დაბეგვრა	10	10
საშემოსავლო გადასახადი	0	25
დღგ	0	18
საბაჟო გადასახადი	0	12
ქონების გადასახადი	0	1 %-მდე

3. საშუალო საგადასახადო განაკვეთები რატიფიცირებული „ორმაგი დაბეგვრის თავიდან აცილების შესახებ“ ხელშეკრულებების მიხედვით

ქვეყანა	დივიდენდი	პროცენტი	როიალტი
ავსტრია	0	0	0
აზერბაიჯანი	5	10	10
არაბთა გაერთიანებული ემირატები	0	0	0
ბელგია	5	5	5
ბულგარეთი	5	5	10
გაერთიანებული სამეფო	5	0	0
გერმანია	5	0	0
დანია	5	0	0
ესპანეთი	5	0	0
ესტონეთი	5	5	10
თურქეთი	5	5	10
თურქმენეთი	5	5	10
ირანი	5	5	5
ირლანდია	5	0	0
იტალია	5	0	0
კატარი	0	0	0
ლატვია	5	5	10
ლიტვა	5	5	10

ლუქსემბურგი	5	0	0
მალტა	0	0	0
ნიდერლანდები	5	0	0
პოლონეთი	5	5	10
რუმინეთი	5	5	5
საბერძნეთი	5	5	5
საფრანგეთი	5	5	0
სინგაპური	0	0	0
სომხეთი	5	5	5
უზბეკეთი	5	5	10
უკრაინა	5	5	10
ფინეთი	0	0	0
ყაზახეთი	5	5	10
ჩეხეთი	5	5	0
ჩინეთი	5	5	5
საერთო საშუალო	4,0909090 9	3,03030 3	4,242424

4. პუი-ს შემოდინება საქართველოში, 1996-2011(მლნ. აშშ. დოლარი)

წელი	რაოდენობა
2000	131,0
2001	109,0
2002	165,0
2003	339,0
2004	499,1
2005	449,8
2006	1190,4
2007	2014,8
2008	1564,0
2009	658,4
2010	814,5
2011	1 117.2
2012	911.6

ავტორის შესახებ



გიორგი ყუფარაძე

ეკონომისტი, სოციოლოგიის მაგისტრი, ივანე ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დოქტორანტი, კავკასიის ეკონომიკური და სოციალური კვლევითი ინსტიტუტის ანალიტიკოსი, ჟურნალ „კავკასიის ეკონომიკური სამკუთხედის“ სამეცნიერო რედაქტორი.

15 სამეცნიერო ნაშრომის, ერთი სახელმძღვანელოსა და სალექციო კურსის ავტორი ქართულ და ინგლისურ ენებზე, ავტორს გავლილი აქვს სამეცნიერო სტაჟირება ამერიკის შეერთებულ შტატებში ენდრიუ იანგის პოლიტიკური კვლევების სკოლაში, მონაწილეობა აქვს მიღებული საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციებში: ამერიკის შეერთებულ შტატებში, თურქეთში, საბერძნეთში, მოლდოვითსა და ბულგარეთში.

კვლევის სფერო: საგადასახადო პოლიტიკის საკითხები, გარდამავალი ეკონომიკის პრობლემები, ინვესტიციები და საინვესტიციო პოლიტიკა.

ISBN: 978-9941-0-6119-6

